

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**SAMSUN İLİ BAFRA OVASI ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI
PROJESİNDE ÇİFTÇİ DAVRANIŞLARININ BELİRLENMESİ VE
PROJENİN SOSYO-EKONOMİK YARARLARI**

Doç. Dr. Murat SAYILI

Kadir EKİNCİ

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi
Bölümü Ana Bilim Dalı “Yüksek Lisans Tezi” dir.

ÖNSÖZ

Artan nüfus ve beslenme ihtiyacı, daha fazla tarımsal ürün elde etme gereği doğurmuştur. Toprak kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle, aynı alandan daha fazla ürün elde etme imkânlarının aranması gerekmektedir.

Birim alandan sağlanan verimin artırılması; birtakım yeni buluşlar, kullanılan tohum, gübre, ilaç, sulama vb. girdilerin miktarı ve kalitesinin artırılması ve tarımsal bünye ile yakından ilgilidir. Tarımsal bünyedeki yapısal bozukluklar, verimi azaltıcı tesirlerde bulunduğu gibi, verimi artırıcı tedbirlerin alınmasını da engellemektedir. Bu nedenle tarımsal bünyenin ıslah edilmesi hususu ön plana çıkmaktadır.

Tarımsal bünyenin ıslahı ile alınabilecek tedbirlerin başlıcaları; mülkiyet ve tasarruf rejiminin ıslahı, arazi ıslahı, toprak muhafaza tedbirlerinin alınması, drenaj ve sulama gibi çalışmalardır. Bu tedbirler demetinin tamamı geniş anlamda “*arazi toplulaştırması veya arazi düzenlemesi*” adı verilen hizmetler kapsamı dâhilinde bulunmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı Bafra Ovası ülkenin en önemli ovalarından biridir. Bafra Ovası Sol Sahil Toplulaştırma Projesi kapsamında yaklaşık 10.596 ha alanda toplulaştırma yapılacaktır. Bu araştırma toplulaştırması bitirilen 3 köyde yapılmış olup, yörede yapılmakta olan ve ileride yapılacak toplulaştırma çalışmalarına ışık tutacaktır.

Araştırmanın birçok aşamasında yardımda bulunan Ziraat Mühendisi Murat PELİTLİ'ye, Bafra İlçe Tarım Müdürlüğü çalışanlarına, anket çalışmalarına katılan çiftçilere de teşekkür ederiz.

Çalışmanın yayınlanmasına karar veren ve basımını üstlenen T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Murat SAYILI
Kadir EKİNCİ

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye’de tarım arazilerinin her geçen gün parçalanması ve arazi genişliklerinin azalması verimliliği düşürmekle birlikte diğer birçok sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle, fazla parçalanmış ve dağılmış arazilerin bir araya getirilmesi ile birlikte arazilerin iyileştirilmesi için gerekli diğer hizmetlerin (tarla içi yol şebekelerinin, sulama kanallarının, tahliye sistemlerinin, arazi tesviyesi gibi) yapılması konularını içeren arazi toplulaştırması büyük önem taşımaktadır.

Araştırma, Türkiye’nin önemli ovalarından biri olan Bafra Ovasındaki sulama projeleri kapsamında yapılan arazi toplulaştırması çalışmalarının (toplam 20 köyde yaklaşık 10.000 ha alanda) ilk aşamasını kapsayan 3 köyde yapılmıştır.

Araştırma kapsamında; bölgede uygulanan arazi toplulaştırması projesinde çiftçi davranışlarının belirlenmesine ve projenin sosyo-ekonomik yararlarının tespitine çalışılmıştır.

Bu araştırmayı yürüten ve sonuçlarını bizlerle paylaşan Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Murat SAYILI ve Kadir EKİNCİ’ye teşekkür ederiz.

Konu ile ilgili olarak bundan sonra yapılacak olan araştırmalara yol gösterici olacağını düşündüğümüz bu çalışmanın ilgili kişi, kurum ve kuruluşlara faydalı olacağı inancındayız.

Mine HASDEMİR
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırma, Samsun İli Bafra Ovası Sol Sahil Toplulaştırma Projesi kapsamında toplulaştırması biten üç köyde üreticilerin davranışlarının belirlenmesi için yapılmıştır.

Araştırmada bağımlı değişken arazi toplulaştırma bilinç düzeyi olarak alınmış, bağımsız değişkenler ise; üreticilerin yaş durumu, mesleki deneyim, aile genişliği, eğitim düzeyi, gelişmiş tarım teknolojisini benimseme ve uygulama, sosyal katılım ve çevresel ilişkiler, kitle haberleşme araçlarını kullanım düzeyi, ailenin yaşam düzeyi ve işletme büyüklüğüdür.

Kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile sosyo-ekonomik özellikleri arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla khi-kare (χ^2) analizi yapılmıştır. Araştırmada işletme büyüklüğü, gelişmiş tarım teknolojisini benimseme ve uygulama düzeyleri, üreticilerin sosyal katılım ve çevresel ilişki düzeyleri, kitle haberleşme araçlarını kullanma düzeyleri ve yaşam düzeyi ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında yapılan khi-kare testinde önemli düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Samsun, Bafra, Arazi Toplulaştırması, Toplulaştırma Bilinç Düzeyi, Khi-kare

ABSTRACT

This research, was made in the concept of Samsun Province Bafra Plain Left Beach Consolidation Project; in order to determine the behaviours of three manufactures whose consolidations are finished in three villages.

In the research; land consolidation conscious level is taken as the dependent variable; when it comes to the independent variables; the manufacturers' age level, professional experience, family size, education level, adopting the developed agriculture technology and implementing it, social inclusion, and environmental relations, using level of the mass communication tools, family's living level, and enterprise size are taken as the independent variables.

Chi-square (χ^2) analysis was performed in order to reveal whether there was a relationship between conscious levels of the people and their social-economic features or not. It was found out in the research that there is a very important relationship in chi-square test made among the enterprise size, adopting the developed agriculture technology and implementing levels, social inclusion of the manufacturers and their environmental relationship levels, using level of the mass communication tools and living level, and consolidation conscious levels.

Keywords: Samsun, Bafra, Land Consolidation, Consciousness Level, Chi-square

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET

ABSTRACT

ÖNSÖZ

YÖNETİCİ ÖZETİ

İÇİNDEKİLER DİZİNİ	i
ÇİZELGELER DİZİNİ	iii
1. GİRİŞ	1
2. ARAZI TOPLULAŞTIRMASININ GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ	4
2.1. Türkiye’de Tarım Arazilerinin Mülkiyet Dağılımı ve Parçalılık Durumu.....	4
2.2. Arazi Toplulaştırması Kavramı.....	6
2.3. Arazi Toplulaştırmasının Önemi ve Faydaları.....	7
2.4. Arazi Toplulaştırmasının Kapsadığı Hususlar.....	9
2.5. Arazi Toplulaştırmasının Aşamaları.....	10
2.6. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Uygulamalarının Yasal Durumu.....	11
2.7. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Uygulamaları.....	13
2.8. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Çalışmalarında Karşılaşılan Problemler.....	14
2.9. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Yapılması Gereken Alanlar ve Hedefler.....	14
3. MATERYAL VE YÖNTEM	16
3.1. Materyal.....	16
3.2. Yöntem.....	16
3.2.1. Örnekleme Yöntemi.....	16
3.2.2. Veri Toplama Yöntemi.....	16
3.2.3. Analiz ve Değerlendirme Yöntemi.....	16
4. ARAŞTIRMA YERİNİN TANITILMASI	18
4.1. Araştırma Yeri Hakkında Genel Bilgiler.....	18
4.2. İklim Özellikleri.....	19
4.3. Tarımsal Yapı ve Üretim.....	20
5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	21
5.1. Toplulaştırma Sahalarına İlişkin Genel Bilgiler.....	21
5.2. İncelenen İşletmelerde Arazi Toplulaştırma Bilinç Düzeyi.....	21
5.3. Arazi Toplulaştırması Bilinç Düzeyini Etkileyen Faktörler.....	22
5.3.1. İncelenen İşletmelerde Aile Bireyleri ve İşletme Yöneticileri İle İlgili Bilgiler.....	22
5.3.1.1. Cinsiyet Durumu.....	22
5.3.1.2. Yaş Durumu.....	22
5.3.1.3. Eğitim Durumu.....	24
5.3.1.4. Meslek Durumu.....	26

5.3.1.5. Sosyal Güvenlik Durumu.....	27
5.3.2. İncelenen İşletmelerin Faaliyetleri İle İlgili Bilgiler.....	27
5.3.3. İncelenen İşletmelerde Aile Yapısı.....	29
5.3.3.1. İncelenen İşletmelerde Aile Şekli.....	29
5.3.3.2. İncelenen İşletmelerde Aile Genişliği.....	30
5.3.3.3. İncelenen İşletmelerde Ailedeki Otorite Şekli.....	31
5.3.4. İncelenen İşletmelerde Sosyal Statü.....	33
5.3.5. İncelenen İşletmelerde Ailenin Yaşam Standardına İlişkin Bilgiler.....	34
5.3.6. İncelenen İşletmelerde Sosyal Katılım ve Çevresel İlişkiler Durumu.....	38
5.3.7. İncelenen İşletmelerde Dış Kültüre Açılım Düzeyi.....	42
5.3.8. İncelenen İşletmelerde Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Düzeyi.....	44
5.3.9. İncelenen İşletmelerin Yayın Servisi İle İlişki Düzeyi.....	49
5.3.10. İncelenen İşletmelerin Gelişmiş Tarım Teknolojilerini Benimseme ve Uygulama Düzeyi...	57
5.3.11. İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması İle İlgili Düşünceleri.....	60
5.3.12. İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Öncesi ve Sonrası Durumlarının Karşılaştırılması.....	74
6. SONUÇ	79
KAYNAKLAR	80
EK: İNDEKSLER VE AĞIRLIKLAR	83

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1	2001 Tarım Sayımına Göre İşletme Büyüklüğü ve Parça Sayısı İtibariyle İşletme Sayısı, Arazi Parça Sayısı ve Arazi Büyüklüğü.....	5
Çizelge 2.2	2001 Tarım Sayımına Göre Tarım İşletmelerindeki Arazi Parçalılık Durumu.....	6
Çizelge 2.3	Parsel Sayılarına Göre İşletmelerin Farklı Tarım Sayımlarındaki Oranları (%).....	6
Çizelge 4.1	Bafra İlçesi Toplam Arazi Varlığı.....	18
Çizelge 4.2	Bafra Ovası Sol Sahil Topplulaştırma Projesi Köyleri Muvafakat Bilgileri.....	19
Çizelge 4.3	Bafra İlçesi Meteorolojik Değerleri (1996-2005).....	20
Çizelge 5.1	Samsun - Bafra Arazi Topplulaştırma Projesinin Özeti.....	21
Çizelge 5.2	İncelenen İşletmelerde Toplam Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Dağılımı.....	22
Çizelge 5.3	İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Grupları İtibariyle Dağılımı.....	22
Çizelge 5.4	İncelenen İşletmelerde Nüfusun Farklı Yaş Grupları İtibariyle Dağılımı.....	23
Çizelge 5.5	İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Yaş Grupları İtibariyle Dağılımı.....	23
Çizelge 5.6	İncelenen İşletmelerde Ailedeki Nüfusun Eğitim Durumu.....	24
Çizelge 5.7	İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Eğitim Durumu ve Eğitim İle Topplulaştırma Bilinç Düzeyi Arasındaki İlişki.....	25
Çizelge 5.8	İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Mesleki Durumu.....	26
Çizelge 5.9	İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Mesleki Deneyimi İle Topplulaştırma Bilinç Düzeyi Arasındaki İlişki.....	26
Çizelge 5.10	İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kurumundan Yararlanma Durumu ve Yararlanılan Kurum Adı.....	27
Çizelge 5.11	İncelenen İşletmelerde Çiftçilerin Mesleki Deneyimi.....	27
Çizelge 5.12	İncelenen İşletmelerde Geçici İşçi Çalıştırma Durumu ve Çalıştırılan İşçiler.....	28
Çizelge 5.13	İncelenen İşletmelerde Arazi Varlığı.....	29
Çizelge 5.14	İncelenen İşletmelerde Hayvan Varlığı.....	29
Çizelge 5.15	İncelenen İşletmelerde Aile Şekli.....	30
Çizelge 5.16	İncelenen İşletmelerde Aile Genişliği.....	31
Çizelge 5.17	İncelenen İşletmelerde Ailedeki Otorite Durumu.....	32
Çizelge 5.18	İncelenen İşletmelerde Ailedeki Karar Vericiler.....	32
Çizelge 5.19	İncelenen İşletmelerin Erkek ve Kız Çocuklarının İlkokuldan Sonra Eğitimlerine Devam Etmelerini İsteme Durumu.....	32
Çizelge 5.20	İncelenen İşletmelere Göre Köydeki Kişilerin Kültür, Gelir, Tecrübe, Eğitim Gibi Durumlar İtibariyle Sınıflandırılmaya Tabi Olma Durumu.....	33
Çizelge 5.21	İncelenen İşletmelerin Köyde Var Olan Sınıflandırma Açısından Düzeyi.....	34
Çizelge 5.22	İncelenen İşletmelerde İkamet Edilen Evin Sahiplilik Durumu.....	34
Çizelge 5.23	İncelenen İşletmelerde İkamet Edilen Evin Yaşı.....	35
Çizelge 5.24	İncelenen İşletmelerde İkamet Edilen Evin Alanı.....	35
Çizelge 5.25	İncelenen İşletmelerde İkamet Edilen Evdeki Oda Sayısı.....	35
Çizelge 5.26	İncelenen İşletmelerde Ailenin Sahip Olduğu İmkanlar.....	36
Çizelge 5.27	İncelenen İşletmelerde Evin Isıtılma Şekli.....	36
Çizelge 5.28	İncelenen İşletmelerde Ev Dışındaki Diğer Yapılar.....	37

Çizelge 5.29	İncelenen İşletmelerde Kişilerin Toplulaştırma Bilinç Düzeyleri İle Yaşam Düzeyleri Arasındaki İlişki.....	37
Çizelge 5.30	İncelenen İşletmelerin Köy İçinde veya Dışında Herhangi Bir Dernek ve/veya Tarımsal Kuruluşa Üyelik Durumu.....	38
Çizelge 5.31	İncelenen İşletmelerin Köy İçinde veya Dışında Herhangi Bir Dernek ve/veya Tarımsal Kuruluşların Yönetim Organlarında Görev Alma Durumu.....	39
Çizelge 5.32	İncelenen İşletmelerin Çiftçi Örgütlerinin Yararına İnanma Durumu.....	39
Çizelge 5.33	İncelenen İşletmelerin Üyesi Buldukları Tarımsal Örgütlerin Toplantılarına Katılma Durumu.....	40
Çizelge 5.34	İncelenen İşletmelere Göre Üyesi Buldukları Tarımsal Örgütlerin Yararlı Oldukları Konular.....	40
Çizelge 5.35	İncelenen İşletmelerin Günümüzde Köy Yönetim Organlarında Görev Alma Durumu.....	40
Çizelge 5.36	İncelenen İşletmelerin Geçmişte Köy Yönetim Organlarında Görev Alma Durumu	41
Çizelge 5.37	İncelenen İşletmelerin Geçmişte Seminer, Kurs ve Fuarlara Katılma Durumu.....	41
Çizelge 5.38	İncelenen İşletmelerin Toplulaştırma Bilinç Düzeyleri ile Sosyal Katılım ve Çevresel İlişki Düzeyleri Arasındaki İlişki Durumu.....	41
Çizelge 5.39	İncelenen İşletmelerde Çevre Köylere Gidiş Sıklığı.....	42
Çizelge 5.40	İncelenen İşletmelerde İlçe Merkezine Gidiş Sıklığı.....	43
Çizelge 5.41	İncelenen İşletmelerde İl Merkezine Gidiş Sıklığı.....	43
Çizelge 5.42	İncelenen İşletmelerde Büyük Şehirlere Gidiş Sıklığı.....	43
Çizelge 5.43	İncelenen İşletmelerde Günlük Gazete Okuma Durumu.....	44
Çizelge 5.44	İncelenen İşletmelerde Gazete Okuma Sıklığı.....	45
Çizelge 5.45	İncelenen İşletmelerde Gazete Satın Alma Durumu.....	45
Çizelge 5.46	İncelenen İşletmelerde Gazete Satın Alma Sıklığı.....	45
Çizelge 5.47	İncelenen İşletmelerin Gazetelerden Tarımsal Konularda Bilgi Alma Durumu.....	46
Çizelge 5.48	İncelenen İşletmelerin Dergi, Broşür vb. Yayınları Okuma Sıklığı.....	46
Çizelge 5.49	İncelenen İşletmelerin Dergi, Broşür vb. Yayınlarından Tarımsal Konularda Bilgi Alma Durumu.....	46
Çizelge 5.50	İncelenen İşletmelerde Televizyon Seyretme Sıklığı.....	47
Çizelge 5.51	İncelenen İşletmelerde Televizyonda Seyredilen Programlar.....	47
Çizelge 5.52	İncelenen İşletmelerde Radyo Dinleme Sıklığı.....	48
Çizelge 5.53	İncelenen İşletmelerde Radyoda Dinlenen Programlar.....	48
Çizelge 5.54	İncelenen İşletmelerin Toplulaştırma Bilinç Düzeyi İle Kitle İletişim Araçlarını Kullanım Düzeyleri Arasındaki İlişki Durumu.....	49
Çizelge 5.55	İncelenen İşletmelerde Tarımsal Kuruluşlar İle İlişki Sıklığı.....	49
Çizelge 5.56	İncelenen İşletmelerin Bulunduğu Köyde Yayım Elemanı Varlığı veya Yayım Elemanlarının Köyü Ziyaret Etme Durumu.....	50
Çizelge 5.57	İncelenen İşletmelere Göre Yayım Elemanlarının Köyü Ziyaret Etme Sıklığı.....	50
Çizelge 5.58	İncelenen İşletmelerin Yayım Elemanlarının Bilgi Düzeyleri Hakkındaki Düşünceleri.....	51
Çizelge 5.59	İncelenen İşletmelerin Yayım Elemanları İle Görüştükleri Yerler.....	51

Çizelge 5.60	İncelenen İşletmelerin Yayım Elemanlarına Bilgi İçin Ekstra Ücret Ödeme İsteği.	51
Çizelge 5.61	İncelenen İşletmelerin Yayım Elemanlarının Köye Geldiğinde Tarımsal Konularda Görüşme Durumu.....	52
Çizelge 5.62	İncelenen İşletmelere Göre Yayım Elemanlarının En Çok Anlattıkları Konular....	52
Çizelge 5.63	İncelenen İşletmelerin Tarım Kuruluşları Elemanlarının Önerilerine İnanma ve Uygulama Durumu.....	53
Çizelge 5.64	İncelenen İşletmelerin Yöneticilerinin İl/ilçe Merkezine Gittiklerinde Tarım İl/İlçe Müdürlüklerine Uğrama Durumu.....	53
Çizelge 5.65	İncelenen İşletmelerin Tarımsal Konulardaki Bilgi Kaynakları.....	53
Çizelge 5.66	İncelenen İşletmelerin Tarımsal Kuruluşların Elemanlarıyla En Çok Görüştükleri Zamanlar.....	54
Çizelge 5.67	İncelenen İşletmelerin Tarımsal Kuruluşlardan En Çok Bilgi Aldıkları Konular...	54
Çizelge 5.68	İncelenen İşletmelerin Tarımsal Kuruluşlara Başvurma Nedenleri.....	55
Çizelge 5.69	İncelenen İşletmelerin Araştırma Sonuçlarına Ulaşma veya Haberdar Olma Durumu.....	55
Çizelge 5.70	İncelenen İşletmelere Göre Araştırma Sonuçlarını Aktaran Kaynaklar.....	56
Çizelge 5.71	İncelenen İşletmelerin En Çok Haberdar Oldukları Araştırma Konuları.....	56
Çizelge 5.72	İncelenen İşletmelerin Tarımsal Üretimde Karşılaştıkları En Önemli Sorunları.....	57
Çizelge 5.73	İncelenen İşletmelerin Bazı Tarımsal Yenilikleri / Yeni Tekniği Uygulama Durumu.....	57
Çizelge 5.74	İncelenen İşletmelerin Tarımsal Yeniliği Duyduğunda veya Öğrendiğinde Uygulama Durumu.....	58
Çizelge 5.75	İncelenen İşletmelerin Tarımsal Yeniliği Öğrenme Kaynakları.....	58
Çizelge 5.76	İncelenen İşletmelerin Bölgeye Getirilecek Olan Yeni Bir Tarımsal Yatırım, Teknoloji veya Teknolojik Ürüne Karşı Olabilecek Tutumları.....	59
Çizelge 5.77	İncelenen İşletmelerin Toplulaştırma Bilinç Düzeyleri İle Gelişmiş Tarım Teknolojisini Benimseme ve Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişki Durumu.....	59
Çizelge 5.78	İncelenen İşletmelerin Bölgede Arazi Toplulaştırması Çalışmaları Başlamadan Önce Konu Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumları.....	60
Çizelge 5.79	İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırmasının Hangi Kurum Tarafından Yapıldığını Bilme Durumu.....	61
Çizelge 5.80	İncelenen İşletmelere Göre Bölgede Arazi Toplulaştırması Yapılmadan Önce Bilgilendirme Toplantısı Yapılma Durumu.....	61
Çizelge 5.81	İncelenen İşletmelerin Bölgede Arazi Toplulaştırması Yapılmadan Önce Düzenlenen Bilgilendirme Toplantısına Katılma Durumu.....	62
Çizelge 5.82	İncelenen İşletmelerin Bölgede Arazi Toplulaştırması Yapılmadan Önce Düzenlenen Bilgilendirme Toplantısında Verilen Bilgilerin Yeterlilik Durumu....	62
Çizelge 5.83	İncelenen İşletmelerin Köyde Arazi Toplulaştırması Düşünüldüğü Durumdaki Bilgi Düzeyleri.....	63
Çizelge 5.84	İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Hakkında Bilgileri Olduktan Sonra Yaklaşım ve Tutumları.....	63
Çizelge 5.85	İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Hakkında Bilgileri Olduktan Sonra Yaklaşım ve Tutumlarının Olumlu Olmasının Nedenleri.....	64

Çizelge 5.86	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Hakkında Bilgileri Olduktan Sonra Yaklaşım ve Tutumlarının Olumsuz Olmasının Nedenleri.....	65
Çizelge 5.87	İncelenen İşletmelerin Arazinin Manevi Değeri Olduğuna İnanma Durumları.....	65
Çizelge 5.88	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Projesini Destekleme Durumları.....	65
Çizelge 5.89	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Projesini Destekleme Nedenleri.....	66
Çizelge 5.90	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Projesine Karşı Olan Olumlu Tutumunda veya Projeye Destek Vermesinde Başka Kişi yada Faktörlerden Etkilenme Durumu.....	67
Çizelge 5.91	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Projesine Karşı Olan Olumlu Tutumunda veya Projeye Destek Vermesinde Etkilene Kişi yada Faktörler.....	67
Çizelge 5.92	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Projesine Karşı Olan Olumsuz Tutumunda veya Projeye Destek Vermemesinde Başka Kişi yada Faktörlerden Etkilenme Durumu.....	67
Çizelge 5.93	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Projesine Karşı Olan Olumsuz Tutumunda veya Projeye Destek Vermemesinde Etkilene Kişi yada Faktörler....	68
Çizelge 5.94	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Projesinin Uygulanmasından Sonra Önceki Tutumlarında Bir Değişiklik Olma Durumu.....	68
Çizelge 5.95	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Projesinin Uygulanmasından Sonra Önceki Tutumlarında Olumlu Yönde Bir Değişiklik Olmasının Nedenleri.....	68
Çizelge 5.96	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması Projesinin Uygulanmasından Sonra Önceki Tutumlarında Olumsuz Yönde Bir Değişiklik Olmasının Nedenleri.....	69
Çizelge 5.97	İncelenen İşletmelere Göre Arazi Topplulaştırması İle İlgili Kararların Alınma Şekli.....	70
Çizelge 5.98	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırması İle İlgili Kararların Alınmasını İstedikleri Şekil.....	70
Çizelge 5.99	İşletme Yöneticilerinin Kendileri Hayatta İken Tarım İşletmesini Çocukları Arasında Paylaşmayı Düşünme Durumu.....	70
Çizelge 5.100	İşletme Yöneticilerinin Kendileri Hayatta İken İşletmesini Çocukları Arasında Paylaşma Şekilleri.....	71
Çizelge 5.101	İncelenen İşletmelere Göre Miras Olarak Dağıtılan Arazilerin Geçim İçin Yeterlilik Durumu.....	71
Çizelge 5.102	İncelenen İşletmelere Göre Arazinin Miras Yoluyla Yeniden Parçalanmasının Arazi Topplulaştırma Hizmetlerinin Boşa Gitmesine Neden Olup Olmayacağı.....	71
Çizelge 5.103	İncelenen İşletmelere Göre Arazi Topplulaştırmasını Faydaları.....	72
Çizelge 5.104	İncelenen İşletmelerin Arazi Topplulaştırmasını Tavsiye Etme Durumu.....	74
Çizelge 5.105	İncelenen İşletmelere Göre Arazi Topplulaştırması Çalışmalarının Yeterlilik Durumu.....	74
Çizelge 5.106	İncelenen İşletmelerde Topplulaştırma Öncesi ve Sonrası Durum Karşılaştırma.....	75

1. GİRİŞ

Son yıllarda tarım, toplumlar için nüfus artışına bağlı olarak önemli bir sektör niteliğine kavuşmuştur. Dünyadaki nüfus artışına bağlı olarak, günümüzde bazı ülkelerde görülen ve gelecekte diğer ülkelerde de ortaya çıkma riski bulunan açlık sorunu, toplumları tedirgin etmektedir. Bu tedirginlik bir yandan mevcut ekilebilir alanlarda üretimi artırıcı yeni tekniklerin uygulanmasını, diğer yandan ise bugün için verimsiz kabul edilen toprakların da üretime açılarak, tarımsal ürün üretim hacminin artırılmasını mümkün hale getirmiştir. Böylece tarımsal üretim teknolojilerinin artırılması sonucu, mevcut üretimi 5-6 kat çoğaltmak mümkün olabilmektedir (Bayraç ve Yenilmez, 2006).

Uzmanların görüşleri, 21. yüzyılda gıdanın stratejik konumda olacağı, artan dünya nüfusunun beslenme gereksiniminin karşılanması bakımından gıda üretimi yönünde, vazgeçilemez üretim faktörlerinden birisinin toprak olduğu saptaması, toprakların yetenek ve niteliklerinin belirlenmesi ve Arazi Kullanım Planlaması'nın yapılmasını zorunluluk olarak ortaya koymaktadır (Anonim, 2000).

Toprak kaynakları sınırlı olduğundan istenilen düzeyde ihtiyaç duyulan tarımsal üretim artışı; ancak birim alandan sağlanan verimin artırılması ile mümkündür. Birim alandan sağlanan verimin artırılması; teknoloji seviyesi, üretimde kullanılan tohum, gübre, ilaç, sulama v.b. girdilerin miktarı ve kalitesinin yanı sıra, tarımsal bünye ile de yakından ilgilidir. Tarımsal bünyedeki yapısal bozukluklar verimi azaltıcı tesirlerde bulunduğu gibi, verimi artırıcı tedbirlerin alınmasını da engellemektedir. Bu nedenle tarımsal bünyenin ıslah edilmesi hususu ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'de tarımdaki nüfus artış hızı, toplam nüfusun artış hızından daha yüksektir. Özellikle son yıllarda kentlerde azalan nüfus artış hızı, tarımsal nüfus artış hızı oranının toplam nüfus artış hızı oranındaki payının daha da yükselmesine neden olmaktadır. Buna karşın tarım topraklarının genişliği aynı ölçüde artmamaktadır. Bu nedenle tarımsal nüfus için üzerinde tarım yapılan toprak daha da önem kazanmakta ve toprak mülkiyeti ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'de tarım işletmelerinin çoğunluğu yeter büyüklükte olmadığı gibi, tarım toprakları çok parçalanmış ve büyük bir kısmı verimli biçimde işlenemeyecek duruma gelmeye devam etmektedir. Parçalılık ve dağınıklık nedeniyle tarımsal yapıda görülen bozukluklar verim üzerine olumsuz etki yaptığı gibi verim artırıcı önlemlerin alınmasını zorlaştırmaktadır.

İşletmelerin sahip olduğu arazi büyüklüklerinin yetersiz olması, işletmelerde ulaşım ve taşıma kayıplarını, dolayısıyla maliyeti arttırmaktadır. Bunun sonucunda çiftçiler arazilerine gereken önemi verememekte, modern girdileri uygulayacak ortam bulamamakta ve sermaye birikimini yaratamamaktadır. Belirlenen yapı içerisindeki bu işletmelerde yer alan arazi parçalarına yol, su, drenaj ve tesviye gibi altyapı hizmetleri güçleşmekte ve maliyeti de yüksek olmaktadır.

Sermaye veya işgücü sıkıntısı içerisinde bulunan tarım işletmelerinden bir bölümü arazilerin tümünü işleyemedikleri için, bir bölümünü kiracılık veya ortaklık yoluyla işlemektedirler. Bu durum, arazilerin kullanma yönünden parçalanmasına neden olmaktadır. Ayrıca kentlerde oturup köydeki arazilerin bir bölümünü veya tamamını kiracı veya ortakçıya verenler de parçalanmada etkendirler (Almus, 1999).

Arazi parçalanması, bir işletme toprağının birbirinden ayrı çok sayıda parçalara ayrılarak, toprak genişliğinin küçülmesi olarak tanımlanmaktadır. Parçalara ayrılma ve küçülme çoğunlukla birlikte gelişen olaylardır.

Türkiye'deki tarım işletmelerinde verimliliği büyük ölçüde düşüren arazi parçalanmasının en önemli nedenlerini; "*miras ve intikal yoluyla parçalanma*" ile "*hisseli ve bölünerek yapılan satışlarla parçalanmalar*" oluşturmaktadır. Bunların haricinde daha az etkili de olsa;

- Coğrafi ve topografik konumdan dolayı oluşan parçalanmalar,
- Muhtelif amaçlarla yapılan kamulaştırmalar yoluyla parçalanmalar,
- Sermaye ve işgücü yetersizliğinden dolayı yapılan kiracılık ve ortaklık yoluyla parçalanmalara da rastlanmaktadır.

Miras yasaları (Türk Medeni Kanunu, madde 659-668) her ne kadar tarım topraklarının bölünmezliğini öngörmekte ise de, uygulamalarda aile reisinin ölümü halinde topraklar çocukları arasında yasal hakları oranında parçalanarak paylaşılmaktadır.

Tarımsal yapıyı iyileştirmeye yönelik düzenlemelerin ve tarım topraklarının yanlış kullanımından kaynaklanan sorunları önlemede başarısı geniş kapsamlı bir planlamaya bağlıdır. Bu iyileştirmeler, tarım topraklarının kullanımı ve korunmasına ilişkin bütün planlamaların etkin bir biçimde gerçekleştirildiği bir uygulama olmalıdır. Tarım topraklarının tarımsal işlevlerini birincil olarak ele alan planlamalara göre düzenlenmesi ve gereken iyileştirmelerin yapılması, doğal alanların oluşturulması ve korunması çok yönlü bir programı gerektirmektedir (Gün, 2001).

Tarımsal yapıda yukarıda belirtilen bu bozuklukları gidermek için uygun yöntemlerden biri de arazi toplulaştırma çalışmalarıdır. Tarım işletmelerinin, küçük parçalar halinde değişik yerlere dağılmış olan arazilerinin uygun olanlarını, üretimi ve verimi artıracak şekilde birleştirilmesi dar anlamda arazi toplulaştırmasıdır.

Arazi toplulaştırması; fazla parçalanmış, dağılmış arazilerin modern işletmecilik esaslarına göre birleştirilmesi, tarla içi yol şebekelerinin, sulama kanallarının tahliye sistemlerinin, arazi tesviyesi, toprak ıslahı, drenaj ve toprak muhafaza hizmetlerinin inşası, çevre planlaması, kırsal alanın korunması, sosyal ve kültürel hizmetler için arsa gereksiniminin karşılanması, köy içi yolların, baraj, karayolu, sulama ve drenaj kanallarına ait ortak tesisler için arazi kayıplarının karşılanması gibi konuları kapsamaktadır (Takka, 1993).

İlk uygulamaları, kenarları düzgün olmayan parsellerin sınır düzeltilmesi veya birden çok parselin bir araya getirilmesi şeklinde yapılan arazi toplulaştırmasının kapsamı zamanla genişlemiştir. Bugün, kültürteknik tedbirler denilen tarımsal yollar, sulama ve drenaj şebekeleri, toprak muhafaza tedbirleri, arazi ıslahı ve tesviyesi, kırsal yerleşim yeri planlaması ve hatta artık suların değerlendirilmesi gibi tarım sektöründeki tüm alt yapı tesisleri ile üretim artırıcı diğer tedbir ve planlamaların hepsi arazi toplulaştırması çalışmalarının içinde ele alınmaktadır.

Arazi toplulaştırması, modern ve rasyonel bir tarımsal işletmeciliğin kurulmasını sağlayan araçlardan birisidir. Bu nedenle, bu tür çalışmaların hızlı yürütülmesi, insan emeği ile yapılan işlerin en aza indirilmesi ve çalışmalarda verimli ve güvenilir sonuçlar elde edilmesi zorunluluğu vardır. Gerçi bugün teknolojik gelişmeler arazi toplulaştırma çalışmalarını da etkilemiş ve alışılmış uygulama yöntemlerinin yerini modern uygulamalara bırakmıştır.

Türkiye’de arazi toplulaştırma çalışmalarının 1960’lı yıllardan beri uygulanmasına karşılık, ülke düzeyinde ele alınan proje sayısı ve düzenleme alanı oldukça sınırlı kalmıştır (Anonim, 2009c).

Arazi toplulaştırması yapılabilmesi için proje sahasında, toplulaştırmaya teknik, ekonomik ve sosyal yönden ihtiyaç duyulması, işletme sahiplerince istek ve talebin olması ve yeterli muvafakatin sağlanması gerekmektedir. Arazi toplulaştırmaları uygulamaları son olarak 24 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan ”*Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Arazi Toplulaştırmasına İlişkin Tüzük*” ile yapılmaktadır. Tüzüğün 19. maddesinde, isteğe bağlı toplulaştırmaların hangi şartlarda yapılabileceği belirtilmiştir. Bu şart proje alanı içerisinde toplulaştırılması istenen arazilerin yarısından çoğuna malik bulunan ve sayıca maliklerin yarısından fazlasını teşkil eden arazi sahiplerinin veya vekillerinin yazılı muvafakati ile yapılabilmektedir.

Arazi toplulaştırma çalışmaları sırasında arazilerin yeri, şekli ve büyüklüğü değiştirilmektedir. O halde böyle bir çalışma, bir taraftan çiftçinin isteklerine yanıt verebilmeli öte yandan da toplulaştırmadan önceki arazisinin değerine denk arazi vermeyi mümkün kılabilenlidir. Bu nedenle arazi toplulaştırma uygulamalarında “*Arazi Derecelendirme Komisyonu*” kurulmaktadır. Ayrıca arazi toplulaştırma çalışmalarının uygulama döneminde mülkiyetin kullanımına getirilen sınırlamaların döneminin de kısa tutulabilmesi için çalışmaların hızlı bir biçimde yürütülmesi zorunluluğu vardır.

Parsellerin yerlerinin, uzaklıklarının ve zaman zaman da alanlarının değişmesi gerektiği arazi toplulaştırma çalışmalarında; bu değişimleri, nesillerdir aynı topraklar üzerinde çalışan insanlara kabul ettirebilmek, arazi toplulaştırma çalışmalarındaki insan ilişkilerini ve diğer uygulamalardan farkını ortaya çıkarmaktadır.

Büyük emek ve masraflarla gerçekleştirilen arazi toplulaştırma çalışmalarında, tüm bu arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerinden ve altyapılardan yararlanacak kırsal kesim halkının eğitimi ve bilinçlendirilmesi proje öncesi ve sonrası büyük önem taşımaktadır. Arazi toplulaştırması herhangi bir kırsal toplum için bir yeniliktir, yeni bir sosyal, ekonomik değişimdir. Bu nedenle toplulaştırmanın yayım elemanları tarafından tanıtımının iyi ve yeterli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Arazi toplulaştırma çalışmalarına başlamadan önce veya bu çalışmalarla paralel olarak yayım çalışmaları tam anlamıyla yapıldığında, toplulaştırma bilinci uyanmış hazır bir topluluk projenin başlangıcında oluşturulması projenin başarısında önemli bir husus olup hangi faktörlerin dikkate alınarak yapılması gerektiği ise bu gibi çalışmalarla belirleyici olabilmektedir.

Bu araştırma, Türkiye'nin en önemli tarımsal alanlarından biri olan Samsun ili Bafra Ovasında yapılmakta olan *sulama projeleri* çerçevesinde yapılan toplulaştırma çalışmalarının ilk aşamasını kapsayan köylerde yapılmıştır. Bafra Ovası sol sahil kesiminde yer alan Bafra ilçesine bağlı 20 adet köyde yaklaşık 10.000 ha alanda toplulaştırma çalışmaları devam etmektedir. Çalışma alanı toplam alanın yaklaşık %5'lik kısmıdır.

Bu çalışma, bölgede devam eden toplulaştırma çalışmaları için göz önüne alınabilecek ve toplulaştırma çalışmalarında olabilecek sorunlara çözüm getirmede bir kaynak olabilecektir.

2. ARAZİ TOPLULAŞTIRMASININ GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Türkiye’de Tarım Arazilerinin Mülkiyet Dağılımı ve Parçalılık Durumu

Türkiye’de nüfusun artışına paralel olarak işlenebilir arazilerin artmaması neticesinde, toprak üzerindeki nüfus baskısı giderek artmaktadır. Artan nüfusun tarım dışı sektörlere çekilememesi ve diğer parçalanma nedenlerinden dolayı tarım işletmelerinin sahip olduğu araziler, sürekli parçalamakta ve ekonomik işletme büyüklüğünün altına düşmektedir (Anonim, 2009e).

Arazi parçalanması, bir işletme toprağının birbirinden ayrı çok sayıda parçalara ayrılarak, toprak genişliğinin küçülmesi olarak tanımlanmaktadır (Aksöz, 1969). Böylelikle bir tarımsal işletme, tarımın temel ögesi olan toprağın kullanılması açısından verimli olmayacak derecede küçülebileceği gibi, tarlalar da birbirinden uzak yerlerde dağınık durumda bulunabilmektedir (Aksoy, 1984). Parçalara ayrılma ve işletmelerin küçülmesi çoğunlukla birlikte gelişen olay olmaktadır (Aksoy, v.d. 1995).

Tarım arazilerinin sürekli olarak parçalanması ve ekonomik işletme büyüklüğünün altına düşmesi, üreticilerin her geçen gün daha küçük ve dağınık alanlarda üretim yapmalarına neden olmaktadır. Hatta kırsal toplum insanının bir kısmının (2001 yılı Tarım Sayımı sonuçlarına göre 54.321 adet aile) hiç toprağı yoktur. Bununla birlikte halen geçerli olan kiracılık, yarıcılık ve ortakçılık düzeni, ekonomik ve verimli tarım yapılmasını engellemektedir (Altıntaş, 2006).

Toprak ve insan ilişkilerinde oluşan dengesizliğin yanısıra Türkiye’de tarım işletmelerinde verimliliği büyük ölçüde düşüren arazi parçalanmasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Anonim, 2009e):

- Miras ve intikal yoluyla parçalanma,
- Hisseli ve bölünerek yapılan satışlarla parçalanma,
- Sermaye ve işgücü yetersizliğinden dolayı yapılan kiracılık ve ortakçılık yoluyla parçalanma,
- Muhtelif amaçlarla (karayolu, demiryolu, sulama kanalı gibi) yapılan kamulaştırmalar yoluyla parçalanma,
- Tarım kesimindeki yüksek nüfus yoğunluğu baskısı,
- Mera ve yaylak parçalanmaları,
- Coğrafi ve topografik konumdan dolayı oluşan parçalanmalar.

Türkiye’de tarım işletmelerinin işletme büyüklükleri, yeterli genişliğe sahip değildir. Çiftçi bazındaki işletmelerin işledikleri arazi miktarı; sınırlı ve birbirinden uzaktır. Aynı zamanda çok sayıda parçalardan meydana geldiği için de, bunlar üzerinde düzenli işletmeler kurulamamakta ve mevcut durumyla istenilen üretim artışı sağlanamamaktadır (Anonim, 2009e).

Türkiye’de tarım işletmelerinin sayısı parçalanmadan dolayı devamlı artmaktadır. Türkiye’de 1950 yılında 2.274.675 adet olan tarım işletmesi sayısı, 1970 yılında 3.058.900, 1980 yılında 3.558.815 ve 1991 yılında 3.966.800 adete yükselmiş (Anonim, 2009d; Anonim, 2009e) ve 2001 yılında ise 3.022.127 adete düşmüştür (Anonim, 2010b). 1950 yılında 10 ha olan ortalama işletme büyüklüğü, 1980 yılında 6 ha’ya, 1990 yılında 5,7 ha’ya düşmüştür (Anonim, 2009d) ve 2001 yılında ise 6,1 ha’ya yükselmiştir (Anonim, 2010b).

1980 yılı Tarım Sayımı Sonuçlarına göre, tarım işletmelerinin; %9,46’sı tek parsel, %26,22’si 2-3 parsel, %22,40’ı 4-5 parsel, %22,22’si 6-9 parsel, %19,70’i ise 10 ve daha fazla parsel üzerinde üretim yapmaya çalışmaktadır. 6 ve daha fazla parça üzerinde çalışan işletmelerin sahip oldukları parsel sayısı, toplam parsellerin %72,74’ünü teşkil etmektedir (Anonim, 2009e).

1990 yılı Genel Tarım Sayımı Sonuçlarına göre işletmelerin %15’i tek parsel, %28’i 2-3 parsel, %23’ü 4-5 parsel, %19’u 6-9 parsel, %15’i ise 10 ve daha fazla parsel üzerinde üretim yapmaya çalışmaktadır. 6 ve daha fazla parça üzerinde çalışan işletmelerin sahip oldukları parsel sayısı toplam parsellerin %72’sidir. İşletme başına düşen ortalama parça sayısı 5,4 adet ve ortalama parça büyüklüğü ise 10,5 da’dır (Anonim, 2009d).

2001 yılı Genel Tarım Sayımı Sonuçlarına göre tarım işletmelerinin; %5,89’u 5 da’dan daha az, %9,61’i 5-9 da, %17,86’sı 10-19 da, %31,46’sı 20-49 da, %18,53’ü 50-99 da, %10,83’ü 100-199 da, %5,09’u 200-499 da, %0,58’i 500-900 da, %0,15’i de 1.000 da ve üzeri araziye sahiptir (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1. 2001 Tarım Sayımına Göre İşletme Büyüklüğü ve Parça Sayısı İtibariyle İşletme Sayısı, Arazi Parça Sayısı ve Arazi Büyüklüğü

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ (da)	İŞLETME SAYISI		TOPLAM PARÇA SAYISI		ARAZİ MİKTARI	
	adet	%	adet	%	da	%
< 5	178.006	5,89	292.514	2,37	481.987	0,26
5 - 9	290.461	9,61	664.173	5,39	1.952.471	1,06
10 - 19	539.816	17,86	1.650.312	13,39	7.378.022	4,00
20 - 49	950.840	31,46	3.831.683	31,09	29.531.619	16,02
50 - 99	560.049	18,53	2.836.069	23,01	38.127.032	20,68
100 - 199	327.363	10,83	1.881.198	15,27	43.884.395	23,81
200 - 499	153.685	5,09	997.015	8,09	42.075.497	22,82
500 - 999	17.429	0,58	135.983	1,10	11.218.554	6,09
1.000 - 2.499	4.199	0,14	32.760	0,27	5.476.930	2,97
2.500 - 4.999	222	0,01	1.189	0,01	695.541	0,38
5.000 +	57	0,00	509	0,00	3.526.175	1,91
TOPLAM	3.022.127	100,00	12.323.405	100,00	184.348.223	100,00

Kaynak: Anonim, 2010b.

Türkiye’de tarımsal yapının iyileştirilmesi hedefindeki temel unsur işletme büyüklüğü kavramında aranmaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (yeni adıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) tarafından uygulanan ve 26.01.2003 tarih ve 25005 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tarım İşletmelerinin Yeterli Tarımsal Varlığa Sahip Olup Olmadığının Tespitine Dair Yönetmeliğin 6. maddesi ve bu yönetmeliğe istinaden çıkarılan 30.06.2003 tarih ve 25154 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2003/20 nolu Yeter Gelirli Tarımsal İşletme Büyüklüklerinin Tespitine Dair Tebliğ’in geçici maddesine göre hesaplanan ve 01.08.2009-31.07.2010 tarihleri arasında uygulanacak tarımsal işletmelerin yeter tutarı 12.550 TL’dir (Anonim, 2010c).

Türkiye’nin sulanan tarım alanı yaklaşık 4,5 milyon ha’dır. Türkiye’de sulu tarım alanında 450 bin, yaklaşık 22,5 milyon ha’lık kuru tarım alanında ise 1.125 bin adet olmak üzere toplam 1.575 bin adet tarım işletmesi olmalıdır. Bu işletmelere, örtü altı ve diğer tarımsal faaliyetler yapan 425 bin adet işletme ilave edildiğinde, ülkede olması gereken tarım işletmesi sayısı 2 milyon adet olarak hesaplanmaktadır (Anonim, 2000).

2001 yılı Genel Tarım Sayımı Sonuçlarına göre ise; tarım işletmelerinin %19,48’i 1, %20,98’i 2, %16,06’sı 3, %20,36’sı 4-5, %16,03’ü 6-9, %7,08’i ise 10 ve üzeri arazi parçasına sahiptir. İşletme başına düşen parsel sayısı 4,08 adet ve ortalama parsel büyüklüğü ise 14,96 da’dır (Çizelge 2.2).

İşletmelerin sahip olduğu arazinin miktar olarak azlığı ya da çokluğu tek başına işletmenin büyük veya küçük olduğunu göstermeye yetmez. Arazinin bulunduğu bölge, ekolojik koşullar, kullanılan tarım tekniği, yetiştirilen ürünler ve toprağın verim gücü gibi etmenler de işletmenin arazi varlığı ile birlikte düşünülmesi gereken konulardır. Örneğin, Akdeniz sahil kuşağında bulunan ve pazar değeri yüksek olan ürünlerin yetiştirildiği 4 ha araziye sahip işletme, Doğu Anadolu ya da İç Anadolu Bölgesi’nde bulunan 30 ha kuru araziye sahip işletmeden ölçek olarak daha büyük olabilir. Bu nedenle işletmelerin arazi büyüklüklerinin coğrafi bölgeler itibariyle incelenmesinde yarar vardır (Anonim, 2000).

Çizelge 2.3 incelendiğinde. 1980-2001 yılları arasında toprak parçalılığı bakımından 1-3 parçalı işletmelerin oransal olarak artış göstermesi (1980 yılında %35,7, 1991 yılında %43,3 ve 2001 yılında %56,5) ve tarım işletmesi sayılarında azalış olması (tarım işletmesi sayısı 1980 yılında 3.558.675, 1991 yılında 3.967.000 ve 2001 yılında 3.022.127 adet) bir iyileşme olarak görülebilir. Toprak parçalılığında istatistiksel veriler iyileşmeyi gösteriyorsa da 2001 yılında yaklaşık 700 bin işletmenin ortalama parça sayısının 6 ve üzeri olması parçalılığın önemli bir yapısal sorun olduğunu göstermektedir.

Çizelge 2.2. 2001 Tarım Sayımına Göre Tarım İşletmelerindeki Arazi Parçalılık Durumu

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ (da)	İŞLETME SAYISI (adet)					
	1 Parçalı	2 Parçalı	3 Parçalı	4-5 Parçalı	6-9 Parçalı	10-+ Parçalı
< 5	109.996	40.138	17.976	8.058	1.771	67
5 - 9	106.387	91.067	45.809	34.787	11.448	964
10 - 19	127.077	152.162	93.148	103.860	53.358	10.211
20 - 49	141.829	198.325	167.776	228.515	162.582	51.812
50 - 99	62.493	83.884	85.786	135.105	131.739	61.043
100 - 199	26.805	47.895	50.056	69.482	80.865	52.261
200 - 499	11.692	19.071	21.931	31.585	37.596	31.812
500 - 999	1.967	1.022	2.397	3.328	3.933	4.782
1.000 – 2.499	493	526	464	528	1.134	1.054
2.500 – 4.999	18	48	6	63	83	4
5.000 +	9	3	3	5	11	26
TOPLAM	588.766	634.141	485.352	615.316	484.520	214.036
Oran (%)	19,48	20,98	16,06	20,36	16,03	7,08

Kaynak: Anonim, 2010b.

Çizelge 2.3. Parsel Sayılarına Göre İşletmelerin Farklı Tarım Sayımlarındaki Oranları (%)

PARÇA SAYISI (adet)	1980	1991	2001
1	9,5		19,5
2 - 3	26,2	43,3	37,0
4 - 5	22,4	22,8	20,4
6 - 9	22,2	19,1	16,0
10 +	19,7	14,8	7,1
TOPLAM	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Anonim, 1980; Anonim, 1994; Anonim, 2010b

Tarım arazilerinin çeşitli nedenlerle küçülmesi ve parçalara bölünmesi sonucu verimlilik ve karlılık olması gerekenden çok aşağılarda kalmıştır. İşletme büyüklüklerinin istenen değerlerin altına düşmesi, ekonomik tarım yapılmasını imkânsız hale getirmektedir. Bunu önlemenin yolu; öncelikle tarım arazilerindeki daha fazla parçalanmayı ve bozulmayı önleyici yasal ve hukuksal düzenlemeler yapmak; sonrasında da bugüne kadar oluşmuş küçülmelerin, parçalanmaların ve düzensizliklerin (şekil bozuklukları gibi) iyileştirilmesidir. Bunu yapmanın yolu, “*arazi toplulaştırması*” adı verilen çalışmanın yapılmasıdır (Anonim, 2009c).

2.2. Arazi Toplulaştırması Kavramı

Arazi toplulaştırması kavramı, dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde kullanılmaktadır:

- Geniş anlamda arazi toplulaştırması, hem tarımsal alt yapı ve hem de kırsal alt yapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesi ile mümkündür. Bu düzenleme içerisinde; tarımsal alt yapı hizmetlerinden (sulama, drenaj, yol) imar planlarına, sosyal tesislerden sağlık tesislerine kadar bir planlama ve uygulama söz konusudur.
- Dar anlamda arazi toplulaştırması kavramı, aynı anlama gelmekle birlikte farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

Arazi toplulaştırılması; “*aynı şahsa veya çiftçi ailesine ait, çeşitli nedenlerle, ekonomik üretime imkan vermeyecek biçimde veya toprak muhafaza ve zirai sulama tedbirlerinin alınmasını güçleştirecek derecede; parçalanmış, dağılmış, şekilleri bozulmuş dağınık, küçük arazi parçalarının ve hisselerinin*

bir araya getirilerek, muntazam şekiller halinde birleştirilmesi, bütünleştirilmesi ve işletmelerin yeniden düzenlenmesi işlemi” olarak tarif edilebilir.

Arazi toplulaştırması; *“tarımsal arazileri niteliklerine göre sınıflandırarak, bir kişiye ait, farklı alanlardaki küçük arazi grupları yerine, o arazinin toplamını karşılayacak kadar, en az miktarda parça arazinin (mümkün olursa tek bir parçanın), o kişiye verilmesidir”* (Anonim, 2009e).

Arazi toplulaştırması; *“toprakların, üretim tekniğinin ekonomik olarak uygulanmasını, toprak konumunu ve tarımsal sulama önlemlerinin alınmasını güçleştirecek derecede parçalanmış, dağılmış ve şekilleri bozulmuş olduğu durumlarda; olanaklar ölçüsünde bunları bir arada birleştirmek, şekillerini düzeltmek, çiftçi ailesinin yaşam düzeyini yükseltmek için teknik, ekonomik ve sosyal yönden gerekli önlemleri almaktır”* şeklinde tanımlanabilir (Takka, 1993).

Bir başka tanıma göre ise; *“tarımsal üretimin artırılması amacıyla, kişi ve işletmelere ait olan, küçük parseller halinde birden fazla parçaya bölünmüş, değişik yerlere dağılmış veya elverişsiz biçimde şekillenmiş arazilerin; modern tarım işletmeciliği esaslarına göre ve ayrıca sulama hizmetlerinin getirilmesine en uygun bir şekilde birleştirilmesi, şekillendirilmesi ve düzenlenmesi işlemine arazi toplulaştırması veya arazi düzenlemesi”* adı verilmektedir (Anonim, 2009d).

2.3. Arazi Toplulaştırmasının Önemi ve Faydaları

Artan nüfus ve beslenme ihtiyacı, daha fazla tarımsal ürün elde etme gereği doğurmuştur. Toprak kaynakları sınırlı olması nedeniyle, aynı alandan daha fazla ürün elde etme imkânlarının aranması gerekmektedir.

Birim alandan sağlanan verimin artırılması; birtakım yeni buluşlar, kullanılan tohum, gübre, ilaç, sulama vb. girdilerin miktarı ve kalitesinin artırılması ve tarımsal bünye ile yakından ilgilidir. Tarımsal bünyedeki yapısal bozukluklar, verimi azaltıcı tesirlerde bulunduğu gibi, verimi artırıcı tedbirlerin alınmasını da engellemektedir. Bu nedenle tarımsal bünyenin ıslah edilmesi hususu ön plana çıkmaktadır.

Tarımsal bünyenin ıslahı ile alınabilecek tedbirlerin başlıcaları; mülkiyet ve tasarruf rejiminin ıslahı, arazi ıslahı, toprak muhafaza tedbirlerinin alınması, drenaj ve sulama gibi çalışmalardır. Bu tedbirler demetinin tamamı geniş anlamda *“arazi toplulaştırması veya arazi düzenlemesi”* adı verilen hizmetler kapsamı dâhilinde bulunmaktadır (Anonim, 2009e).

Arazi toplulaştırmasının tarımsal bünyeye sağlayacağı faydalar ve olumlu etkiler şu şekilde sıralanabilir (Anonim, 2000; Anonim, 2009e; Anonim, 2009f; Ballı, 1993):

- Nüfus artışı, miras, alım-satım, kiracılık, ortakçılık gibi nedenlerle ortaya çıkan arazi parçalılığı ve dağınıklığını ortadan kaldırarak işletmelerin uygun büyüklüğe getirmektedir.
- Çok parçalı oluşun ortaya çıkardığı tarla sınırı, yol ve su arklarından doğan arazi kayıplarını azaltmaktadır.
- Küçük parsellerde, ekim esnasında tarla sınırına fazla yaklaşılmama nedeniyle doğacak ürün kayıplarını azaltmaktadır.
- Toplulaştırmadan sonra, parseller daha büyük ve şekilleri daha düzgün olduğundan, makineli tarım daha kolay yapılmakta ve giderlerde önemli oranda azalmalar olmaktadır.
- Küçük parseller bir araya getirileceği için, işletme merkezi ile parseller arasındaki uzaklık kısaltılmakta ve buna bağlı olarak ulaşım giderleri azaldığından; zaman, işçilik ve yakıttan tasarruf sağlanmaktadır.
- Parsel sayısı azaldığı, şekilleri düzeldiği ve büyüklükleri arttığı için; tohum, gübre, ilaç gibi tarımsal girdiler, daha uygun bir düzeyde kullanılmaktadır.
- Sulama projelerinin uygulanmasında; eski, dağınık ve şekilsiz parsellerin sınırlarına bağlı kalma zorunluluğu olmayacağından, yatırım giderlerinden tasarruf sağlanmaktadır.
- Her parselin yola ve kanala sınırı olacağından sulama ve ulaşım randımanı artmaktadır.

- Parsellerde müştereklikten doğan huzursuzluklar giderilmektedir.
- Köy sınırları sabit noktalara dayandırılarak, köyler arasındaki sınır ihtilafları ortadan kalkmaktadır.
- Varsa, dağınık ve müşterek haldeki hazine arazisi birleştirilerek dağıtımına hazır hale getirilmektedir.
- Parsel sayısı azaltıldığında parsel sınır uzunlukları azalmakta, böylece parsellerin korunmasında kullanılan tel, çit, duvar gibi malzemelerden tasarruf sağlanmaktadır.
- Parsel boyutları ve şekillerinin makineli tarıma uygun hale getirilmesi ile modern tarımsal aletlerin uygulanması mümkün olmaktadır.
- Arazi toplulaştırması ile beraber arazi tesviyesi, tarla içi drenajı, tarla içi yol ve tahliyesi ile toprak ıslahı çalışmaları gibi tarla içi geliştirme hizmetleri de yapıldığından üretim artırılması ile çiftçinin geliri artmaktadır.
- Arazi toplulaştırması ile çiftçiler arasındaki yol, su ve sınır anlaşmazlıkları ortadan kalktığından sosyal huzur sağlanmaktadır.
- Kırsal alana yönelik olarak; çevre koruma, erozyonu önleme, ağaçlandırma, köy yenilemesi, her türlü yolların planlanması, köy imar planlarının yapılması, arazi kullanım planlarının hazırlanması gibi tüm hizmetler; toplulaştırma projeleri ile birlikte planlanıp uygulanabilmektedir.
- Proje alanlarındaki sulama projeleri gibi kamu yatırımları için gerekli araziler, proje alanına giren parsellerden uygun şekilde kesinti yapılmak suretiyle kamulaştırma yapılmaksızın karşılanabilmektedir.

Arazi toplulaştırmasının diğer faydaları aşağıda verilmiştir (Anonim, 2009e):

A) Toplulaştırma yapılarak uygulanan sulama projelerinde sulama oranları ve sulama randımanları artırılmaktadır:

- Sulama şebekelerinde, parseller çok küçük ve şekilleri düzensiz olduğundan dolayı sulama kanallarına doğrudan doğruya bağlanmamaktadır.
- Tarlalar tesviyesiz olduğundan tarlanın her tarafına su akıtılamamaktadır. Sulanan parsellerde çukur kısımlarında su birikmekte, yüksek kısımlarında su çıkmamaktadır.
- Kanalların başındaki üst parsel sahipleri, alt parsellere su geçiş hakkı vermemektedir.

Yapılan gözlemlerde, tarla içi dağıtım şebekesi, tarla yolları, tarla drenleri, arazi tesviyesi ve arazi toplulaştırmasını kapsayan tarla içi çalışmalarının yetersiz olması, toplulaştırma yapılmamış sulama şebekelerinde, sulama oranlarının düşüklüğünün ana nedeni olduğunu göstermiştir. Bunun çaresi arazi toplulaştırılmasıdır. Çünkü toplulaştırılmalı planlamada parseller doğrudan doğruya kanaldan ve yoldan faydalanacak şekilde yerleştirilmektedir.

Arazi toplulaştırması yapılmış alanlara yapılan hizmetlerde, su uygulamasının denetimi yapılabilmekte, israf en aza indirilmekte, sulama oran ve randımanı artırılmaktadır. Suyun tarlalara, doğru zaman ve miktarda verilmesi çiftçinin veriminin büyük ölçüde artmasına yol açmaktadır; ayrıca çiftçilerin ürün seçiminde daha esnek davranabilmeleri ve yüksek verimli ürün çeşitlerini yetiştirilebilmeleri sağlanmaktadır.

B) Sulama projelerinin maliyetinde tasarruf sağlanmaktadır:

Sulama projelerinde, kamulaştırmaya ve arazilerin parçalanmasına mani olmak için, kanalların ve yolların planlanması ve uygulaması, parsel sınırlarına bağlı kalmakta ve sınırlardan geçirilmektedir. Parseller küçük, şekilleri düzensiz olduğundan kanal boyları gereğinden fazla uzamakta, bu da tesis maliyetini yükseltmektedir; hâlbuki sulama projeleri toplulaştırılmalı uygulandığı takdirde, parsel sınırlarına bağlı kalmadan en ekonomik şekilde, sulama, yol ve tahliye planlaması yapıldığından, yatırım maliyetlerinde tasarruf sağlanmaktadır.

C) *Arazi maliklerine kamulaştırma bedelleri yerine arazi verilerek, toprağın kopması önlenmektedir:*

Sulama projelerinde, kanallar ve yollar parsel sınırlarına bağlı olmadan, arazinin şekline göre geçirildiği takdirde;

- Birincisi, parseller parçalandığından, küçük parçalar halinde bir dekarın altında tarım için kullanılmayan ölü araziler meydana gelmektedir.

Kanalların ve yolların geçtiği parsellerdeki arazi kayıpları, proje sahasındaki bütün maliklere eşit oranda dağıtılmadığından, arazileri kamulaştırılan işletmeler küçülmekte, istenen işletme büyüklüğünün altına düşmekte veya tamamını kaybetmektedir; dolayısıyla çiftçi toprağın kopmaktadır.

- İkincisi ise, kanalların ve yolların geçtiği araziler kamulaştırıldığından, kamulaştırma bedelleri yatırım masrafını artırmakta, hatta bazı projelerin verimliliğini düşürdüğünden uygulanabilirliğini zorlaştırmaktadır.

Diğer taraftan kamulaştırma bedelleri zamanında ödenmediğinden, yatırım projelerinin uygulanması geciktiği gibi, arazisi kamulaştırılan çiftçilerin mağdur olmalarına neden olmaktadır; hâlbuki arazi toplulaştırması uygulanan sulama projelerinde bu sorunlar ortadan kalkmaktadır. Zira küçük parçalara bölünen araziler, arazi sahibinin diğer arazileri ile birleştirileceğinden faydalı hale getirilmektedir.

Ortak tesislere katılma payı ve arazi kayıpları, bütün maliklerden eşit oranda kesildiğinden; sosyal adalet yerine getirildiği gibi, arazilerinden yol ve kanal geçen çiftçilere kamulaştırma bedeli yerine arazi verilmekte, projenin maliyeti düşmekte, yatırımlardan tasarruf sağlanmaktadır.

D) Sulama ve teknik tarım metotlarının uygulanmasında kolaylık sağlanmaktadır:

Proje sahalarında, parsellerin küçük, şekillerinin düzensiz ve dağınık olması, sulama uzunluğu, sulama yönünün tespiti, sulama kanalları ve yolların tekniğe uygun planlanması ile sulama metotlarının uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

Bu durum büyük işgücü ve zaman kaybına neden olmakta, teknik tarım metotlarının uygulanmasını güçleştirmektedir. Toplulaştırma yapılmadan planlanan ve uygulanan sulama projelerinde bu sorunlar çözülmezken, arazi toplulaştırılması uygulanan sulama şebekelerinde tamamen ortadan kalmaktadır. Zira sulama planlaması yapılırken toprağın bünyesi ve arazinin meyline göre sulama uzunluğu, sulama yönü ve parsellerin en-boy oranları dikkate alınarak bloklar teşkil edilmektedir.

Tekniğe uygun sulama ve yol planlaması yapıldığından, her parsel yol ve kanaldan faydalanacak şekilde bloklara yerleştirilmekte, her iki parsel bir su alma prizi verilmektedir.

Böylece sulama, makine kullanma, münavebe, toprak işleme ve hasat işleri kolaylaştığı gibi, teknik tarım metotlarının uygulanması sonucunda da işgücü ve zamandan tasarruf sağlanmaktadır.

2.4. Arazi Toplulaştırmasının Kapsadığı Hususlar

Arazi toplulaştırma çalışmaları şu hususları kapsamaktadır (Anonim, 2009d):

- Fazla parçalanmış, dağılmış arazilerin modern işletmecilik esaslarına göre birleştirilmesi,
- Tarla içi yol şebekesinin, sulama tesislerinin ve yüzey tahliye sisteminin inşası,
- Gerekli arazi tesviyesi ve toprak ıslahının yapılması,
- Köylerin yerlerinin yeniden düzenlenmesi ve çevre planlanması,
- Kırsal alanın, doğal hayatın korunması ve yeşil alanların düzenlenmesi,
- Kırsal alandaki yerleşim yerleri ve toprakların, rüzgâr ve su erozyonu, sel taşkınları gibi doğal afetlerden korunması için gerekli önlemlerin alınması,
- Spor sahaları, parklar, yüzme havuzu, bayram-pazaryeri, çocuk bahçesi, okul, sağlık ocağı ve kooperatif binası gibi sosyal hizmet tesisleri için gerekli arazilerin, toplulaştırma planları içinde kamulaştırma yapılmadan temin edilmesi,

- İşletmelerin ıslahı, yeniden düzenlenmesi, verimli bir şekilde çalışmalarının temini için gerekli tedbirlerin alınması,
- Köy içi yollarının tanzimi içme suyu, kanalizasyon, elektrik, telefon gibi hizmetlerinin planlanması, iskân, arsa isteklerinin karşılanması.

Günümüzde geniş kapsamlı bir arazi toplulaştırması çalışması aşağıdaki hizmetleri ve yatırımları kapsamalıdır (Anonim, 2000):

1. Tarla şekillerinin iyileştirilmesi

- Düzgün şekilli olmayan, çok parçalı durumda bulunan tarlaların bir araya toplanması,
- Uygun boyutlu, günün gelişmiş teknoloji düzeyini de gözeten tarımsal işletme açısından uygun nitelikte olan tarla şekillerinin oluşturulması,
- Tarlaların en az bir kenarından yol ağına ve sulama-kurutma kanallarına bağlanmaları,

2. Çiftçinin çalışma ve üretim koşullarının iyileştirilmesi

- Toprakların fiziksel ve kimyasal özelliklerinin iyileştirilmesi,
- Sulama - kurutma tesislerin yapımı,
- Tarla düzlemesi (tesviye) yapımı,
- Toprak. çevre ve su özelliklerini dikkate alan gübre kullanım standartlarının geliştirilmesi,
- Makine kullanımı ve makinelerin ekonomik kullanımı koşullarının geliştirilmesi.

3. Çiftçilerin ve tarımsal mekanda yaşayan diğer insanların yaşam koşullarının geliştirilmesi

- Varsa, sağlıksız çevre koşullarının ortadan kaldırılması (pis sularını arıtılması, fabrika dumanlarının filtre edilmesi vb.),
- Konutların sağlığa uygun koşullara kavuşturulması, konutların köyün kültürünü yansıtacak ve turizmi özendirerek biçimde düzenlenmesi,
- Okul. okuma odası, sağlık tesisleri, sosyal, dini ve kültürel tesislerin yapımı,
- Köy içi, köyler arası, tarla içi ve tarlalar arası uygun ulaşım ağının kurulması.

4. Tarımsal mekanda çalışanların gelir düzeylerinin yükseltilmesi

- Pazar olanaklarının geliştirilmesi,
- Depolama, koruma ve saklama tesisleri yapımı,
- Ambalajlama tekniklerinin geliştirilmesi ve tesislerinin yapımı,
- Diğer sektörlere hizmet sunulması.

5. Tarımsal işgücünün tam kullanılması

- Türkiye'ye özgü bir durum olarak, topraksız ya da topraklı çiftçilerin, varsa devlet toprakları ile topraklandırılmaları,
- Çok büyük topraklarda belirli miktarlar üzerindeki toprakların ve toprağını kendisi işletmeyenlerde (ortakçılık, yarıcılık, kiracılık yolları ile işletenler) tüm toprakların kamulaştırması suretiyle topraksızların topraklandırılmaları.

2.5. Arazi Toplulaştırmasının Aşamaları

Arazi toplulaştırma çalışması aşağıdaki aşamalardan geçmektedir (Anonim, 2009e):

- 1) Tüm tarlaların ve çiftçilerin mülkiyet bilgilerinin temin edilmesi,
- 2) Tapu kütüğü, kadastro paftası ve arazideki miktar ve ölçülerdeki tüm uyumsuzluklar giderilmesi,

- 3) Hâlihazırdaki arazi kullanım durumunun, uygun tarım arazileri sınırlarının, sabit tesislerin belirlenmesi,
- 4) Toprak karakterlerini belirten toprak haritalarının temin edilmesi veya yoksa oluşturulması,
- 5) Teknik bir ekip ile arazi sahipleri ve mülki idarecilerin de katılımı ile kurulan derecelendirme komisyonu ile tüm arazilerin derecelendirme haritaları çıkarılır. Bu aşamada komisyon tüm arazilerin toprak haritaları ve diğer kıymetlerini de dikkate alarak her parsel için ayrı ayrı titiz bir puanlama yapmaktadır. Derecelendirme çalışmasında amaç parsellerin birbirlerine göre kıymet farklılıklarını puanlamak suretiyle ortaya koymaktır.
- 6) Yeni yol, sulama ve drenaj ağına uyumlu, blok (ada) planlamasının hazırlanması,
- 7) Arazi sahiplerinin toplulaştırma sonrasında tarlalarını nerede istediklerine ilişkin tercihlerinin alınması. Bu işlem esnasında maliklere, eski parsellerinin ve yeni blokların olduğu bir pafta gösterilerek tercihleri alınır.
- 8) Yeni parselasyon planlaması yapılır. Yeni parselasyon planlamasında; çiftçi tercihleri de dikkate alınarak;
 - Tarla içi hizmet yolu, sulama, drenaj gibi kamu ortak alanları için gerekli yerler ayrılır,
 - Her parselin yol ve sulama suyuna cephe alması sağlanır,
 - Sabit tesis içeren parseller eski sahiplerine verilir,
 - Tüm maliklerce önem içeren veya kötü konumdaki yerler aynı sahiplerine verilir,
 - Büyük olan parçanın yanına diğer küçük parçalar getirilir,
 - Hasım ve hısım ilişkileri gözetilir,
 - Aynı yeri almak isteyenler arasında yukarıda sayılan hususlar doğrultusunda haksızlığa uğratılmayacak bir planlama yapılır,
- 9) Yeni parselasyon planlaması ve yeni mülkiyet listeleri mahallinde asılmak suretiyle ilan edilir,
- 10) Yeni planlamaya ilişkin parsel sahiplerinin itirazları varsa incelenir. Yeni yapılan planlama tekrar herkesin görebileceği şekilde ilan edilir.
- 11) Kesinleşen yeni planlama kadastroca tescil edilerek yeni tapular oluşturulur.
- 12) Yeni tapular ve yeni parseller, yeni parsel sahiplerine teslim edilir.

2.6. Türkiye’de Arazi Topplulaştırması Uygulamalarının Yasal Durumu

Cumhuriyetin kuruluşundan 1960’lı yıllara kadar. mülkiyeti düzenleyici pek çok yasa ve mevzuat düzenlemesi yapılmış olup, bunlardan en önemlisi 1934 yılında yürürlüğe giren 2510 sayılı İskan Kanunu ile 1945 yılında yürürlüğe giren 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’dur. Bu yasalarla daha ziyade devletin elinde olan arazilerin göçmenler, topraksız ve az topraklı çiftçilere dağıtımı hedeflenmiştir. Bu süreçte yaklaşık 350 bin aileye 18 milyon da arazinin dağıtımı gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2009g).

4753 sayılı Kanun’un 17. maddesi toprak dağıtımında, onu işleyenlere verilmesi esasını ve büyük mülklerin sınırlandırılmasını öngörüyordu. Bu maddenin 1950 yılında 5618 sayılı yasa ile kaldırılmasıyla, reform özelliğini kaybeden 4753 sayılı Kanun’dan sonra, 1961 Anayasası’nda yer alan “Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçilere toprak sağlamak amacıyla gereken tedbirleri alır” hükmünden hareketle, önce 26 Temmuz 1972 tarihinde 1617 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Kanunu çıkartılmıştır. Yaklaşık bir yıl sonra 19 Temmuz 1973 tarihinde 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur. Bu arada kanunu yürütmek amacıyla Başbakanlığa bağlı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı kurulmuştur.

Türkiye'deki ilk arazi toplulaştırma uygulamaları Eski Medeni Kanun'un 678. maddesi ve TOPRAKSU Genel Müdürlüğü'nün 7457 sayılı Teşkilat ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun'un 2. maddesine göre çıkarılan 11 Temmuz 1966 tarihli "Arazi Tevhidi Tüzüğü"ne göre yapılmıştır. Daha sonra 17 Temmuz 1973 tarihinde yürürlüğe giren 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu'na eklenen bir madde ile reform bölgesi ilan edilen yerler dışında, bu kanun hükümlerine göre toplulaştırma çalışmaları yapılması imkanı sağlanmış, kanunun iptal edildiği 1978 yılına kadar bu uygulama sürdürülmüştür. Bunun üzerine daha önceki yasalara (7457 sayılı kanunun 2. maddesi ve Medeni Kanun'un 678. maddesi) göre hazırlanan Arazi Toplulaştırma Tüzüğü 24 Eylül 1979 tarihinde yürürlüğe konularak Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM)'nce yürütülen uygulamalar bu tüzüğe göre yapılmıştır (Anonim, 2005).

Türk Medeni Kanununun 678. maddesi arazi toplulaştırması uygulamaları ile ilgili maddede; *"Toprağın ve su yollarının ıslahı. bataklıkların kurutulması, orman yetiştirilmesi, yol açılması. orman ve köy arazisi parçalarının birleştirilmesi gibi şeyler ancak müteadedite maliklerin iştirakleriyle yapılır. Bunu için arsaların (arazinin) yarısından fazlası malik bulunan ve adetçe maliklerin 2/3'ünü teşkil eden kimseler tarafından karar verilmek lazımdır. Bu karara diğerleri uymaya mecburdurlar"* hükmü yer almaktadır (Anonim, 2000).

1757 sayılı Kanunun iptalinden sonra, uzun süre yeni düzenleme yapılamamış ve bilahare yürürlüğe konulan 1982 Anayasası'nın 44. maddesi uyarınca, 1757 sayılı Kanunun iptaliyle oluşan hukuki boşluğu da gidermek amacıyla, 01 Aralık 1984 tarihinde 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu kabul edilmiştir. 03 Mayıs 1985 tarihinde yürürlüğe giren 3155 sayılı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'a istinaden de Tarım Reformu Genel Müdürlüğü (TRGM) kurulmuştur. Günümüzde TRGM, 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu uyarınca, Bakanlar Kurulu Kararı ile uygulama alanı ilan edilen yerlerde, 3083 sayılı Kanunun amaç başlığı altındaki 1. maddede belirtilen hükümler çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Tarım Reformu uygulamalarında toplulaştırma çalışmaları 22 Kasım 1984 tarihinde kabul edilen Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu'nun 6. maddesi ve bu kanuna göre çıkarılan Yönetmeliğin 20 ve 29. madde hükümlerine göre yürütülmektedir (Anonim, 2000).

KHGM toplulaştırma hizmetlerini tüm ülke düzeyinde yürütmekle birlikte, TRGM yalnız reform bölgesi ilan edilen yerlerde yapabilmektedir.

Türkiye'deki arazi toplulaştırma projelerinin uygulanmasından sorumlu iki ayrı kuruluşun ve iki ayrı yasal düzenlemenin bulunması sonucunda, 3083 sayılı kanuna göre yapılan toplulaştırma uygulamalarında bazı köylerde yeterince hazine arazisi varsa ortak kullanım alanları sebebiyle kesinti yapılmamakta, hazine arazisi yoksa toprak sahiplerinden %11'e varan kesintiler yapılmaktadır. Arazi Toplulaştırma Tüzüğü'ne göre yapılan uygulamalarda ise ortak kullanım alanları için toprak sahiplerinden %10'a kadar kesinti yapılmaktadır. İki ayrı yasa ile yürütülen uygulamalar sonucunda toprak sahiplerine farklı işlem yapılarak, bir kısmı mağdur edilmekte bir kısmı ise ödüllendirilmektedir (Anonim, 2000). Bir diğer farklılık, 3083 sayılı kanuna göre yapılan uygulamalarda toplulaştırmada zorunluluk bulunması, Arazi Toplulaştırması Tüzüğü'ne göre yapılan uygulamalarda ise muvafakat'e ihtiyaç duyulmasıdır. Diğer bir husus ise, 3083 sayılı kanuna göre yapılan toplulaştırmalarda dağıtım normundan daha küçük parçalara rızaen ve hükmen taksim ve ifraz işlemlerine izin verilmemektedir. Ancak Arazi Toplulaştırması Tüzüğü'ne göre yapılan uygulamalarda böyle bir kısıtlama olmadığından ülke çapında tarım arazilerinin parçalanması ve bölünmesi önlenememektedir (Altıntaş, 2006). KHGM, 13.01.2005 tarihinde kabul edilen 5286 sayılı kanun ile kapatılmıştır.

Ayrıca son olarak 03.07.2005 tarihinde kabul edilen 5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu"na istinaden 24 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan *"Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Arazi Toplulaştırmasına İlişkin Tüzük"* ile İl Özel İdareleri, belediyeler, köyler, birlikler, tarımsal amaçlı kooperatifler ve diğer kamu kurum kuruluşları özel amaçlı arazi toplulaştırması planları yapabilmektedir (Anonim, 2010d).

2.7. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Uygulamaları

Türkiye’de ilk defa arazi toplulaştırılması 1961 yılında Tarım Bakanlığı’na bağlı Mülga TOPRAKSU Genel Müdürlüğü tarafından 7457 sayılı kanunun ve Eski Medeni Kanunun ilgili maddelerine dayanarak yapılmıştır. İlk yapılan toplulaştırma çalışmaları; Mülga TOPRAKSU Genel Müdürlüğü tarafından, 7457 Sayılı Kanun’un 2. maddesinin (j) bendi ile Medeni Kanun’un 678. maddesine dayanarak Konya ili Çumra ilçesi Karkın Köyü’nde yapılmıştır (Anonim, 2009e). Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) Örgütü tarafından, Türkiye’nin temel tarım sorunlarını teknik, ekonomik ve sosyal açıdan incelenmesi yapılarak, toprağı verimli duruma getirme projelerinin başarılı olmasının, arazi toplulaştırma projelerinin başarılı olmasının, arazi toplulaştırma projelerinin uygulanması ile mümkün olduğu tespiti yapılmıştır. Bunu üzerine Türkiye’de ilk toplulaştırma projelerinin etüt ve planlama talimatı FAO uzmanı Johannes Verkoren tarafından hazırlanmış ve bu talimata göre ilk uygulama Konya ili Çumra ilçesine bağlı Karkın Köyü’nde örnek nitelikte gerçekleştirilmiştir.

1757 sayılı Kanunun amaçları dikkate alınarak, yapılan öncelik sırasına göre, Şanlıurfa ili toprak reformu pilot uygulama alanı olarak belirlenmiştir. Kanun çerçevesinde bu ilde toprak sahiplerinden norm üstü olarak 1.690.000 da arazi kamulaştırılmış ve bu arazilerin topraksız ve az topraklı çiftçilere dağıtılması planlanmıştır. Tapulama esnasında Şanlıurfa ilinde hazineye intikal eden arazi miktarı ise 1.166.677 da olmuştur. Ancak 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu’nun 10 Mayıs 1977 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından usul yönünden iptali üzerine, çalışmalar kesintiye uğramıştır.

Arazi toplulaştırma çalışmalarının teknik ve hukuki yönden arz ettiği özellikler nedeniyle yeterli mevzuatın ve gelişmiş teknik elemanlarını bulunmayışı gibi nedenlerle 1964 yılına kadar çalışmalara ara verilmiştir (Anonim, 2000).

Daha sonra 1964 yılında DPT ile FAO’nun birlikte Antalya bölgesinde yaptıkları araştırma, etüt ve uygulamalardan olumlu sonuçlar alınmış ve ortaya çıkan yasal boşlukları doldurulması için Mülga TOPRAKSU Genel Müdürlüğü’nün teklifi ve 27.06.1966 tarih ve 6/6707 sayılı Bakanlar Kurulu’nun kararname ile 1966 yılından itibaren “*Arazi Toplulaştırma Tüzüğü*” yürürlüğe konulmuştur (Anonim, 2000; Anonim, 2009e).

1967 yılında Manisa ve İzmir illerine bağlı Salihli, Turgutlu, Manisa ve Menemen Ovalarında sulamanın geliştirmesi ve tarımsal üretimin arttırılması için arazi toplulaştırma çalışmaları sürdürülmüştür.

Belirtilen toplulaştırma tüzüğüne göre uygulanmalar 1973 yılına kadar devam etmiş, 1973 tarihinde 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu bölgesinin dışındaki alanlarda, toplulaştırma çalışmaları bu kanuna göre, 1978 yılına kadar Toprak-Su Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür.

1978’de 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilince, yeniden eski mevzuata dönülmüş (Anonim, 2009f), diğer bir ifadeyle ikinci defa 7457 sayılı Kanun’un 2. maddesinin (j) bendi ile, Medeni Kanun’un 678. maddesine dayanılarak, 24.09.1978 yılında çıkarılan 7/18231 sayılı “*Arazi Toplulaştırma Tüzüğü*”ne göre çalışmalara devam edilmiştir. KHGM’nce, Tarım Reformu Bölgeleri dışındaki toplulaştırma çalışmaları bu tüzüğe göre sürdürülmüştür. Tarım Reformu Bölgesi olarak ilan edilen yerlerde ise toplulaştırma çalışmaları 22/11/1984 tarihinde kabul edilen “*Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu*” hükümlerine göre yürütülmektedir (Anonim, 2009e).

22.11.1984 tarihinde kabul edilen ve 01.12.1984 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “*3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu*” yalnız tarım reformu uygulama alanı ilan edilen reform bölgelerini veya sulama alanlarını kapsamakta, Türkiye genelinde toplulaştırma faaliyetlerine imkân vermemektedir.

Türkiye genelinde 2009 yılı sonu itibarıyla, 42 il 150 ilçe ve 2.590 adet yerleşim biriminde; 692.000 ha alanda arazi toplulaştırma çalışması bitirilmiş; 160 adet köyde 12.281 adet topraksız ve az topraklı çiftçi ailesine 81.881 ha hazine arazisi dağıtılmış; 2.027.994 ha alanda toprak sınıfı tespiti yapılmış; 1.732.189 ha alanda arazi kullanım planlaması çalışması tamamlanmış; 7 ilde 117 köyde köy imar planlaması çalışması bitirilerek 10.422 adet parsel üretilmiştir (Anonim, 2009g).

2.8. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Çalışmalarında Karşılaşılan Problemler

Arazi toplulaştırma çalışmalarında karşılaşılan problemleri 4 ana başlıkta toplamak mümkündür (Anonim, 2009e):

1. *Yasal Problemler:* Türkiye’de bir taraftan büyük harcamalar yapılarak toplulaştırma projeleri uygulanırken, diğer taraftan Medeni Kanun’un mirasla ilgili hükümleri gereği arazi parçalanmasına seyirci kalınmaktadır. Yani her yıl toplulaştırılardan daha fazla arazi parçalanmakta ve bu kısır döngü devam etmektedir. Bu durum düzeltilmeli ve Medeni Kanun’un ilgili hükümleri değiştirilmelidir.

2. *Yönetimsel Problemler:* Arazi toplulaştırma çalışmalarının yürütülmesi Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, DSİ Genel Müdürlüğü, KHGM, TRGM gibi bir çok kamu kuruluşunun çalışmaları ve uygulamaları ile ilişkilidir. Hemen hemen her biri bir başka bakanlığa bağlı ve çok farklı yasal düzenlemeler ile yönetilen ve çok farklı önceliklere sahip bu kuruluşlar arasında koordinasyon ve uyumu gerçekleştirmek oldukça zor olup, problem olarak ortaya çıkmaktadır. Benzer konularda çalışan kurumlar birleştirilmelidir.

3. *Teknik Problemler:* Toplulaştırma çalışmalarının yapılabilmesi için kadastro çalışmalarının tamamlanması veya yapılmış olan kadastro çalışmalarının amaca uygun olması gerekir. Mevcut kadastro pafta ve kayıtlarının önemli bir kesimi toplulaştırma çalışması için yeterli değildir. Haritaların önemli bir kısmı 1/5.000 ölçekli Standart Topografik Kadastral (STK) niteliğinde olmayıp, yine haritaların bir kısmı ise güncelliğini kaybetmiş ve zemine uymamaktadır. Malik kayıtlarında hatalar söz konusudur. Toplulaştırma çalışmalarının yapılabilmesi için toprak indekslerine veya Arazi Kullanım Kabiliyeti sınıflarının bilinmesi bir başka gerekliliktir. Ayrıntılı toprak etütleri yapıp 1/5.000’lik STK paftalarına işlenmesi henüz tamamlanamamıştır.

4. *Finansal Problemler:* Arazi toplulaştırma projeleri için ayrılan yıllık ödenekler en fazla 30.000 ha alanın arazi toplulaştırmasına yetecek miktardadır. Halbuki yılda ortalama 80-90.000 ha alan yeni sulamaya açılmaktadır. Bu durum dikkate alındığında her yıl 100.000 ha alana toplulaştırma hizmeti götürmeye yetecek miktarda, bu projelere ödenek ayrılması gerekmektedir.

2.9. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Yapılması Gereken Alanlar ve Hedefler

Türkiye’de işlenebilen tarım arazisi miktarı 27,7 milyon ha olup, sulanabilir arazi miktarı 25,75 milyon ha, sulanabilir alan hedefi 8,5 milyon ha ve sulanan alan ise 5,28 milyon ha’dır. Sulanan alan miktarı, sulanabilir arazi miktarının %20,50 ve sulanabilir alan hedefinin ise %62,12’sidir (Anonim, 2010a).

Sulamaya açılmış tarım arazilerinde, fiilen sulanan alanların miktarı, projede öngörülen alana oranla daha düşük olmaktadır. Devlet sulama şebekelerinde bölgelere göre sulama randımanı %20-85 arasında değişmektedir. Bölgelerin sulama randımanı oranları ortalaması ise %65,1’dir. Bu da devlet eliyle sulamaya açılan alanın bir kısmının sulanmasının projelendirildiği halde sulamanın fiilen yapılamadığını göstermektedir.

Sulama şebekelerinde, sulama oranlarının ve sulama randımanlarının düşük olmasının temel nedeni, proje sahalarında toplulaştırma işlemine yer verilmesinden ve ayrıca tesviye gibi tarla içi geliştirme hizmetlerinin yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Arazi toplulaştırması ile birlikte yürütülen sulama projelerinde, her parsel yola ve kanala en uygun şekilde doğrudan doğruya bağlandığından, parsellerin yol ve kanaldan faydalanma oranları %100’lere varmaktadır.

Toplulaştırma düşünülmeden uygulanan sulama projelerinde; kamulaştırmaya ve arazilerin parçalanmasına mani olmak için, kanalların ve yolların planlanması ve uygulanması, parsel sınırlarına bağlı kalınarak yapılmaktadır. Bu durumda parseller zaten küçük ve şekilleri de düzensiz olduğundan, kanal uzunlukları gereksiz yere uzamakta, bu da tesis maliyetlerini yükseltmektedir. Arazi toplulaştırması ile birlikte yürütülecek sulama projeleri bütün bu sakıncaları ortadan kaldırmaktadır.

Sonuç olarak sulama projelerinin arazi toplulaştırılmal olarak öncelikle uygulanmasında, sağlanacak faydaların yanında ekonomik yönden de zorunluluk görülmektedir.

Toplulaştırmaya, öncelikle sulama projeleri halen hazırlanmakta olan ve tatbikat aşamasına getirilmiş yerlerde başlanılmalıdır.

İleriki dönemlerde; işlenebilen tarım arazilerinden ekonomik olarak sulamaya uygun olan 8,5 milyon ha'lık alanda toplulaştırma hizmetleri peyderpey yürütülmeli ve zaman içerisinde imkanlar lsnde kuru tarım yapılan diğer alanlarda da, parçalı ve dağınık arazilerin birleştirilmesine yönelik toplulaştırma çalışmalarına mutlaka başlanmalıdır (Anonim, 2009e).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini yörede yapılan anket çalışmaları sonucu elde edilen veriler oluşturmuştur. Araştırmanın diğer materyalini yöre ile ilgili istatistiki bilgiler; bu konuda daha önce yayınlanmış ve hazırlanmış olan derleme, inceleme, araştırma, süreli yayımlar ve sempozyumlarda sunulan bildiriler oluşturmaktadır.

3.2. Yöntem

3.2.1. Örneklem Yöntemi

Arazi toplulaştırması yapılan köylerde işletme sayısı ve bu işletmelerin arazi genişlikleri belirlenmiştir. Çalışmada örnekleme yapılmaya gerek duyulmamış, işletmelerin tümü dikkate (tam sayım yöntemi) alınmıştır. Ancak bazı işletmelerin ankete katılmak istememeleri ve/veya bulunamamaları nedeniyle 145 adet işletmeden ancak 82 adeti ile anket çalışması yapılabilmektedir.

3.2.2. Veri Toplama Yöntemi

Veri toplama aşamasında, işletmelere gidilerek anket yapılmıştır. İkincil veriler de Bafra İlçe Tarım Müdürlüğü, DSİ 7. Bölge Müdürlüğü, Tarım Reformu Samsun Bölge Müdürlüğü ve Bafra Kaymakamlığı'ndaki istatistiki bilgilerden yararlanılmıştır.

3.2.3. Analiz ve Değerlendirme Yöntemi

Araştırma kapsamında yer alan işletmelerdeki üreticiler için doldurulan anket formları tek tek incelenmiş, gerekli kontrol, tamamlama ve düzenleme işlemleri yapılarak daha önceden hazırlanmış döküm tablolarına bu bilgiler aktarılmıştır.

Toplanan bilgiler, hazırlanan indeks ve ağırlıklar yardımıyla araştırmanın amacına uygun noktalara varmada yardımcı olabilecek değişkenlere dönüştürülmüştür. Araştırmada bağımlı değişken Arazi Toplulaştırma Bilinç Düzeyi olarak alınmış, bağımsız değişkenler ise aşağıda sıralanmıştır.

- Yaş (üreticilerin yaş durumu),
- Mesleki Deneyim,
- Aile Genişliği,
- Eğitim Düzeyi,
- Gelişmiş Tarım Teknolojisini Benimseme ve Uygulama,
- Sosyal Katılım ve Çevresel İlişkiler,
- Kitle Haberleşme Araçlarını Kullanım Düzeyi,
- Ailenin Yaşam Düzeyi,
- İşletme Büyüklüğü.

Bu faktörlerin arazi toplulaştırma çalışmalarında bilinç düzeyini etkilediği varsayımından hareket edilmiştir.

Toplam 82 adet işletme, toplulaştırma bilinç düzeylerine göre puanlandırılarak (EK: INDEKSLER VE AĞIRLIKLAR) düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 farklı şekilde gruplandırılmıştır. Anket sonucu elde edilen veriler bu gruplar ve genel ortalama itibarıyla değerlendirilmiştir. Düşük grupta 40, orta grupta 34 ve yüksek grupta ise 8 adet tarım işletmesi yer almıştır.

Tek veya birden fazla faktör bir arada incelenmek üzere veriler sınıflandırılarak gerekli istatistik yöntemlerle test edilmiştir. Kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile sosyo-ekonomik özellikleri arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla khi-kare (χ^2) analizi yapılmıştır. Khi-karenin formülü aşağıdaki gibidir (Gujarati, 1995; Mirer, 1995):

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \frac{(O_i - E_i)^2}{E_i}$$

Formülde;

χ^2 = Khi-kare değeri,

O_i = Gözlenen frekans değeri,

E_i = Beklenen frekans değeridir.

4. ARAŞTIRMA YERİNİN TANITILMASI

4.1. Araştırma Yeri Hakkında Genel Bilgiler

Projeye konu olan köyler; Bafra İlçesi Kızılırmak nehrinin getirdiği zengin alüvyonlu toprakların oluşturduğu geniş delta üzerinde kurulmuştur. Bafra ovasını oluşturan düzlük yaklaşık 40 km uzunlukta ve yer yer 20 km derinlikte olup Karadeniz bölgesinin en büyük ova düzlüğüdür. Kızılırmak deltasını kaplayan Bafra Ovası, güneyde dağlarla çevrilidir. Bu dağlar Canik dağlarının uzantılarıdır. En yüksek noktası 1.224 m ile Nebyan dağıdır. Türkiye'nin en uzun akarsuyu Kızılırmak, bu dağları derin vadi ile geçerek ovaya ulaşır. Bafra ovası tamamen Kızılırmak tarafından oluşturulmuştur. Irmağın denize yakın kısımlarında ise birçok göl oluşmuştur. Nebyan Dağı'nın etekleri ise yayla durumundadır.

Çizelge 4.1'de de görüleceği üzere, Bafra ilçesinde bulunan toplam 145.700 ha'lık alanın en büyük kısmını %46,53 ile tarım arazisi (67.787 ha) oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, ilçenin toplam arazisinin %38,18'i orman ve fundalık, %6,31'i çayır-mera, %5,97'si kültüre elverişli olmayan arazi ve %3,01'i ise göllerden oluşmaktadır.

Çizelge 4.1. Bafra İlçesi Toplam Arazi Varlığı

ARAZİ TÜRÜ	TOPLAM ARAZİ VARLIĞI	
	Toplam Arazi (ha)	Oran (%)
- Orman ve Fundalık	55.623	38,18
- Çayır-Mera	9.200	6,31
- Kültüre Elverişli Olmayan Arazi	8.700	5,97
- Göller	4.390	3,01
- Tarım Arazisi	67.787	46,53
TOPLAM	145.700	100,00

Kaynak: Anonim, 2009a.

Bafra ovası ülkenin en önemli tarımsal alanlarından biri konumundadır. Son yıllarda görülen kalkınma ve sanayileşme çabalarına rağmen, ilçe nüfusunun yaklaşık %50'si kırsal kesimde yaşamaktadır. Tarım ve hayvancılık sektörü toplam istihdamın büyük bir kısmına iş alanı olma özelliğini sürdürmektedir. Şehir nüfusu da yine büyük oranda tarımsal faaliyet ile ilgili uğraşmakta, dolayısıyla tarımsal üretim, toplam üretim içindeki ağırlığını korumaktadır.

Bafra Ovası sol sahil kesiminde yer alan Bafra ilçesine bağlı 20 adet köyde yaklaşık 10.000 ha alanda toplulaştırma çalışmaları devam etmektedir (Çizelge 4.2). Söz konusu toplulaştırma yapılan yerde DSİ Genel Müdürlüğü'nce önceden başlanılan ve devam etmekte olan Bafra Ovası Sol Sahil Sulaması İnşaatı Projesi yapılmaktadır. Sulama projesi 19.000 ha alanın tarımsal sulamasını sağlayacaktır (Anonim, 2009b).

Toplulaştırma projesi; 3 kısımdan oluşmakta olup, ilk kısımda yer alan 3 adet köyde toplulaştırma çalışması tamamlanmış, geçici yer teslimleri yapılmış olup üretime başlanmıştır. Bu 3 adet köy; Örencik, Yörgüç ve Dedeli'dir. Bu proje çalışmasında; arazi toplulaştırılması yeni bitirilmiş bu 3 köydeki çiftçilerin toplulaştırma yatırımlarında etkili olabilecek bazı sosyo-ekonomik yapı özellikleri incelenmiştir. Diğer yandan arazi toplulaştırmaya 7 adet köy zorunlu, diğer köyler ise gönüllülük esasına göre katılmaktadır.

Proje çalışmasına konu köyler; toplulaştırılması bitirilen Örencik, Yörgüç ve Dedeli'dir. Bunlar muvafakat alınan yani gönüllülük esasına göre toplulaştırması yapılan köylerdir. Köylerin, tarım alanları toplamı yaklaşık 800 ha olup toplulaştırmaya giren alan ise 510 ha'dır. Köylerdeki tüm tarım alanları toplulaştırmaya girmemiştir. Toplulaştırmaya giren bölüm, ovadaki düz ve çoğunluğu sulanabilir arazide yapılmıştır. Bu nedenle toplulaştırmada işletmelerin tarım alanlarında artma olmamış, işletmelerden yaklaşık %10 oranında arazi eksilmiş, eksilen kısımlar sulama tesisleri ve yola gitmiştir.

Çizelge 4.2. Bafra Ovası Sol Sahil Topplulaştırma Projesi Köyleri Muvafakat Bilgileri

KÖYLER	TOPLAM		MUVAFAKAT ALINAN			
	Malik Sayısı (adet)	Toplam Alanı (da)	Malik Sayısı (adet)	Malik Sayısı (%)	Toplam Alanı (da)	Topplulaştırma (%)
MUVAFAKAT VEREN KÖYLER						
- Harız	533	11.701	364	68,29	6.500	55,55
- Hüseyinbeyli	144	1.349	109	75,69	1.007	74,65
- Kuşçular	1.126	3.746	789	70,07	3.137	83,74
- Şirinköy	89	2.682	68	76,40	2.362	88,07
- Kelikler	357	4.435	248	69,47	3.358	75,72
- İkiztepe	271	1.727	199	73,43	1.272	73,65
- Kalaycılı	411	3.685	280	68,13	2.788	75,66
- Adaköy	330	2.220	221	66,97	1.493	67,25
- Karaburç	863	3.965	586	67,90	2.817	71,05
- Sahilkent	112	1.848	79	70,54	1.013	54,82
- Örencik	587	1.805	410	69,85	1.490	82,55
- Yörgüç	127	630	127	100,00	630	100,00
- Dedeli	730	2.671	520	71,23	1.722	64,47
TOPLAM	5.680	42.464				
MUVAFAKAT VERMEYEN KÖYLER						
- Altınay	421	4.640	0	0,00	0	0,00
- Çetinkaya	2.103	6.925	718	34,14	3.507	50,64
- Fener	325	10.849	7	2,15	6.586	60,71
- Kaygusuz	601	5.546	33	5,49	200	3,61
- Koruluk	482	9.237	32	6,64	2.449	26,51
- Yağmurca	668	3.872	15	2,25	1.231	31,79
- Emenli	531	22.435	16	3,01	3.025	13,48
TOPLAM	5.131	63.504				
GENEL TOPLAM	10.811	105.968				

Kaynak: Anonim, 2009f.

Bu toplulaştırma kapsamında Dedeli Köyü'nde, Kızılırmak yakınında bulunan Bafra ilçesi içme suyu tesisleri ve arıtma tesisi bu proje ile hazine arazileri içerisinde kalmıştır. Yatırımcı kuruluş içme suyu ve arıtma tesisleri yakınında bulunan tarım alanlarını belli bir uzaklığa çekerek kuşaklama kanalı çekmiş ve böylece içme suyu tesislerinin tarım ilaçlarından etkilenmemesi sağlanmıştır. Bu durum projede göze çarpan önemli bir husus olmuştur.

4.2. İklim Özellikleri

Bafra ilçesine ait 1996-2005 yılları arası meteorolojik değerler Çizelge 4.3'te verilmiştir.

İlçe tipik Karadeniz iklimine sahiptir. Yazları serin, kışlar ise ılık ve yağışlıdır. Yıllar ortalamasına göre, ilçede en yüksek sıcaklık 38,4 °C, en düşük sıcaklık -6,8 °C ve ortalama sıcaklık ise 13,9 °C'dir. İlçede en soğuk aylar Ocak ve Şubat olup, en sıcak ay ise Ağustos'tur.

Bafra ilçesine hakim rüzgarlar havanın rutubetini azaltır. 1996-2005 yılları arasında, yıllık nispi nem ortalaması %76'dır.

Yıllık yağış 750 – 1.000 mm dolayındadır.

İlçede kar yağışı az olur ve uzun sürmez. Sahil kesiminde pek kar kalmaz. İç bölgelere gidildikçe kar kalınlığı artar. Yıllar ortalaması olarak; açık gün sayısı 75,4 gün, donlu gün sayısı 14,2 gün, bulutlu gün sayısı 191,5 gün ve kapalı gün sayısı ise 98,4 gün olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 4.3. Bafra İlçesi Meteorolojik Değerleri (1996-2005)

- Ortalama Sıcaklık (°C)	13,9
- En Yüksek Sıcaklık (°C)	38,4
- En Düşük Sıcaklık (°C)	-6,8
- Ortalama Nisbi Nem (%)	76
- Ortalama Açık Gün Sayısı (adet)	75,4
- Donlu Gün Sayısı (adet)	14,2
- Bulutlu Gün Sayısı (adet)	191,5
- Kapalı Gün Sayısı (adet)	98,4

Kaynak: Anonim, 2009a.

4.3. Tarımsal Yapı ve Üretim

Toplulaştırma yapılan alanlardaki tarımsal üretim şekli; tütün, buğday, dane mısır, şeker pancarı ve yer yer sebzeçilik şeklindedir. Toplulaştırma alanının büyük çoğunluğunda yılda iki üretim yapılabilmektedir. Bu şekilde üretimde birinci ürün olarak buğday, ikinci ürün olarak ise dane mısır yetiştirilmektedir (Anonim, 2009a).

5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

5.1. Toplulaştırma Sahalarına İlişkin Genel Bilgiler

Toplulaştırma sahasındaki parsellerin yer teslimleri 01.12.2007 tarihinde başlayıp 19.02.2008 tarihinde tamamlanmıştır.

Araştırma alanında parsellere ilişkin toplulaştırma öncesi ve sonrası bilgiler Çizelge 5.1’de verilmiştir.

Çizelge 5.1. Samsun - Bafra Arazi Toplulaştırma Projesinin Özeti

	PROJE YERİ (KÖYLER)				
	Örencik	Yörgüç	Dedeli	TOPLAM	
Alanı (ha)	254,7	62,6	383,6	700,9	
Parsel Sayısı (adet)	- Eski Durumda	650	127	506	1283
	- Yeni Durumda	226	102	277	605
Ortalama Parsel Alanı (ha)	- Eski Durumda	0,39	0,49	0,75	1,63
	- Yeni Durumda	1,12	0,61	1,38	3,11

Kaynak: Anonim, 2009h.

Araştırma bölgesinde toplulaştırma öncesi toplam 1.283 adet parsel bulunmakta iken, toplulaştırma sonrası parsel sayısı 605 adet’e düşmüştür. Toplam parsel sayısında %52,84 oranında azalma sağlanmıştır. Parsel büyüklüklerinde ise Örencik köyünde %287,18’lik, Yörgüç köyünde %124,49’luk, Dedeli köyünde %184’lük ve toplamda da %190,80’lik bir artış sağlanmıştır. Manisa-Merkez-Tekeliler köyünde yapılan arazi toplulaştırması sonucunda, proje sahasındaki toplam parsel sayısı %57 azalmış, buna karşın ortalama parsel alanı ise %240 oranında artmıştır (Anonim, 1968). Erzincan-Güllüce Köyü arazi toplulaştırması sonucu, ortalama parsel alanı %87 artmıştır (Boyacıoğlu, 1975). Eskişehir-Çavlım Köyü’nde uygulanan arazi toplulaştırması sonucunda, toplam parsel sayısı 214 adet’ten 138 adet’e düşmüş ve ortalama parsel alanı ise 17 da’dan 25 da’a çıkmıştır (Anonim, 1981). Isparta-Atabay-Harmanören Köyü’nde yapılan arazi toplulaştırması ile, toplam 3.667 adet olan parsel sayısı 270 adet’e inmiştir (Ataman, 1981). Tokat-Erbaa-Kızılcubuk’ta yapılan toplulaştırmada, 345 adet olan parsel sayısı 215 adet’e düşmüştür (Koral ve Güney, 1994). Konya-Çumra-Küçükköy’de yapılan arazi toplulaştırması sonucunda; parsel sayısı %44 azalmış, çokgen ve şekilsiz parsel sayısı da %83’ten %16’ya düşmüştür (Uçar, 1995). Çanakkale-Bayramiç-Pıtlı Köyü’ndeki arazi toplulaştırması sonrası, parsel sayısı 770 adet’ten 373 adet’e düşmüştür (Kaleli, 1999). Tokat ilinde yapılan arazi toplulaştırması sonucunda; proje öncesinde işletmelere ait toplam parsel sayısı 1.623 adet iken, proje sonrasında bu değer 1.147 adet’e düşmüştür. Buna karşın, ortalama parsel alanı; proje öncesinde 20.047 m² iken, proje sonrasında 34.367 m²’ye yükselmiştir (Arslankurt ve Altıntaş, 2004).

5.2. İncelenen İşletmelerde Arazi Toplulaştırma Bilinç Düzeyi

İncelenen işletmelerin toplulaştırma bilinç düzeylerini belirlemek üzere yapılan puanlandırma sonucunda, büyük çoğunluğunun arazi toplulaştırması konusunda düşük (%48,78) ve orta (%41,46) düzeyde bilinç düzeyine sahip olduğu, buna karşın çok küçük bir kısmının ise (%9,76) bu konudaki bilinç düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tokat-Zile-Güzelbeyli’de arazi toplulaştırması yapılan araştırmada, incelenen işletmelerin arazi toplulaştırması bilinç düzeyi %0,90 ile yüksek, %44,15 ile orta ve %54,95 ile düşük olarak saptanmıştır (Almus, 1999). Üreticilerin arazi toplulaştırması bilinç düzeyleri; Tokat-Niksar-Çengelli’de %2,40 ile düşük, %14,30 ile orta ve %83,30 ile yüksek; Tokat-Zile-Güzelbeyli’de %46,60 ile düşük, %29,30 ile orta ve %24,10 ile yüksek; Tokat-Erbaa-Çevresu’da %4,20 ile düşük, %20,80 ile orta ve %75,00 ile yüksek; genel ortalama itibarıyla ise %23,40 ile düşük, %22,60 ile orta ve %54,00 ile düşük olarak tespit edilmiştir (Arslankurt, v.d. 2005). Adana-Karataş-Yemişli Köyü’ndeki işletmelerin arazi toplulaştırmasını benimseme düzeyleri; %11,11 ile düşük, %71,11 ile orta ve %17,78 ile de yüksek olarak saptanmıştır (Aktaş, v.d. 2006). Eskişehir-Alpu İlçesi’nde toplulaştırma yapılan 3 köydeki işletmelerin %96,2’sinin arazi toplulaştırmasını benimsedikleri tespit edilmiştir (Yavuz ve Erol, 2004).

5.3. Arazi Toplulaştırması Bilinç Düzeyini Etkileyen Faktörler

5.3.1. İncelenen İşletmelerde Aile Bireyleri ve İşletme Yöneticileri İle İlgili Bilgiler

5.3.1.1. Cinsiyet Durumu

İncelenen işletmelerdeki toplam nüfusun cinsiyet itibarıyla dağılımı Çizelge 5.2’de verilmiştir.

Çizelge 5.2. İncelenen İşletmelerde Toplam Nüfusun Cinsiyet İtibarıyla Dağılımı

CİNSİYET	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Sayı (adet)	Oran (%)
	Sayı (adet)	Oran (%)	Sayı (adet)	Oran (%)	Sayı (adet)	Oran (%)		
- Erkek	2,10	49,41	1,56	47,27	1,63	52,08	1,83	48,93
- Kadın	2,15	50,59	1,74	52,73	1,50	47,92	1,91	51,07
TOPLAM	4,25	100,00	3,30	100,00	3,13	100,00	3,74	100,00

İncelenen işletmelerde genel ortalama itibarıyla 3,74 kişi/işletme bulunmakta olup, bunun %48,93’ünü erkek ve %51,07’sini de kadın oluşturmaktadır. Toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olan grupta erkek ve kadın sayısı birbirine yakın (%52,08’si erkek, %47,92’si kadın) iken, orta düzeydeki grupta kadın nüfusu (%52,73) ve yüksek düzeydeki grupta ise erkek nüfusu (%52,08) diğerinden daha yüksek bulunmuştur. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü’nde yapılan araştırmada, incelenen işletmelerde işletme başına düşen toplam nüfusun (3,87 kişi) %48,78’ini erkek nüfus oluşturmaktadır (Kılıç, v.d. 2000). Tokat ilinde yapılan araştırmada, incelenen işletmelerdeki toplam nüfus içindeki erkeklerin oranı; Tokat-Niksar-Çengelli’de %56,38, Tokat-Zile-Güzelbeyli’de %48,40 ve Tokat-Erbaa-Çevresu’da ise %52,27 olarak hesaplanmıştır (Arslankurt, v.d. 2005).

5.3.1.2. Yaş Durumu

Yaşın; bireylerin ne düzeyde olursa olsunlar düşüncelerini, davranışlarını, ihtiyaçlarını, bilgilerini, becerilerini, çevresi ile olan ilişkilerini ve işletmede alınan kararlar ile eylemleri etkileyen veya belirleyen bir faktör olduğu belirtilmektedir. Herhangi bir toplumda yapılacak bir çalışmada aynı referans grubundaki üreticilerin bir arada olması, aynı yaştaki bireylerin benzer tutumlar göstereceği düşünüldüğünden dolayı hizmetin etkinliğini artırabilir. Özellikle kırsal toplumlarda tarımsal yeniliklerin kabul edilip uygulanması yada uygulanmaması hususunda üreticilerin yaşlarının önemli rol oynadığı belirtilmektedir. Genellikle genç üreticilerin yaşlılara kıyasla yeniliklere daha açık, yayım çalışmalarına daha fazla ilgi gösteren, tarımsal yeniliklere daha olumlu yaklaşan, dinamik bir yapıya sahip olduğu belirtilmektedir (Esengün ve Sivaslıgil, 1993; Almus, 1999; Arslankurt, v.d. 2005). Bundan dolayı, araştırmada ankete katılan kişilerin yaşları ve toplulaştırma bilinç düzeyleri ile arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.

İncelenen işletmelerde nüfusun yaş grupları itibarıyla dağılımı Çizelge 5.3’te verilmiştir.

Çizelge 5.3. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Grupları İtibarıyla Dağılımı

YAŞ GRUPLARI (yıl)	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Sayı (adet)	Oran (%)
	Sayı (adet)	Oran (%)	Sayı (adet)	Oran (%)	Sayı (adet)	Oran (%)		
0 – 6	0,38	8,92	0,35	10,64	0,25	7,96	0,34	9,33
7 – 15	0,65	15,26	0,44	13,37	0,38	12,10	0,54	14,40
15 – 49	1,48	34,74	1,06	32,22	1,25	39,81	1,28	34,14
50 – 64	0,83	19,48	1,18	35,87	0,88	28,03	0,98	26,13
65 – +	0,92	21,60	0,26	7,90	0,38	12,10	0,60	16,00
TOPLAM	4,26	100,00	3,29	100,00	3,14	100,00	3,74	100,00
Ortalama (yıl)	37,26		36,40		34,15		36,45	

İncelenen işletmelerde genel itibariyle işletme başına düşen toplam nüfusun (3,74 kişi); %34,14'ünü 15-49 yaş arası, %26,13'ünü 50-64 yaş arası, %14,40'ını 7-15 yaş arası, %9,33'ünü 0-6 yaş arası ve %16,00'sini ise 65 ve üzeri nüfus oluşturmaktadır. Toplulaştırma bilinç düzeyi açısından, yaş grupları itibariyle en yüksek payı; düşük ve yüksek grupta 15-49 yaş arası alırken, orta grupta ise 50-64 yaş arası en yüksek orana sahiptir. Ailedeki tüm bireylerin yaş ortalaması; düşük düzeyde toplulaştırma bilinç düzeyine sahip grupta 37,26 yıl iken, bu değer orta olan grupta 36,40 yıl, yüksek olan grupta 34,15 yıl ve genel ortalama ise 36,45 yıl'dır. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, incelenen işletmelerdeki bireylerin %5,76'sının 0-6 yaş arası, %14,92'sinin 7-18 yaş arası, %26,96'sının 19-41 yaş arası ve %52,36'sının ise 42 yaş ve üzeri olduğu saptanmıştır (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'nde yapılan araştırmada, incelenen işletmelerde toplam nüfus içinde en yüksek payı %66,34 ile 15-64 yaş grubundaki nüfusun oluşturduğu, bunu sırasıyla %16,10 ile 65 yaş ve üzeri, %10,24 ile 7-14 yaş arası ve %7,32 ile 0-6 yaş arası grubunun izlediği belirlenmiştir (Kılıç, v.d. 2000). Eskişehir-Alpu İlçesi'nde arazi toplulaştırması yapılan 3 adet köyde görülebilen çiftçilerin yaş ortalaması 48,7 yıl olarak tespit edilmiştir. Toplulaştırmayı benimseyen çiftçilerin %4,0'u 20-30 yaş arası, %9,2'si 31-40 yaş arası, %36,8'i 41-50 yaş arası ve %40,0'i 51 ve üstü yaş grubunda yer almaktadırlar (Yavuz ve Erol, 2004). Tokat ilinde yapılan diğer araştırmada, Niksar-Çengelli'de aile başına düşen birey sayısı 3,76 kişi olup, bu nüfusun önemli bir bölümü (%51,33) 15-49 yaş aralığındadır. Bu değerler, sırasıyla; Zile-Güzelbeyli'de 3,74 kişi ve %51,07, Erbaa-Çevresu'da ise 4,63 kişi ve %61,12 olarak hesaplanmıştır (Arslankurt, v.d. 2005).

İncelenen işletmelerde nüfusun yaş grupları itibariyle farklı bir şekilde dağılımları Çizelge 5.4'te verilmiştir.

Çizelge 5.4. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Farklı Yaş Grupları İtibariyle Dağılımı

YAŞ GRUPLARI (yıl)	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Sayı (adet)	Oran (%)
	Sayı (adet)	Oran (%)	Sayı (adet)	Oran (%)	Sayı (adet)	Oran (%)		
- Genç	1,05	24,65	1,03	31,31	0,88	28,03	1,03	27,47
- Orta Yaşlı	1,45	34,04	1,06	32,22	1,01	32,17	1,24	33,07
- Yaşlı	1,76	41,31	1,21	36,77	1,25	39,80	1,48	39,46
TOPLAM	4,26	100,00	3,29	100,00	3,14	100,00	3,75	100,00

İncelenen işletmelerdeki nüfus; genç (35 yaş ve daha küçük), orta yaşlı (36-50 yaş arası) ve yaşlı (51 yaş ve üzeri) olarak 3 farklı gruba ayrılarak da kıyaslamaya tabi tutulmuştur. Buna göre; incelenen işletmelerde toplulaştırma bilinç düzeyleri açısından 3 grupta da yaşlı nüfus en yüksek düzeydedir. İşletmelerde yer alan nüfusun çoğunluğunun yaşlı olarak kabul edilen kişilerden oluştuğu saptanmıştır.

İşletme yöneticisinin yaşları da incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 5.5'te verilmiştir.

Çizelge 5.5. İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Yaş Grupları İtibariyle Dağılımı

YAŞ GRUPLARI (yıl)	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Genç	2	5,00	5	14,71	1	12,50	8	9,76
- Orta Yaşlı	8	20,00	7	20,59	3	37,50	18	21,95
- Yaşlı	30	75,00	22	64,70	4	50,00	56	68,29
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
Ortalama (yıl)	56,60		53,88		52,50		54,10	
	$\chi^2 = 3,542$		P = 0,470		df = 4			

Tüm aile bireylerinde olduğu gibi, işletme yöneticilerinde de yaşlı grupta yer alan üreticilerin oranı %68,29 ile en yüksek düzeydedir. Bunun en önemli nedeni olarak, genç nüfusun kentlere çalışmaya gitmeleri gösterilebilir. İşletme yöneticilerinin yaş ortalaması; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olan grupta 56,60 yıl, orta olan grupta 53,88 yıl ve yüksek olan grupta 52,50 yıl olup, genel ortalamada ise 54,10 yıl olarak hesaplanmıştır. Tokat-Zile-Güzelbeyli’de yapılan araştırmada, anket yapılan üreticilerin %8,11’inin genç (35 yaş altı), %29,73’ünün orta yaşlı (36-50 yaş arası) ve %62,16’sının ise yaşlı (51 yaş ve üzeri) olduğu tespit edilmiştir (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü’nde yapılan araştırmada; işletme sahiplerinin %71,70’inin aktif nüfus (15-64 yıl arası) içinde yer aldığı, %28,30’unun ise 65 yaş ve daha büyük olduğu belirlenmiştir (Kılıç, v.d. 2000). Tokat ilinde yapılan diğer bir araştırmada ise, ankete katılan üreticilerin %63,71’inin yaşlı (50 yaşından büyük), %28,23’ünün orta yaşlı (36-50 yaş arası) ve %8,06’sının genç (35 yaşından küçük) olduğu saptanmıştır (Arslankurt, v.d. 2005).

Anket yapılan işletme yöneticilerinin yaşlarının toplulaştırma bilinç düzeyi üzerinde etkisinin olup olmadığı, diğer ifadeyle toplulaştırma bilinç düzeyi ile işletme yöneticisi yaşı arasında bir ilişki olup olmadığı khi-kare testi ile analiz edilmiş ve işletme yöneticisinin yaşı ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

5.3.1.3. Eğitim Durumu

Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olan eğitimin; çeşitli yaş ve toplumsal kümelerde, toplumsal ve ekonomik değişimleri gerçekleştirmek, bireysel ve ulusal düzeyde toplumun gelişmesini sağlamak amacıyla davranış ve becerileri geliştirmek ve bilginin yayılmasını sağlamak için gönüllü ve örgütlenmiş eylemlerin tümünü kapsadığı belirtilmektedir (Özçatalbaş, 1994).

Birey açısından eğitim; bireyin sahip olduğu gizli güçlere işlerlik kazandırılarak, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve bilinçli olarak arzu edilen yönde değişimler meydana getirme süreci olarak kabul edilmektedir (Taluğ ve Tatlıdil, 1993).

Eğitim düzeyinin, bireylerin yenilikleri benimseyip uygulamasındaki önemi oldukça açıktır. Tarımsal yeniliklerin daha iyi anlaşılması ve uygulanması bireyin sahip olduğu eğitim düzeyi ile yakından ilişkilidir (Esengün ve Sivaslıgil, 1993). Diğer bir ifadeyle, tarımsal yayım çalışmalarının etkin olabilmesi için, tarımsal yayım hizmetinin götürüldüğü kitlenin eğitim düzeyinin bilinmesi önemlidir. Yayımcıların yayım çalışmasını yapabilmesi, çiftçilerin bu çalışmalardan faydalanması, getirilen yeni teknolojilerin algılanması ve benimsenip uygulanması, o toplumun bireylerinin sahip olduğu eğitim düzeyi ile yakından ilgilidir. Yapılan çeşitli araştırmalar, eğitim düzeyi ile teknik, ekonomik ve sosyal gelişme arasında olumlu bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur (Almus, 1999).

Araştırma yöresindeki üretici ve ailesinin öğrenim durumları ayrıntılı olarak incelenmiştir. İncelenen işletmelerde ailedeki nüfusun eğitim durumları Çizelge 5.6’da verilmiştir.

Çizelge 5.6. İncelenen İşletmelerde Ailedeki Nüfusun Eğitim Durumu

EĞİTİM DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Sayı (adet)	Oran (%)
	Sayı (adet)	Oran (%)	Sayı (adet)	Oran (%)	Sayı (adet)	Oran (%)		
- Okuryazar değil	0,58	13,65	0,53	16,11	0,38	12,10	0,54	14,40
- Okuryazar	0,28	6,35	0,23	6,99	0,25	7,96	0,26	6,93
- İlkokul	2,00	47,06	1,44	43,77	1,38	43,95	1,71	45,60
- Ortaokul	1,05	24,71	0,68	20,67	0,88	28,03	0,88	23,47
- Lise	0,35	8,23	0,41	12,46	0,25	7,96	0,36	9,60
TOPLAM	4,26	100,00	3,29	100,00	3,14	100,00	3,75	100,00

İşletmelerdeki bireylerin çoğunluğunun ilkökul ve ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Nitekim, genel ortalama itibariyle incelenen işletmelerdeki bireylerin %45,60'ı ilkökul mezunu, %23,47'si ortaokul mezunu, %14,40'ı okuryazar değil, %9,60'ı lise mezunu ve %6,93'ü ise okuryazar durumdadır. İşletmelerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arttıkça, bireylerin eğitim düzeylerinin de yükseldiği görülmektedir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, incelenen işletmelerdeki 6 yaşın üzerindeki kişilerden; erkeklerin %5,06'sının okur-yazar olmadığı, %1,12'sinin okuryazar, %58,99'unun ilkökul mezunu, %20,22'sinin ortaokul mezunu, %14,05'inin lise mezunu ve %0,56'sının ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Kadınların ise; %34,62'si okur-yazar değil, %4,94'ü okuryazar, %43,96'sı ilkökul mezunu, %9,34'ü ortaokul mezunu ve %7,14'ü ise lise mezunudur (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Bozacılı Köyü'ndeki işletmelerde 7 ve daha yukarı yaştaki nüfusun %84,97'si okuma-yazma bilmekte, geriye kalanlar ise okuma-yazma bilmemektedir. Okuma-yazma oranı; erkeklerde %96,77 ve kadınlarda ise %74,00'tür. Okuma-yazma bilen nüfus içinde en büyük payı ilkökul mezunu (%56,10) almakta olup, bunu sırasıyla okur-yazar (%27,44), lise mezunu (%9,15), ortaokul mezunu (%6,70) ve fakülte mezunu (%0,61) olanlar izlemiştir (Kılıç, v.d. 2000).

Yapılan araştırmada, ankete katılan işletme yöneticilerinin eğitim durumlarına ilişkin bilgiler ise Çizelge 5.7'de verilmiştir.

Çizelge 5.7. İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Eğitim Durumu ve Eğitim İle Toplulaştırma Bilinç Düzeyi Arasındaki İlişki

EĞİTİM DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Okuryazar değil	7	17,50	4	11,76	1	12,50	12	14,63	
- Okuryazar	1	2,50	1	2,94	0	0,00	2	2,44	
- İlkokul	30	75,00	20	58,82	6	75,00	56	68,29	
- Ortaokul	2	5,00	5	14,71	1	12,50	8	9,76	
- Lise	0	0,00	4	11,77	0	0,00	4	4,88	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 8,924$		P = 0,350		df = 8			

Görüşülen işletme yöneticilerinin yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü ilkökul mezunudur. İlkokul mezunu olan işletme yöneticilerinin oranı; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda %75,00, orta olanlarda %58,82, yüksek olanlarda %75,00 ve genel ortalamada ise %68,29'dur. İncelenen işletmelerde tümü itibariyle işletme yöneticilerinin yaklaşık %85'inin okuryazar oldukları tespit edilmiştir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, ankete katılan işletme yöneticilerinden %10,81'inin okuryazar olmadığı, %3,60'ının okuryazar, %69,37'sinin ilkökul mezunu, %14,42'sinin ortaokul mezunu ve %1,80'inin ise lise mezunu olduğu belirlenmiştir (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Bozacılı Köyü'ndeki işletme sahiplerinin %26,42'sinin okuryazar olmadığı, %67,92'sinin ilkökul mezunu, %3,77'sinin ortaokul mezunu ve %1,89'unun da lise mezunu olduğu belirlenmiştir (Kılıç, v.d. 2000). Eskişehir-Alpu İlçesi'nde 3 adet köyde yapılan araştırma kapsamındaki çiftçilerin tamamının okuma-yazma bildiği belirlenmiştir. Toplulaştırmayı benimseyen çiftçilerin %78,4'ü ilkökul, %16,0'sı ortaokul ve %5,6'sı ise lise mezunlardır (Yavuz ve Erol, 2004). Tokat ilindeki diğer bir araştırmada ise, Niksar-Çengelli'de ankete katılan işletme yöneticilerinin %11,91'i okuryazar, %73,81'i ilkökul mezunu, %9,52'si ortaokul mezunu ve %4,76'sı ise lise mezunudur. Bu değerler, sırasıyla; Zile-Güzelbeyli'de %1,72, %75,86, %12,07 ve %10,35; Erbaa-Çevresu'da %4,17, %87,50, %0,00 ve %8,33; genel ortalamada ise %5,65, %77,42, %8,87 ve %8,06'dır (Arslankurt, v.d. 2005).

İşletme yöneticilerinin eğitim düzeylerinin toplulaştırma bilinç düzeyi üzerinde etkisinin olup olmadığı, diğer bir ifadeyle toplulaştırma bilinç düzeyi ile işletme yöneticisinin eğitim düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığı khi-kare testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, işletme yöneticisinin eğitim düzeyi ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında bir ilişki bulunmamıştır.

5.3.1.4. Meslek Durumu

Tarımsal yeniliklerin benimsenip uygulanmasında üreticilerin mesleki deneyimlerinin önemli bir faktör olduğu ve deneyimli üreticilerin tarımsal yeniliklere karşı olumlu bir tutum içinde buldukları, buna karşın bazı araştırmalarda ise mesleki deneyimin tarımsal yeniliklerin uygulanmasında olumsuz yönde etki yaptığı belirtilmektedir (Doğanca, 1975). Üreticilerin mesleki deneyimleri arttıkça üretim koşullarını ve çevreyi daha iyi tanınması, buna bağlı olarak da arazi toplulaştırma bilinç düzeyinin artması beklendiği ifade edilmektedir (Arslankurt, v.d. 2005). Bu nedenle araştırmada, işletme yöneticilerinin meslekleri ve mesleki deneyimleri ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında ilişki olup olmadığı ortaya konulmuştur.

Anket yapılan işletme yöneticilerinin mesleki durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 5.8’de verilmiştir. İncelenen işletmelerde işletme yöneticilerinin büyük çoğunluğunun (genel ortalama itibarıyla %87,80) çiftçi olduğu, bununla birlikte işçi-memur (%7,32) ve esnaflık (%4,88) da yapanların da olduğu tespit edilmiştir. Toplulaştırma bilinç düzeyi yükseldikçe, çiftçilik yapan kişilerin oranlarında da artış söz konusudur.

Çizelge 5.8. İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Mesleki Durumu

MESLEK DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Çiftçi	32	80,00	32	94,12	8	100,00	72	87,80
- İşçi ve Memur	4	10,00	2	5,88	0	0,00	6	7,32
- Esnaf	4	10,00	0	0,00	0	0,00	4	4,88
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Araştırmada mesleki deneyimin toplulaştırma bilinç düzeyinde önemli bir faktör olacağı göz önüne alınarak işletme yöneticilerinin mesleki deneyimleri incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 5.9’da verilmiştir.

Çizelge 5.9. İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Mesleki Deneyimi İle Toplulaştırma Bilinç Düzeyi Arasındaki İlişki

DENEYİM GRUBU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Az	0	0,00	1	2,94	1	12,50	2	2,44	
- Orta	3	7,50	5	14,71	0	0,00	8	9,76	
- Çok	37	92,50	28	82,35	7	87,50	72	87,80	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 6,390$		P = 0,170		df = 4			

İncelenen işletmelerdeki işletme yöneticilerinin büyük çoğunluğunun (genel ortalama %87,80) meslek deneyimlerinin çok olduğu saptanmıştır. Mesleki deneyimleri orta olanlar %9,76 ve az olanlar %2,44’lük bir paya sahiptir. Tokat-Zile-Güzelbeyli’de yapılan araştırmada, görüşülen işletme yöneticilerinden %4,50’sinin yeni çiftçi (en fazla 10 yıllık çiftçi), %15,32’sinin orta düzeyde deneyimli çiftçi (11-20 yıl arası çiftçi) ve %80,18’inin ise deneyimli çiftçi (20 yıldan fazladır çiftçi) olduğu belirlenmiştir (Almus, 1999). Tokat ilinde yapılan diğer bir araştırmada ise; Niksar-Çengelli, Zile-Güzelbeyli ve Erbaa-Çevresu’da ankete katılan tüm üreticilerden %2,42’sinin yeni çiftçi (en fazla 10 yıllık deneyimli), %2,42’sinin orta düzeyde deneyimli çiftçi (11-20 yıl) ve %95,16’sının ise deneyimli çiftçi (20 yıldan fazla) olduğu saptanmıştır (Arslankurt, v.d. 2005).

Anket yapılan kişilerin mesleki deneyimlerinin toplulaştırma bilinç düzeyi üzerinde etkisinin olup olmadığı, diğer ifadeyle toplulaştırma bilinç düzeyi ile üreticinin mesleki deneyimi arasında bir bağımlılığın olup olmadığı khi-kare testi ile analiz edilmiş ve işletme yöneticilerinin mesleki deneyimleri ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında bir istatistiksel açıdan ilişki bulunamamıştır.

5.3.1.5. Sosyal Güvenlik Durumu

İncelenen işletmelerdeki işletme yöneticilerinin herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan yararlanıp yararlanmadıkları, yararlanıyorlarsa eğer bu kurumun hangisi olduğuna dair sonuçlar Çizelge 5.10'da gösterilmiştir.

Çizelge 5.10. İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticisinin Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kurumundan Yararlanma Durumu ve Yararlanılan Kurum Adı

		TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
		DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
		Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
Sosyal Güvenlik	- Evet	30	75,00	28	82,35	7	87,50	65	79,27
	- Hayır	10	25,00	6	17,65	1	12,50	17	20,73
	TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
Sosyal Güvenlik Kurumu	- BAĞ-KUR	17	56,67	15	53,57	5	71,43	37	56,92
	- SSK	13	43,33	10	35,71	2	28,57	25	38,46
	- Emekli Sandığı	0	0,00	3	10,72	0	0,00	3	4,62
	TOPLAM	30	100,00	28	100,00	7	100,00	65	100,00

Görüşülen kişilerin ortalama %79,27'sinin sosyal güvenliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Toplulaştırma bilinç düzeyi ile sosyal güvenliklerin olması arasında doğru yönde bir ilişki söz konusudur. Diğer bir ifadeyle, kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arttıkça daha fazla sosyal güvenliğe sahip oldukları belirlenmiştir. Nitekim, çiftçilerin sosyal güvenliklerinin olma durumu; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda %75,00, orta düzeyde olanlarda %82,35 ve yüksek düzeyde olanlarda ise %87,50'dir. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'ndeki işletmelerin %34'ünün herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan yararlandığı tespit edilmiştir (Kılıç, v.d. 2000).

İncelenen işletmelerin sosyal güvenlik açısından en çok yararlandıkları kurumun BAĞ-KUR olduğu saptanmıştır. Nitekim, tüm işletmeler itibarıyla, sosyal güvenlik açısından yararlanılan kurumlar; %56,92 ile BAĞ-KUR, %38,46'nın SSK ve %4,62 ile Emekli Sandığı'dır.

5.3.2. İncelenen İşletmelerin Faaliyetleri İle İlgili Bilgiler

Ankete katılan kişilerin mesleki deneyimlerine ilişkin sonuçlar Çizelge 5.11'de verilmiştir.

Çizelge 5.11. İncelenen İşletmelerde Çiftçilerin Mesleki Deneyimi

MESLEKİ DENEYİM (yıl)	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
1 – 10	0	0,00	1	2,94	1	12,50	2	2,44
11 – 20	3	7,50	4	11,76	0	0,00	7	8,54
21 – 30	9	22,50	7	20,59	4	40,00	20	24,39
31 – +	28	70,00	22	64,71	3	37,50	53	64,63
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
Ortalama (yıl)	39,62		37,15		36,7		37,29	

İncelenen işletmelerdeki çiftçilerin mesleki deneyimleri incelendiğinde, genel ortalama itibarıyla %64,63'ünün 31 yıl ve üzeri, %24,39'unun 21-30 yıl arası, %8,54'ünün 11-20 yıl arası ve %2,44'ünün ise 1-10 yıl arası tecrübeye sahip oldukları saptanmıştır. İncelenen işletmelerdeki çiftçilerin büyük çoğunluğu (yaklaşık %90) 21 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahiptir. Çiftçilerin ortalama meslek deneyim süresi; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olan çiftçilerde 39,62 yıl, orta olan çiftçilerde 37,15 yıl, yüksek olan çiftçilerde 36,70 yıl ve genel ortalama ise 37,29 yıl olarak hesaplanmıştır. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'nde yapılan araştırmada, işletme sahiplerinin; %18,87'sinin 1-20 yıl arası, %43,40'ının 21-40 yıl arası ve %37,73'ünün ise 41-60 yıl arası mesleki deneyime sahip oldukları tespit edilmiştir. İşletme sahiplerinde ortalama deneyim süresi 37 yıl'dır. İşletme sahiplerinin yaklaşık %83'ü sadece tarımla uğraşmakta, geri kalan %17'si esas işi tarımsal faaliyet olmakla birlikte, tarım dışı işlerle de uğraşmaktadırlar (Kılıç, v.d. 2000). Eskişehir-Alpu İlçesi'nde yapılan araştırmada, çiftçilerin ortalama 31,3 yıllık mesleki deneyime sahip oldukları saptanmıştır. Araştırma kapsamındaki çiftçilerden toplulaştırmayı benimseyenlerin %3,2'si 1-10 yıl arası, %24,8'i 11-20 yıl arası, %25,6'sı 21-30 yıl arası ve %46,4'ü ise 30 ve daha fazla yıldır tarımla uğraşmaktadırlar (Yavuz ve Erol, 2004).

Tarımsal üretimde belli dönemlerde yoğun işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu dönemlerde işgücü ihtiyacı ya aile işgücünden yada yeterli olmadığı durumlarda geçici işgücü çalıştırmak suretiyle karşılanmaktadır. İncelenen işletmelerin geçici işçi çalıştırma durumları ve varsa çalıştırılan işçilere ilişkin bilgiler Çizelge 5.12'de verilmiştir.

Çizelge 5.12. İncelenen İşletmelerde Geçici İşçi Çalıştırma Durumu ve Çalıştırılan İşçiler

		TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
		DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)			
		Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)
Geçici İşçi Çalıştırma	- Evet	6	15,00	3	8,82	1	12,50	10	12,20
	- Hayır	34	85,00	31	91,18	7	87,50	72	87,80
	TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
Çalıştırılan İşçiler	- Erkek	10	27,03	5	26,32	0	0,00	15	25,00
	- Kadın	22	59,46	12	63,16	3	75,00	37	61,67
	- Çocuk	5	13,51	2	10,52	1	25,00	8	13,33
	TOPLAM	37	100,00	19	100,00	4	100,00	60	100,00

İncelenen tüm işletmelerin ortalama %12,20'si tarımsal faaliyetler için gerekli işgücünü geçici işçi çalıştırmak suretiyle karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Geçici işçi çalıştırma oranı; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olan işletmelerde %15,00, orta düzeyde olan işletmelerde %8,82 ve yüksek olan işletmelerde ise %12,50'dir. Dolayısıyla, tarımsal üretimde gerekli olan işgücünün büyük bir çoğunluğunun aile işgücünden karşılandığı görülmektedir. Çalıştırılan geçici işçilerin çoğunluğunun kadın olduğu, bunu erkek ve çocuk işçilerin takip ettiği belirlenmiştir. Kadın işçi çalıştıranların oranları; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda %59,46, orta olanlarda %63,16, yüksek olanlarda %75,00 ve genel ortalama ise %61,67'dir.

İncelenen işletmelerin arazi varlığı Çizelge 5.13'te gösterilmiştir. Buna göre, işletmelerin çoğunluğunda (%46,34) arazi miktarının genellikle 11-30 da arası değiştiği tespit edilmiştir. Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan grupta ise, işletmelerin %87,50'si 31 da ve üzeri araziye sahiptir. İşletme başına düşen arazi miktarı; toplulaştırma düzeyi düşük olanlarda 20,68 da, orta olanlarda 30,71 da ve yüksek olanlarda 44,00 da olup, bu değer genel ortalama ise 30,43 da olarak hesaplanmıştır. Bu durum, arazi büyüklüğü ile toplulaştırma bilinç düzeyi arasında doğru yönde bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'nde yapılan araştırmada, işletmelerin %69,81'inin 1-25 da arası, %20,76'sının 26-50 da arası ve %9,43'ünün 51 da ve üzeri araziye sahip oldukları, ortalama işletme arazisi büyüklüğünün ise yaklaşık 24 da olduğu tespit edilmiştir (Kılıç, v.d. 2000). Eskişehir-Alpu İlçesi'nde yapılan araştırmada; arazi toplulaştırması yapılan 3 adet köyde anket yapılan işletmelerin ortalama arazi büyüklükleri 144,3 da olarak

saptanmıştır. Araştırma kapsamındaki çiftçilerden toplulaştırmayı benimseyenlerin %9,6'sı 10-30 da arası, %10,4'ü 31-50 da arası, %16,0'sı 51-70 da arası, %8,0'i 71-90 da arası, %56,0'sı ise 91 da ve üzeri arazi büyüklüğüne sahiptir (Yavuz ve Erol, 2004).

Çizelge 5.13. İncelenen İşletmelerde Arazi Varlığı

ARAZİ BÜYÜKLÜĞÜ (da)	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
1 – 10	10	25,00	4	11,76	0	0,00	14	17,07
11 – 30	23	57,50	14	41,18	1	12,50	38	46,34
31 – +	7	17,50	16	47,06	7	87,50	20	24,39
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
Ortalama (da)	20,68		30,71		44,00		30,43	
	$\chi^2 = 17,317$		P = 0,002		df = 4			

Araştırma alanındaki işletme büyüklükleri ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında ilişki olup olmadığına dair yapılan khi-kare testinde iki kriter arasında önemli düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır.

İncelenen işletmelerdeki hayvan varlığı Çizelge 5.14'te gösterilmiştir. İncelenen işletmelerde ağırlıklı olarak inek, koyun, buzağı ve dana bulunmaktadır. Bu kapsamda, tüm işletmeler ortalaması itibariyle, işletme başına 2,16 baş inek, 1,11 baş dana, 1,10 baş buzağı, 0,73 baş düve, 0,26 baş tosun, 0,02 baş boğa, 1,52 baş koyun, 0,51 baş kuzu, 0,09 baş koç, 0,07 baş manda ineği ve 0,02 baş manda buzağının bulunduğu hesaplanmıştır. Özellikle toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan grupta yer alan işletmelerde büyükbaş hayvan varlığının da yüksek olduğu (istatistiksel bir analiz sonucu olmamakla birlikte) saptanmıştır.

Çizelge 5.14. İncelenen İşletmelerde Hayvan Varlığı

HAYVAN VARLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ			GENEL (82)
	DÜŞÜK (40)	ORTA (34)	YÜKSEK (8)	
	Sayı (adet)	Sayı (adet)	Sayı (adet)	Sayı (adet)
- İnek	2,08	1,71	4,50	2,16
- Buzağı	1,03	0,94	2,13	1,10
- Dana	0,93	0,91	2,88	1,11
- Düve	0,58	0,56	2,25	0,73
- Tosun	0,23	0,21	0,63	0,26
- Boğa	0	0,06	0	0,02
- Koyun	1,88	1,47	0	1,52
- Koç	0,13	0,06	0	0,09
- Kuzu	0,68	0,44	0	0,51
- Manda İneği	0	0,06	0,50	0,07
- Manda Buzağı	0	0,03	0,13	0,02

5.3.3. İncelenen İşletmelerde Aile Yapısı

5.3.3.1. İncelenen İşletmelerde Aile Şekli

Aile şekli, günlük ve geleceğe yönelik olarak değişen otorite deseni içinde kararların alındığı bir ünite niteliğinde olup, kalkınma projelerinin başarıya ulaşmasında ve yeni kurumların desteklenmesinde belirleyici rol oynadığı belirtilmektedir. Benzer şekilde, tarımsal yeniliklerin benimsenip uygulanmasında sahip olunan aile şekli oldukça önemlidir. Genellikle aile şekli; geniş ve çekirdek aile

olmak üzere 2 gruba ayrılmaktadır. Geniş aile olarak nitelendirilen ve anne-baba, çocuklar ile evin yaşlılarından oluşan ailelerde veya aile şeklinin hakim olduğu toplumlarda yeni düşünce ve teknikleri benimseme, kuruluşlara katılma gibi kararlar ailenin mutlak hakimi olan aile reisi tarafından veya evin büyüğüne danışılarak alınmaktadır. Dolayısıyla, yaşının veya aile reisinin vereceği olumlu yada olumsuz karar yeniliğin benimsenip uygulanmasını etkilemektedir. Buna karşın, sadece anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile şeklinde kararlar daha kolay alınabilmektedir. Bu nedenle aile şekli, kalkınma projelerinin başarısını engelleyici veya kolaylaştırıcı olabilmektedir (Doğanca, 1983; Esengün ve Sivaslıgil, 1993).

İncelenen işletmelerdeki aile şekli Çizelge 5.15'te verilmiştir. İncelenen işletmelerde genel ortalama itibarıyla aileler yarı yarıya çekirdek ve geniş aile durumundadırlar. Ankete katılan kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile çekirdek aile olma arasında doğru yönde bir ilişki söz konusudur. Diğer bir ifadeyle, kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arttıkça, çekirdek aile olma oranları da artmaktadır. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de görüşülen işletmelerin %77,48'inin çekirdek aile ve %22,52'sinin ise geniş aile şeklinde olduğu ortaya koyulmuştur (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'nde yapılan araştırmada, ailedeki otorite şekli bakımından incelenen işletmelerin geneli itibarıyla %41,13'ünün demokratik ve %58,87'sinin ise ataerkil aile şeklinde olduğu belirtilmiştir (Kılıç, v.d. 2000). Eskişehir-Alpu İlçesi'ndeki arazi toplulaştırması yapılan 3 köydeki araştırma sonuçlarına göre, incelenen işletmelerde anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısının hakim olduğu tespit edilmiştir (Yavuz ve Erol, 2004). Tokat ilinde yapılan diğer bir araştırmada, incelenen işletmelerin çekirdek aile olma oranları; Niksar-Çengelli'de %71,43, Zile-Güzelbeyli'de %70,69, Erbaa-Çevresu'da %66,67 ve genel ortalama %70,16 olup, geriye kalanlar ataerkil geniş aile ve geçici geniş aile niteliğindedir (Arslankurt, v.d. 2005).

Çizelge 5.15. İncelenen İşletmelerde Aile Şekli

AİLE ŞEKLİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Çekirdek Aile	22	55,00	23	67,65	6	75,00	41	50,00	
- Geniş Aile	18	45,00	21	32,35	2	25,00	41	50,00	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 4,282$		P = 0,118		df = 2			

Yapılan khi-kare analizi sonucuna göre, işletmelerin aile şekli ile kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında yüksek olmamakla birlikte bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

5.3.3.2. İncelenen İşletmelerde Aile Genişliği

Aile genişliği ya da ailede bulunan birey sayısı da, tarımsal yeniliklerin benimsenip uygulanmasını etkileyen bir diğer faktördür. Birey sayısının fazla olduğu ailelerde, yenilikler daha çabuk duyulabilir ve uygulanma süreci daha kısa hale gelebilir (Esengün ve Sivaslıgil, 1993). Diğer bir ifadeyle, ailedeki birey sayısının fazla olması, bunlardan herhangi birinin çevreden herhangi bir yeniliği algılayarak diğer bireyleri de bundan haberdar etmek suretiyle yeniliği benimseme sürecini hızlandırabilir (Almus, 1999). Bu açıdan yapılan araştırmada, incelenen işletmelerdeki aile genişliği ve bunun toplulaştırma bilinç düzeyini etkileme durumu ortaya koyulmuştur.

İncelenen işletmelerin aile genişliğine ilişkin sonuçlar Çizelge 5.16'da verilmiştir. Buna göre, gerek gruplar ve gerekse işletmeler ortalamasında aile genişliğinin çoğunlukla 1-3 kişi (az bireyli) olmakla birlikte, önemli bir kısmının da orta bireyli (4-5 kişilik) olduğu tespit edilmiştir. Çok bireyli ailelerin oranı tüm gruplarda en düşüktür. Özellikle az bireyli ailelerin oranları toplulaştırma bilinç düzeyi ile birlikte artmaktadır. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, incelenen işletmelerin %58,56'sının az bireyli (1-3 kişi), %30,63'ünün orta bireyli (4-5 kişi) ve %10,81'inin ise çok bireyli (6 ve daha fazla kişi) aile şeklinde olduğu belirlenmiştir (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'ndeki işletmelerin %45,28'inde hane büyüklüğünün (aile genişliği) 1-3 kişi, %43,40'ında 4-6

kişi ve %11,32'sinde de 7 ve daha fazla kişi olduğu saptanmıştır (Kılıç, v.d. 2000). Eskişehir-Alpu İlçesi'nde yapılan araştırmada, toplulaştırmayı benimseyen çiftçilerin ailelerindeki birey sayıları %28,0 ile 1-3 kişi, %65,6 ile 4-6 kişi ve %6,4 ile ise 7 ve daha fazla kişi olarak tespit edilmiştir (Yavuz ve Erol, 2004). Tokat ilinde yapılan diğer bir araştırmada ise; Niksar-Güzelbeyli'deki tarım işletmelerinin %50,00'si az bireyli, %26,19'u orta bireyli ve %23,81'i çok bireyli; Zile-Güzelbeyli'deki tarım işletmelerinin %46,55'i az bireyli, %25,86'sı orta bireyli ve %27,59'u çok bireyli; Erbaa-Çevresu'daki tarım işletmelerinin ise %33,33'ü az bireyli, %29,17'si orta bireyli ve %37,50'si çok bireyli; genel ortalama ise tüm işletmelerin %45,16'sı az bireyli, %26,61'i orta bireyli ve %28,23'ü çok bireyli olarak tespit edilmiştir (Arslankurt, v.d. 2005).

Çizelge 5.16. İncelenen İşletmelerde Aile Genişliği

AİLE GENİŞLİĞİ (adet)	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Az Bireyli (1-3)	18	45,00	16	47,06	4	50,00	39	46,34	
- Orta Bireyli (4-5)	16	40,00	10	29,41	3	37,50	29	35,37	
- Çok Bireyli (5-+)	6	15,00	8	23,53	1	12,50	14	18,29	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 1,530$		P = 0,821		df = 4			

Yapılan khi-kare analizi sonucunda, kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile aile genişliği arasında istatistiksel açıdan bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır.

5.3.3.3. İncelenen İşletmelerde Ailedeki Otorite Şekli

Aile, toplumun temel kurumlarından biri olarak, bir ülkenin toplumsal örgütlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca aile, farklı statü ve rollere sahip bireylerin oluşturdukları küçük bir topluluktur. Aile içindeki bireylerin rolleri ve bu rollere bağlı olarak sahip oldukları statü, bireyin hiyerarşik kademedeki yerini belirler. Özellikle kırsal alanlarda aile reisinin otorite yetkisinden söz edilebilir. Otorite yetkisi, aile biçimlerine göre değişmekle birlikte, aile içerisindeki stratejik yeri olan kişiye verilmektedir. Otorite yetkisine sahip kişinin geliri, eğitim düzeyi ve mesleğine bağlı olarak, otorite yetkisini kullanması da değişmektedir (Merter, 1990; Arslankurt, v.d. 2005). Otorite, “*bir diğerinin davranışını değiştirebilme yeteneği*” olarak tanımlanmaktadır. Ailede, ailenin ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayan kişi, ailenin diğer üyeleri üzerinde otorite kurabilme şansına sahiptir (Serim, 1972).

“*Karar alma yetkisinin mutlak olarak aile reisinin tekelinde olması yada ailenin bireyleri arasında paylaşılması*” olarak tanımlanan otorite paterninin, tarımsal yeniliklerin benimsenip uygulanmasında oldukça büyük öneme sahip olduğu belirtilmektedir (Esengün ve Sivaslıgil, 1993). Bu doğrultuda, incelenen işletmelerde ailedeki otorite durumu ile toplulaştırma bilinç düzeyi arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.

İncelenen işletmelerdeki otorite durumu Çizelge 5.17'de gösterilmiştir. İncelenen işletmelerin büyük çoğunluğunun ataerkil aile şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Ataerkil aile olma oranı; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda %62,50, orta olanlarda %52,94, yüksek olanlarda %75,00 ve genel ortalama ise %59,76'dır. Demokratik aile şeklinde olanların oranı; kişilerin toplulaştırma bilinç düzeylerine göre %25,00-47,06 arasında değişmekte olup, genel ortalama %40,24'tür. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, ailedeki otorite durumu incelendiğinde; işletmelerin %65,77'sinin ataerkil ve %34,23'ünün ise demokratik aile oldukları saptanmıştır (Almus, 1999). Tokat ilinde yapılan diğer bir araştırmada ise, ailedeki otorite şekli incelendiğinde; Niksar-Çengelli'deki işletmelerin %57,14'ü, Zile-Güzelbeyli'deki işletmelerin %58,62'si, Erbaa-Çevresu'daki işletmelerin %62,50'si ve genel itibarıyla ise işletmelerin %58,87'si ataerkil aile şeklinde olup, geriye kalanlar demokratik aile niteliğindedir (Arslankurt, v.d. 2005).

Çizelge 5.17. İncelenen İşletmelerde Ailedeki Otorite Durumu

AİLEDEKİ OTORİTE DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Ataerkil Aile	25	62,50	18	52,94	6	75,00	49	59,76	
- Demokratik Aile	15	37,50	16	47,06	2	25,00	33	40,24	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 1,555$		P = 0,460		df = 2			

Yapılan khi-kare analizi sonucunda, ailedeki otorite şekli ile kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında istatistiki açıdan ilişki bulunamamıştır.

İncelenen işletmelerde karar vericilerin kimler olduğuna ilişkin bilgiler Çizelge 5.18’de sunulmuştur. İncelenen işletmelerde karar vericinin büyük bir çoğunlukla (genel ortalama itibariyle %67,06) işletme yöneticisi (aile reisi) olduğu saptanmıştır. Özellikle bu değer, toplulaştırma bilinç düzeyinin yüksek olduğu grupta en fazladır (%87,50). Bununla birlikte az da olsa, ailede çocuklar, baba ve eş de kararlarda etkili olabilmektedir. Nitekim, genel ortalama itibariyle ailede karar vericiler; %67,06 ile aile reisinin kendisi, %12,20 ile aile reisinin çocukları, %10,98 ile aile reisinin babası ve %9,76 ile aile reisinin eşi olarak belirlenmiştir. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü’ndeki araştırmada; tarımsal faaliyetler ile ilgili konularda, işletmelerin %50,94’ünde işletme sahibi tek başına karar verirken, geri kalan işletmelerde ise kararlar işletme sahibi ve ailedeki diğer yetişkinler tarafından birlikte verilmekte olduğu saptanmıştır (Kılıç, v.d. 2000).

Çizelge 5.18. İncelenen İşletmelerde Ailedeki Karar Vericiler

AİLEDEKİ KARAR VERİCİLER	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Kendisi	26	65,00	22	64,71	7	87,50	56	67,06
- Eşi	6	15,00	2	5,88	0	0,00	8	9,76
- Çocukları	6	15,00	4	11,76	0	0,00	10	12,20
- Babası	2	5,00	6	17,65	1	12,50	8	10,98
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin %92,68 gibi büyük bir çoğunluğu (toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan grupta tamamı) erkek ve kız çocuklarının ikisinin de ilkokuldan sonra eğitimlerine devam etmelerini istediklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 5.19). Yalnız erkek çocuğunun ilkokuldan sonra eğitimlerine devam etmesini isteme oranı ise işletmeler ortalamasında %7,32’dir. Bu durum, işletmelerin çağdaş bir düşünceye sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 5.19. İncelenen İşletmelerin Erkek ve Kız Çocuklarının İlkokuldan Sonra Eğitimlerine Devam Etmelerini İsteme Durumu

EĞİTİME DEVAM ETMELİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- İki de	36	90,00	32	94,12	8	100,00	76	92,68
- Yalnız erkek çocuk	4	10,00	2	5,88	0	0,00	6	7,32
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

5.3.4. İncelenen İşletmelerde Sosyal Statü

Her toplum, içindeki bireylerin birbirleriyle arasındaki farklılıklara göre birtakım hiyerarşik yapılar (fakir, zengin, bilgili, cahil gibi) göstermektedir. Her toplumda bazı bireyler sahip oldukları maddi ve manevi varlıkların etkisiyle, diğer bireylere kıyasla daha rahat bir yaşantıya sahiptir, saygındır, güçlüdür ve istekleri yerine getirilir. Toplum bilimciler, tabakalaşma sistemi içerisinde insanların sahip oldukları pozisyonun onların yaşantılarında çok etkili olduğunu saptamışlardır. İnsanların bütün sosyal yaşantıları ve davranış şekilleri bu pozisyon tarafından etkilenmektedir (Kızılaslan, 1997). Toplumda sosyal statü açısından üstte bulunan bireylerin diğer bireyleri etkileme ve onlar üzerinde bir güçlülük (otorite) oluşturma özellikleri bulunmaktadır. Bu güçlülük ve etkileşim yapısının kaynağı kırsal toplumların kültürel yapısına ve ekonomik gelişme çizgisinde geldiği aşamalara göre farklılık göstermektedir. Bazı toplumlarda güçlü olmanın kaynağı; toprak mülkiyeti, dini bilgi, yaşlılık, belirli soylardan gelme ve/veya başka faktörler olabilir. Köy liderleri olarak nitelendirilebilecek bu tür bireyler, köy içinden ve dışından gelen her türlü sosyal ve ekonomik girişimleri ve örgütlenmeleri kontrol altında tutarlar. Bu bakımdan köye yönelik gelişme programlarının başarılı veya başarısız olması büyük ölçüde köy liderlerinin bu programlara sahip çıkmasına bağlıdır (Arslankurt, v.d. 2005).

Kırsal bireyin içinde yaşadığı kırsal toplumda sosyal tabakalardan hangisine ait olduğu hakkındaki bilinç düzeyi, o kırsal toplumun dinamik bir toplum haline gelmesini etkileyen önemli bir faktördür. Sosyal tabakalanma bilincinin var olduğu kırsal toplumlarda, kırsal toplumun daha iyi bir yaşam standardına kavuşması için yeni tekniklerin benimsenmesi, örgütlenme gibi toplumun yararına olan yeniliklerin ve girişimlerin başlatılmasının, yürütülmesinin ve yerleşmesinin diğer kırsal toplumlara kıyasla daha kolay olduğu belirtilmektedir (Kızılaslan, 1997; Almus, 1999).

Araştırma bölgesindeki tarım işletmelerinde sosyal tabakalanmanın (statü) varlığı ile toplulaştırma bilinç düzeyi ile ilişkisi araştırılmış ve elde edilen sonuçlar Çizelge 5.20’de verilmiştir. Toplulaştırma bilinç düzeyi gruplarına göre değişmekle birlikte, genel ortalama itibarıyla incelenen işletmelerin %70,73’ü köydeki kişilerin kültür, gelir, tecrübe ve eğitim gibi durumlar açısından sınıflandırmaya tabi olduklarını ifade etmişlerdir. Yerleşim yerlerinde sosyal tabakanın varlığını kabul eden üreticilerin oranı; Tokat-Niksar-Çengelli’de %69,05, Tokat-Zile-Güzelbeyli’de %56,90, Tokat-Erbaa-Çevresu’da %95,83 ve tüm bölgeler ortalamasında ise %68,55’tir (Arslankurt, v.d. 2005).

Çizelge 5.20. İncelenen İşletmelere Göre Köydeki Kişilerin Kültür, Gelir, Tecrübe, Eğitim Gibi Durumlar İtibarıyla Sınıflandırılmaya Tabi Olma Durumu

	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)				
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	
- Evet	29	72,50	22	64,71	7	87,50	59	70,73	
- Hayır	11	27,50	12	35,29	1	12,50	23	29,27	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 1,743$		P = 0,418		df = 2			

Yapılan khi-kare analizi sonucuna göre, ankete katılan kişilerin köyde bu tip sınıflandırma olduğunu düşünmeleri ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında istatistiki açıdan bir ilişki söz konusu değildir.

Toplulaştırma bilinç düzeyleri ve tüm işletmeler ortalaması itibarıyla, incelenen İşletmelerin çoğunluğu köyde var olan sınıflandırmada kendi işletmelerinin orta düzeyde olduğunu belirtmişlerdir (Çizelge 5.21). Nitekim, genel ortalama itibarıyla ankete katılan işletmelerin %62,07’si köyde var olan sınıflandırma açısından kendilerini orta düzeyde görürken, %27,59’u ileri ve %10,34’ü ise düşük düzeyde kabul etmektedirler. Tokat-Zile-Güzelbeyli’de yapılan araştırmada, incelenen işletmelerin %30,93’ünün ileri, %52,58’inin orta ve %16,49’unun ise düşük düzeyde sosyal statüye sahip oldukları tespit edilmiştir (Almus, 1999). Eskişehir-Alpu İlçesi’nde yapılan araştırmada ise, toplulaştırma yapılan köylerdeki işletmelerin %68,5’inin “gelir düzeyi” açısından kendilerini orta sınıfta gördükleri saptanmıştır (Yavuz ve Erol, 2004).

Çizelge 5.21. İncelenen İşletmelerin Köyde Var Olan Sınıflandırma Açısından Düzeyi

İŞLETMENİN DÜZEYİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- İleri	5	17,24	9	40,91	2	28,57	16	27,59
- Orta	21	72,41	11	50,00	4	57,14	36	62,07
- Düşük	3	10,35	2	13,64	1	14,29	6	10,34
TOPLAM	29	100,00	22	100,00	7	100,00	58	100,00

5.3.5. İncelenen İşletmelerde Ailenin Yaşam Standardına İlişkin Bilgiler

Tarımsal yenilikler ile üreticilerin sahip oldukları yaşam standardı birbiri ile oldukça yakından ilişkili unsurlardır. Hatta bu unsurlar karşılıklı etkileşim göstermektedirler. Çünkü tarımsal yeniliklerin uygulanması (yeni bir teknolojinin işletmeye getirilmesi gibi) belirli bir ekonomik gücü gerektirebilir. Bununla birlikte, işletmeye getirilen tarımsal yenilikler o işletmenin yaşama standardını yükseltme yönünde olumlu katkılar sağlayabilir (Esengün ve Sivaslıgil, 1993).

Kırsal alanda yaşayan ailelerin sahip oldukları mallar (taşıt, ev, evdeki eşyalar gibi), yaşam tarzı ve yaşadığı ortamda faydalandığı hizmetler onların yaşam düzeylerini gösteren faktörler arasındadır. Ailelerin yaşam düzeyi veya standardı, tarımsal yenilikleri benimseme ve kırsal kalkınma açısından uygulanan/uygulanacak birçok projenin başarısı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, araştırma bölgesindeki tarım işletmelerindeki ailelerin yaşam standartları araştırılmıştır.

İncelenen işletmelerde ikamet edilen evin sahiplilik durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 5.22’de sunulmuştur. İncelenen işletmelerin tamamına yakınının (genel ortalama itibarıyla %98,78) kendisine ait evinin olduğu, 1 işletmenin ise yakınına ait olan ve kira vermediği evde ikamet ettiği tespit edilmiştir. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü’ndeki tarım işletmelerinin tamamının mülkiyeti kendine ait olan evlerde oturdukları saptanmıştır (Kılıç, v.d. 2000).

Çizelge 5.22. İncelenen İşletmelerde İkamet Edilen Evin Sahiplilik Durumu

EVİN SAHİPLİLİK DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Kendisinin	40	100,00	33	97,06	8	100,00	81	98,78
- Yakınının	0	0,00	1	2,94	0	0,00	1	1,22
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerde ailelerin ikamet ettiği evlerin tamamı tuğladan yapılmıştır.

İncelenen işletmelerde, ikamet edilen evlerin yaşlarının çoğunlukla 11 yıl ve üzeri olduğu saptanmıştır (Çizelge 5.23). Evlerin ortalama yaşı; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda 22,30 yıl, orta olanlarda 18,11 yıl, yüksek olanlarda 12,35 yıl ve genel ortalama ise 17,15 yıl olarak hesaplanmıştır. Bu veriler, toplulaştırma bilinç düzeyi ile evlerin yaşları arasında ters yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

İncelenen işletmelerde ikamet edilen evlerin alanı 100 m² civarındadır (Çizelge 5.24). Nitekim, toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olan gruptaki işletmelerde evin alanı ortalama 99 m² iken, bu değer orta olan grupta 106 m², yüksek olan grupta 109 m² ve genel ortalama ise 102 m²’dir. İkamet edilen evin alanı ile kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında doğru yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.23. İncelenen İşletmelerde İkamet Edilen Evin Yaşı

EVİN YAŞI (yıl)	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)			
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)
< 5	0	0,00	1	2,94	1	12,50	2	2,44
5 – 10	6	15,00	4	11,76	3	37,50	13	15,85
11 – 20	11	27,50	13	38,24	3	37,50	27	32,93
21 – 30	10	25,00	10	29,41	1	12,50	21	25,61
31 >	13	32,50	6	17,65	0	0,00	19	23,17
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
Ortalama (yıl)	22,30		18,11		12,35		17,15	

Çizelge 5.24. İncelenen İşletmelerde İkamet Edilen Evin Alanı

EVİN ALANI (m ²)	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)			
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)
< 80	6	15,00	2	5,88	1	12,50	9	10,98
80 – 100	7	17,50	7	20,59	2	25,00	16	19,51
101 – 120	15	37,50	14	41,18	3	37,50	32	39,02
121 >	12	30,00	11	32,35	2	25,00	25	30,49
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
Ortalama (m ²)	99		106		109		102	

İncelenen işletmelerin ikamet ettiği evlerin çoğunluğu (genel ortalama itibariyle %79,27) 3 – 4 odalıdır (Çizelge 5.25). İşletmelerin yaklaşık ¼'ü 5 ve daha fazla odaya sahip evlerde oturmaktadırlar. Ev başına düşen oda sayısı, evin alanına paralel olarak; toplulaştırma düzeyinin düşük olduğu grupta 3,45 adet, orta olduğu grupta 3,82 adet, yüksek olduğu grupta 3,94 adet ve genel ortalama ise 3,79 adet olarak saptanmıştır. İkamet edilen evin alanında olduğu gibi, toplulaştırma bilinç düzeyinin artması ile işletmelerde ikamet edilen evin oda sayısının da arttığı görülmektedir.

Çizelge 5.25. İncelenen İşletmelerde İkamet Edilen Evdeki Oda Sayısı

EVİN ODA SAYISI (adet)	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)			
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)
3 – 4	32	80,00	28	82,36	5	62,50	65	79,27
4 >	8	20,00	6	17,65	3	37,50	17	20,73
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
Ortalama (adet)	3,45		3,82		3,94		3,79	

İncelenen işletmelerde ailelerin sahip olduğu imkanlar Çizelge 5.26'da verilmiştir. İncelenen işletmelerde gruplar itibariyle farklılık göstermekle birlikte, genel ortalama itibariyle ailelerin tamamının evinde elektrik, buzdolabı, televizyon, ev içinde su ve tuvalet bulunduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, %91,46'sında çamaşır makinesi, %81,71'inde ütü, %80,49'unda fırın, %79,27'sinde sabit ev telefonu, %73,17'sinde elektrik süpürgesi, %62,20'sinde dikiş makinesi, %51,22'sinde cep telefonu, %50,00'sinde uydu alıcısı, %39,02'sinde binek otomobil, %29,07'sinde müzik seti ve CD/DVD oynatıcı ile %19,51'inde ise bulaşık makinesi olduğu saptanmıştır. İncelenen ailelerin %52,94'ünün sahip olunan imkanların tümünden yararlandıkları tespit edilmiştir. Toplulaştırma bilinç

düzeyi yüksek olan kişilerin ailelerinin diğerlerine kıyasla daha fazla imkana sahip olduğu belirlenmiştir. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'nde yapılan araştırmada ise, görüşülen işletmelerin tamamında evin içinde elektrik, içme suyu ve elektrikli temel ev aletlerinin mevcut olduğu saptanmıştır (Kılıç, v.d. 2000).

Çizelge 5.26. İncelenen İşletmelerde Ailenin Sahip Olduğu İmkanlar

SAHİP OLUNAN İMKANLAR*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Elektrik	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
- Buzdolabı	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
- Çamaşır makinesi	35	87,50	32	94,12	8	100,00	75	91,46
- Televizyon	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
- Elektrik süpürgesi	30	75,00	22	64,71	8	100,00	60	73,17
- Fırın	33	82,50	25	73,53	8	100,00	66	80,49
- Dikiş makinesi	25	62,50	21	61,76	5	62,50	51	62,20
- Ütü	32	80,00	27	79,41	8	100,00	67	81,71
- Müzik seti	9	22,50	9	26,47	6	75,00	24	29,27
- CD/DVD oynatıcı	9	22,50	8	23,53	7	87,50	24	29,27
- Bulaşık makinesi	8	20,00	6	17,65	2	25,00	16	19,51
- Sabit telefon	33	82,50	28	82,35	4	50,00	65	79,27
- Uydu alıcısı	20	50,00	17	50,00	4	50,00	41	50,00
- Ev içinde su	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
- Ev içinde tuvalet	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
- Binek otomobil	17	42,50	12	35,29	3	37,50	32	39,02
- Cep telefonu	20	50,00	19	55,88	3	37,50	42	51,22

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

İncelenen işletmelerin büyük bir çoğunluğu (genel ortalamada %79,27) ikamet ettikleri evleri kömür ile ısıttıklarını beyan etmişlerdir (Çizelge 5.27). Bununla birlikte, az da olsa odun, çalı gibi materyalleri kullanan ailelerin de olduğu saptanmıştır. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'nde ısınma aracı olarak işletmelerin %86,8'i odun, %13,2'si ise kömür+odun kullanmaktadırlar (Kılıç, v.d. 2000).

Çizelge 5.27. İncelenen İşletmelerde Evin Isıtılma Şekli

EVİN ISITILMA ŞEKLİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
Kömür	28	70,00	30	88,24	7	87,50	65	79,27
Odun, Çalı vb.	12	30,00	4	11,76	1	12,50	17	20,73
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
		$\chi^2 = 4,084$		P = 0,130		df = 2		

Khi-kare analizine sonucunda, incelenen işletmelerde evin ısıtılma şekli ile ankete katılan kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında istatistikî açıdan düşük düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

İncelenen işletmelerin ev dışında sahip olduğu diğer yapılara ilişkin bilgiler Çizelge 5.28'dedir. Buna göre; genel ortalama itibarıyla incelenen işletmelerin %76,83'ü ahır, %69,51'i samanlık, %52,44'ü kümes, %51,22'si ambar, %30,49'u depo-hangar ve garaj, %9,76'sı ise ağıl ve gübreliğe sahip

olduklarını belirtmişlerdir. Veriler incelendiğinde, toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olanların daha fazla yapıya sahip oldukları görülmektedir. Nitekim, toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan işletmelerin tamamı ahır, samanlık, kümes ve ambara sahip iken, %87,50'sinin depo-hangar ile garaj, %25,00'i ise gübreliğe sahip olduğu, buna karşın hiçbirinin küçükbaş hayvanı olmadığından dolayı ağıllının bulunmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 5.28. İncelenen İşletmelerde Ev Dışındaki Diğer Yapılar

İŞLETMEDEKİ DİĞER YAPILAR*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Ahır	32	80,00	23	67,65	8	100,00	63	76,83	
- Samanlık	28	70,00	21	61,76	8	100,00	57	69,51	
- Kümes	20	50,00	15	44,12	8	100,00	43	52,44	
- Ambar	19	47,50	15	44,12	8	100,00	42	51,22	
- Depo/Hangar	10	25,00	8	23,53	7	87,50	25	30,49	
- Garaj	9	22,50	9	26,47	7	87,50	25	30,49	
- Ağıl	5	12,50	3	8,82	0	0,00	8	9,76	
- Gübrelik	3	7,50	3	8,82	2	25,00	8	9,76	
		$\chi^2 = 5,321$		P = 0,981		df = 14			

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Yapılan khi-kare testi sonucunda, ankete katılan kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile işletmedeki diğer yapılara sahip olma arasında istatistiki açıdan bir ilişki bulunamamıştır.

Sosyo-ekonomik düzeyin bir göstergesi niteliğinde olan yaşam düzeyi, bireyin herhangi bir tarımsal yeniliği benimseme ve kalkınmaya yönelik projelere katılım açısından önem göstermektedir. Buna göre, incelenen işletmelerdeki yaşam düzeyinin ortaya konulması amacıyla, üreticinin evinde bulunan ve yaşantıyı kolaylaştırıcı unsurların varlığı araştırılmış ve elde edilen sonuçlar Çizelge 5.29'da verilmiştir.

Çizelge 5.29. İncelenen İşletmelerde Kişilerin Toplulaştırma Bilinç Düzeyleri İle Yaşam Düzeyleri Arasındaki İlişki

YAŞAM DÜZEYİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Düşük	13	32,50	2	5,88	0	0,00	15	18,29	
- Orta	13	32,50	9	26,47	1	12,50	23	28,05	
- Yüksek	14	35,00	23	67,65	7	87,50	44	53,66	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 15,285$		P = 0,004		df = 4			

Tüm işletmeler ortalaması itibarıyla, işletmelerin %53,66'sının yüksek, %28,05'inin orta ve %18,29'unun ise düşük yaşam düzeyine sahip oldukları hesaplanmıştır. Araştırma bölgesinde yaşam düzeyinin yüksek olduğu ve araştırma bölgesinin Bafra İlçe merkezine ve ana yola çok yakın olması yaşam düzeylerini artırıcı önemli unsurlar olarak tespit edilmiştir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, incelenen işletmelerin %30,63'ünün yüksek, %67,57'sinin orta ve %1,80'inin ise düşük yaşam düzeyine sahip olduğu saptanmıştır (Almus, 1999). Eskişehir-Alpu İlçesi'ndeki yapılan araştırmada, toplulaştırmayı benimseyen çiftçilerin ise %22,4'ü kendisini üst, %68,8'i orta ve %8,8'i de düşük yaşam seviyesinde görmektedirler (Yavuz ve Erol, 2004). Tokat ilinde yapılan diğer bir

araştırmada, incelenen işletmelerin yaşam düzeyleri incelendiğinde; Niksar-Çengelli'deki işletmelerin %2,38'i düşük, %14,29'u orta ve %83,33'ü yüksek; Zile-Güzelbeyli'deki işletmelerin %24,14'ü düşük, %56,90'ı orta ve %18,96'sı yüksek; Erbaa-Çevresu'daki işletmelerin %100,00'ü yüksek; genel ortalama itibariyle ise işletmelerin %12,10'u düşük, %31,45'i orta ve %56,45'i yüksek yaşam düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir (Arslankurt, v.d. 2005).

Yapılan khi-kare testinde, üreticilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile yaşam düzeyleri arasında istatistiki açıdan %1 önem düzeyinde güçlü bir ilişki bulunmuştur

5.3.6. İncelenen İşletmelerde Sosyal Katılım ve Çevresel İlişkiler Durumu

Sosyal katılım, “*bireyin içinde yaşadığı toplumun bireyleri ve kurumları ve dışındaki toplumun birey ve kurumları ile ilişki kurma yeteneği*” olarak ifade edilmektedir (Esengün ve Sivaslıgil, 1993). Diğer bir ifadeyle sosyal katılım; “*bireylerin içinde yaşadıkları sosyal sistem içindeki ve dışındaki meslek, sosyal ve ekonomik amaçları olan kuruluşlarla ilişki kurma, onlara ortak olma, kuruluşların toplantılarına katılma ile oluşan sosyal bir eylemi*” ifade etmektedir. Kırsal alanların gelişmesine yönelik programların başarıya ulaşması, ancak kırsal toplumun söz konusu programlara karar aşamasından uygulama aşamasına kadar katılması ile sağlanabilir. Özellikle toplum kalkınması çalışmalarının en önemli noktasını yerel halkın programa katılması oluşturmaktadır. Kırsal toplumun içindeki veya dışındaki çeşitli organizasyonlara bireylerin katılması ile mesaj alış-verişi hızlanır, bireyin toplumla bütünleşmesi sağlanır ve kırsal toplumun gelişmesi konusunda yerel bazda kararlar alınır. Böylece toplumun iç dinamiği canlanır. Ayrıca bireylerin kuruluşlara katılması, sorunlar üzerinde beraber düşünme ve çözüm arama yeteneklerini geliştirir. Bu düzeye gelen kırsal toplumlarda örgütlenme çalışmaları daha hızlı ve kolay olmaktadır. Kamunun kırsal alanlara götürdüğü gelişme projelerine kırsal toplumların katılması ve işbirliği gerçekleşir. Sosyal katılım oranının yüksek olduğu toplumlarda, yeni sosyal ve ekonomik organizasyonların kurulması kolay ve çabuk olmakta ve işlevlerini kısa zamanda yerine getirebilmektedirler (Almus, 1999).

Sosyal katılım yeteneği yüksek olan bireyin tarımsal yenilikleri daha kısa sürede ve daha yüksek düzeyde benimseyip uygulaması beklenebilir (Esengün ve Sivaslıgil, 1993).

Araştırma alanındaki tarım işletmelerinin köy içi ve dışındaki organizasyonlara ortak olma durumları incelenerek sosyal katılım düzeyleri ortaya konulmuştur. Ayrıca çevre ile olan ilişkileri de saptanmıştır.

Ankete katılan işletmelerin köy içinde veya dışında herhangi bir dernek ve/veya tarımsal kuruluşa üyelik durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 5.30'da verilmiştir. İncelenen işletmelerin büyük çoğunluğunun köy içinde veya dışında herhangi bir dernek ve/veya tarımsal kuruluşa üye olduğu saptanmıştır. Bu tip kuruluşlara üye olanların oranı; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük düzeyde olan bireylerde %87,50, orta düzeyde olan bireylerde %94,12, yüksek düzeyde olan bireylerde %100,00 ve genel ortalama ise %91,46'dır. Kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arttıkça, dernek ve/veya tarımsal kuruluşlara üyeliklerinin de arttığı görülmektedir. Ankete katılan kişilerin tamamının Ziraat Odası'na üye oldukları belirlenmiştir. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'ndeki işletme sahiplerinin %26,42'sinin Ziraat Odası ve Tarım Kredi Kooperatifi'ne üye oldukları, çok az bir kısmının da bu kuruluşların yönetiminde görev aldıkları belirlenmiştir (Kılıç, v.d. 2000).

Çizelge 5.30. İncelenen İşletmelerin Köy İçinde veya Dışında Herhangi Bir Dernek ve/veya Tarımsal Kuruluşa Üyelik Durumu

ÜYELİK DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Var	35	87,50	32	94,12	8	100,00	75	91,46
- Yok	5	12,50	2	5,88	0	0,00	7	8,54
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin köy içinde veya dışında herhangi bir dernek ve/veya tarımsal kuruluşların yönetim organlarında görev alma durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 5.31’de verilmiştir.

Çizelge 5.31. İncelenen İşletmelerin Köy İçinde veya Dışında Herhangi Bir Dernek ve/veya Tarımsal Kuruluşların Yönetim Organlarında Görev Alma Durumu

GÖREV ALMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Aldı	3	7,50	1	2,94	0	0,00	4	4,88
- Almadı	37	92,50	33	97,06	8	100,00	78	95,12
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerden ankete katılan kişilerin tamamına yakınının (toplulaştırma bilinç düzeyi grupları itibariyle sırasıyla %92,50, %97,06, %100,00 ve genel ortalama ise %95,12) köy içinde veya dışında herhangi bir dernek ve/veya kuruluşların yönetim organlarında görev almadıkları tespit edilmiştir. Tokat-Zile-Güzelbeyli’deki tarım işletmelerinin %5,41’inin üye oldukları örgütün yönetiminde görev aldıkları saptanmıştır (Almus, 1999).

İncelenen işletmelerin çiftçi örgütlerinin yararına inanıp inanmama durumlarına ilişkin veriler Çizelge 5.32’de verilmiştir.

Çizelge 5.32. İncelenen İşletmelerin Çiftçi Örgütlerinin Yararına İnanma Durumu

YARARINA İNANMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Tamamen	11	27,50	9	26,47	4	50,00	24	29,27
- Kısmen	25	62,50	22	64,71	3	37,50	50	60,98
- İnanmıyor	4	10,00	3	8,82	1	12,50	8	9,76
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin yarısından fazlası çiftçi örgütlerinin yararına kısmen inandıklarını ifade etmişlerdir. Bu kuruluşların yararına tamamen inananların oranı ise genel ortalama %29,27 gibi düşük düzeydedir. Hiç inananlar ise %10 civarındadır. Tokat-Zile-Güzelbeyli’deki tarım işletmelerinin %44,14’ü tamamen ve %46,85’i kısmen çiftçi örgütlerinin yararına inanırken, %9,01’i ise bu tip örgütlerinin yararına inanmadıklarını belirtmiştir (Almus, 1999).

Yapılan araştırmada, ankete katılan çiftçilerin yarısından fazlasının (toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan grup hariç) üyesi olunan tarımsal örgütlerin toplantılarına hiç katılmadıkları saptanmıştır (Çizelge 5.33). Nitekim, genel ortalama itibariyle, incelenen işletmelerin %1,22’si çoğunlukla, %9,76’sı yarı yarıya, %9,76’sı arasına ve %19,51’i nadiren üyesi buldukları tarımsal örgütlerin toplantılarına katıldıklarını belirtmiş iken, %59,76’sı ise hiçbir toplantıya katılmamışlardır. Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan kişiler, diğer gruptakilerin aksine bu tip toplantılara daha fazla katılmışlardır.

Tarımsal örgütler ortaklarına birçok faydalar sağlamakta olup, bunlar çeşitlidir. Genel ortalama itibariyle, ankete katılan kişilerin %40,00’i tarımsal örgütlerin danışmanlık ve bilgilendirme konusunda yararlı olduklarını belirtmişken, %30,49’u sulama organizasyonu, %29,27’si tarımsal girdi temini, %19,51’i ürün pazarlama ve %2,44’ü tarımsal yayım alanında faydalı olduklarını, buna karşın %1,22’si ise bu kuruluşların hiçbir yararlarının olmadığını ifade etmişlerdir (Çizelge 5.34).

İncelenen işletmelerin mevcut durumda köy yönetim organlarında görev alma durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 5.35’te gösterilmiştir.

Çizelge 5.33. İncelenen İşletmelerin Üyesi Buldukları Tarımsal Örgütlerin Toplantılarına Katılma Durumu

TOPLANTIYA KATILMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Çoğunlukla	1	2,50	0	0,00	0	0,00	1	1,22
- Yarı yarıya	3	7,50	3	8,82	2	25,00	8	9,76
- Arasına	3	7,50	3	8,82	2	25,00	8	9,76
- Nadiren	7	17,50	6	17,65	3	37,50	16	19,51
- Hiç	26	65,00	22	64,71	1	12,50	49	59,76
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Çizelge 5.34. İncelenen İşletmelere Göre Üyesi Buldukları Tarımsal Örgütlerin Yararlı Oldukları Konular

YARARLI OLUNAN KONULAR*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Sulama organizasyonu	11	27,50	8	23,53	6	75,00	25	30,49
- Ürün pazarlama	9	22,50	6	17,65	1	12,50	16	19,51
- Danışmanlık ve bilgilendirme	18	45,00	15	44,12	8	100,00	41	40,00
- Tarımsal yayım	1	2,50	1	2,94	0	0,00	2	2,44
- Tarımsal girdi temini	14	35,00	8	23,53	2	25,00	24	29,27
- Hiç yararlı olmamaktadır	1	2,50	0	0,00	0	0,00	1	1,22

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Çizelge 5.35. İncelenen İşletmelerin Günümüzde Köy Yönetim Organlarında Görev Alma Durumu

GÖREV ALMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Aldı	5	12,50	5	14,71	2	25,00	12	14,63	
- Almadı	35	87,50	29	85,29	6	75,00	70	85,37	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 0,834$		P = 0,659		df = 2			

İncelenen işletmelerin büyük bir çoğunluğunun (genel ortalama itibariyle %85,37) günümüzde köy yönetim organlarında görev almadıkları tespit edilmiştir. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'nde yapılan araştırmada, işletme sahiplerden köy yönetim organlarında görev alanların oranı %5,66 olarak saptanmıştır. Diğer bir ifadeyle, işletmelerin tamamına yakını (%94,34) fazla sorumluluk gerektirdiği için, köyün yönetim organlarında görev almak istemediklerini belirtmişlerdir (Kılıç, v.d. 2000).

Toplulaştırma bilinç düzeyi arttıkça ankete katılanlardan daha fazla oranda kişinin köy yönetimlerinde görev aldıkları görülmekle birlikte, yapılan khi-kare analizi sonucuna göre aralarında istatistiki açıdan bir ilişki bulunmamaktadır.

İncelenen işletmelerin geçmişte köy yönetim organlarında görev alıp almadıklarına ilişkin bilgiler ise Çizelge 5.36'da verilmiştir. Buna göre, genel ortalama itibariyle kişilerin %26,83'ünün geçmişte köy yönetim organlarında görev aldıkları ifade edilmiştir. Ankete katılan kişilerin köy yönetim organlarında görev alma oranları; genel ortalama itibariyle, günümüzde %14,63 iken (Çizelge 5.35),

geçmişte ise %26,83 olarak belirlenmiştir. Toplulaştırma bilinç düzeyi arttıkça ankete katılanlardan daha fazla oranda kişinin geçmişte köy yönetimlerinde görev aldıkları saptanmıştır. Yapılan khi-kare analizi sonucuna göre toplulaştırma bilinç düzeyi ile kişilerin geçmişte köy yönetimlerinde görev almaları arasında istatistiki açıdan %10 önem düzeyinde bir ilişki vardır.

Çizelge 5.36. İncelenen İşletmelerin Geçmişte Köy Yönetim Organlarında Görev Alma Durumu

GÖREV ALMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Evet	9	22,50	8	23,53	5	62,50	22	26,83	
- Hayır	31	87,50	26	76,47	3	37,50	60	73,17	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 5,756$		P = 0,056		df = 2			

Gerek toplulaştırma bilinç düzeyi grupları ve gerekse tüm işletmeler ortalaması itibariyle ankete katılan kişilerin büyük çoğunluğunun (genel ortalama itibariyle %70,73) geçmişte herhangi bir seminer, kurs veya fuara katılmadıkları saptanmıştır (Çizelge 5.37). Katılanlar ise daha çok tarımsal konuları tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arttıkça bu tip faaliyetlere daha fazla oranda katıldıkları belirlenmiştir. Nitekim, incelenen işletmelerden geçmişte seminer, kurs ve fuarlara katılanların oranı; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda %12,50, orta olanlarda %20,59 ve yüksek olanlarda ise %37,50'dir.

Çizelge 5.37. İncelenen İşletmelerin Geçmişte Seminer, Kurs ve Fuarlara Katılma Durumu

FAALİYETLERE KATILMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet (tarım)	3	7,50	3	8,82	2	25,00	17	20,73
- Evet (tarım dışı)	2	5,00	4	11,77	1	12,50	7	8,54
- Hayır	35	87,50	27	79,41	5	62,50	58	70,73
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile sosyal katılım ve çevresel ilişki düzeyleri arasındaki ilişki durumunu gösterir bilgiler Çizelge 5.38'de verilmiştir.

Çizelge 5.38. İncelenen İşletmelerin Toplulaştırma Bilinç Düzeyleri ile Sosyal Katılım ve Çevresel İlişki Düzeyleri Arasındaki İlişki Durumu

SOSYAL KATILIM VE ÇEVRESEL İLİŞKİ DÜZEYİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Az	8	20,00	0	0,00	0	0,00	8	9,76	
- Orta	30	75,00	26	76,47	1	12,50	57	69,51	
- Çok	2	5,00	8	23,53	7	87,50	17	20,73	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 34,657$		P = 0,010		df = 2			

Araştırmada, toplulaştırma bilinç düzeyi orta ve yüksek olan kişilerin sosyal katılım ve çevresel ilişki düzeylerinin orta ve çok olduğu görülmüştür. Genel ortalama itibariyle, sosyal katılım ve çevresel ilişki düzeyi; incelenen işletmelerin %69,51’inde orta, %20,73’ünde çok ve %9,76’sında ise azdır. Tokat-Zile-Güzelbeyli’deki araştırmada, üreticilerin %16,22’sinin orta ve %83,78’inin ise yüksek düzeyde sosyal katılım gösterdikleri tespit edilmiştir (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü’ndeki işletmelerin %83,02’sinin düşük, %9,43’ünün orta ve %7,55’inin ise yüksek sosyal katılım düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir (Kılıç, v.d. 2000). Tokat ilinde yapılan diğer bir araştırmada ise, incelenen işletmelerinin sosyal katılım ve çevresel ilişki düzeyleri; Niksar-Çengelli’de %28,57 ile orta ve %71,43 ile yüksek; Zile-Güzelbeyli’de %15,52 ile düşük, %34,48 ile orta ve %50,00 ile yüksek; Erbaa-Çevresu’da %4,17 ile orta ve %95,83 ile yüksek; genel ortalama itibariyle ise %7,26 ile düşük, %26,61 ile orta ve %66,13 ile yüksektir (Arslankurt, v.d. 2005).

Anket yapılan kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyi ile sosyal katılım çevresel ilişki düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığı khi-kare testi ile analiz edilmiştir. Buna göre, toplulaştırma bilinç düzeyi ile sosyal katılım ve çevresel ilişkiler düzeyinin arasında çok önemli bir ilişki olduğu bulunmuştur.

5.3.7. İncelenen İşletmelerde Dış Kültüre Açılım Düzeyi

Dış kültüre açılması süreci; “*bireyin içinde yaşadığı sosyal sistemin dışına çıkarak diğer sistemler ile ilişki kurması, o sistemin özelliklerini algılaması ve öğrenmesi*” olarak ifade edilmektedir. Özellikle kırsal alanda yaşayan toplumların sosyo-ekonomik açıdan gelişmelerinde dış kültüre açılmanın önemi büyüktür. Ulaşım olanaklarının artması ile birey çevresindeki diğer kırsal ve kentsel sosyal sistemler (diğer bir ifadeyle yerleşim merkezleri ve hizmet sunan kamu kuruluşları) ile ilişki kurmaktadır. O sistemdeki yaşam tarzını ve yenilikleri görmesi sonucu kendi yaşam koşullarını ve sorunlarını daha iyi kavrayabilmektedir. Dış kültürü tanıma fırsatı bulan bireyler, diğer sosyal sistemlerdeki teknolojik değişim ve örgütlenmeler konusundaki gelişmeleri izlemekte ve kendi toplumlarında bunları uygulayacak güç haline gelmektedirler. Böylece kendi toplumlarındaki her türlü gelişme ve örgütlenme ile ilgili girişimlere katılmakta ve görev almaktadırlar (Almus, 1999). Yerel özellik gösteren (dış kültüre açılmayan) bireyler ise, dar bir çevre içerisinde bulduklarından dolayı, daha tutucu ve geleneksel bir yapı arz etmektedirler (Esengün ve Sivasslıgil, 1993).

İncelenen işletmelerin dış kültüre açılma düzeyleri ortaya konulmuş ve elde edilen sonuçlar Çizelge 5.39’da verilmiştir. Bu bağlamda, genel ortalama itibariyle görüşülen işletmelerin çoğunluğunun 15 günde 1 kere (%40,24) ve haftada 1 kere (%28,05) çevre köylere gittikleri saptanmıştır. Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olanların daha sıklıkla çevre köylere gittikleri tespit edilmiştir.

Çizelge 5.39. İncelenen İşletmelerde Çevre Köylere Gidiş Sıklığı

GİDİŞ SIKLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Haftada 2 - 3 kere	2	5,00	1	2,94	0	0,00	2	3,66
- Haftada 1 kere	10	25,00	9	26,47	4	50,00	23	28,05
- 15 günde 1 kere	17	42,50	14	41,18	2	25,00	33	40,24
- Ayda 1 kere	3	7,50	4	11,76	1	12,50	8	9,76
- Ayda birkaç kere	5	12,50	2	5,88	1	12,50	8	9,76
- Yılda 1 kere	3	7,50	4	11,76	0	0,00	7	8,54
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin, çevre köylere gidiş sıklıkları ile karşılaştırıldığında, ilçe merkezine gidişlerinin daha sık olduğu belirlenmiştir. Nitekim, genel ortalama itibariyle en yüksek oran haftada 1 kere (%48,78) ve haftada 2-3 kere (%32,93) olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.40). Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olanların daha sıklıkla ilçe merkezine gittikleri saptanmıştır. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü’nde yapılan araştırmada; işletme sahiplerinin %3,77’sinin hergün, %60,38’inin haftada 2-3 kere, %33,96’sinin haftada 1 kere ve %1,89’unun da ayda 1 kere ilçe merkezine gittikleri tespit

edilmiştir (Kılıç, v.d. 2000). Eskişehir-Alpu İlçesi'nde yapılan araştırmada, çiftçilerin %40,8'inin haftada 1 gün şehir merkezine gittiği tespit edilmiştir. Toplulaştırmayı benimseyen çiftçilerin %8,8'i hergün, %40,8'i haftada 1 gün, %22,4'ü haftada 2-3 gün, %16,8'i ayda 1 gün, %9,6'sı ayda 2-3 gün ve %1,6'sı ise yılda birkaç kere şehre uğramışlardır (Yavuz ve Erol, 2004).

Çizelge 5.40. İncelenen İşletmelerde İlçe Merkezine Gidiş Sıklığı

GİDİŞ SIKLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Haftada 2 - 3 kere	12	30,00	11	32,35	4	50,00	27	32,93
- Haftada 1 kere	20	50,00	16	47,06	4	50,00	40	48,78
- 15 günde 1 kere	4	10,00	3	8,82	0	0,00	7	8,54
- Ayda 1 kere	4	10,00	4	11,77	0	0,00	8	9,76
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin il merkezine gidiş sıklıkları ise çok daha değişkendir. Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan kişilerin il merkezine daha sık gittikleri saptanmıştır (Çizelge 5.41). Genel ortalama itibariyle, kişilerin il merkezine gitme sıklıkları; %57,32 ile ayda 1 kere, %17,07 ile ayda birkaç kere, %13,41 ile 15 günde 1 kere, %10,98 ile yılda birkaç kere ve %1,22 ile ayda birkaç kere olarak belirlenmiştir. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'ndeki işletmelerin %7,55'inin haftada 1 kere, %9,43'ünün haftada 2-3 kere, %77,36'sının ayda 1-2 kere ve %5,66'sının da yılda 1-2 kere il merkezine gittikleri tespit edilmiştir (Kılıç, v.d. 2000).

Çizelge 5.41. İncelenen İşletmelerde İl Merkezine Gidiş Sıklığı

GİDİŞ SIKLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- 15 günde 1 kere	5	12,50	4	11,76	2	25,00	11	13,41
- Ayda 1 kere	23	57,50	19	55,88	5	62,50	47	57,32
- Ayda birkaç kere	0	0,00	0	0,00	1	12,50	1	1,22
- Yılda 1 kere	7	17,50	7	20,59	0	0,00	14	17,07
- Yılda birkaç kere	5	12,50	4	11,76	0	0,00	9	10,98
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Ankete katılan kişilerin büyük şehirlere, diğerlerine kıyasla, çok sık gitmedikleri belirlenmiştir. Tüm işletmeler itibariyle %48,78'i yılda birkaç kere, %21,95'i 2-3 yılda 1 kere, %8,54'ü yılda 1 kere büyük şehirlere gittiklerini, buna karşın %20,73'ü ise hiç gitmediklerini belirtmiştir (Çizelge 5.42).

Çizelge 5.42. İncelenen İşletmelerde Büyük Şehirlere Gidiş Sıklığı

GİDİŞ SIKLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Yılda 1 kere	3	7,50	3	8,82	1	12,50	7	8,54
- Yılda birkaç kere	20	50,00	16	47,06	4	50,00	40	48,78
- 2 - 3 yılda 1 kere	7	17,50	9	26,47	2	25,00	18	21,95
- Hiç gitmedim	10	25,00	6	17,65	1	12,50	17	20,73
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

5.3.8. İncelenen İşletmelerde Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Düzeyi

Kitle iletişim araçlarının (gazete, televizyon, radyo, dergi gibi) kullanımının kırsal alandaki toplumların değişiminde, modernleşmesinde ve dışa dönük bir toplum haline gelmelerinde önemli bir payının olduğu ifade edilmektedir. Kitle iletişim araçları, toplumun hemen hemen tamamına hitap ettiği için, sunulan yenilik, toplumun büyük kesimi tarafından duyulmaktadır. Bu itibarla da bir zaman tasarrufu söz konusu olmaktadır (Esengün ve Sivaslıgil, 1993). Ayrıca, bu araçlar sayesinde bilgiyi büyük kitlelere daha az zamanda, hızlı, kolay ve düşük maliyetle ulaştırma imkanı olabilmektedir (Almus, 1999).

Okur-yazarlık oranının kentle kıyaslandığında düşük olduğu ve çoğunlukla ilköğretim mezunu olan kişilerin bulunduğu tarım sektöründe tarımsal yeniliklerin üreticilere ulaştırılmasında başta televizyon ve radyo olmak üzere internet, gazete, dergi, broşür, çiftçi mektupları gibi kitle iletişim araçlarından geniş ölçüde yararlanılabilir. Bu düşünceden hareketle, araştırma bölgesindeki tarım işletmelerinin kitle iletişim araçlarının kullanım düzeyleri ve toplulaştırma bilinç düzeyi arasındaki ilişki durumu tespit edilmiştir.

İncelenen işletmelerde kitle iletişim araçlarından biri olan gazetenin okunma durumu incelendiğinde; genel ortalama itibarıyla kişilerin $\frac{3}{4}$ 'ten fazlasının (%81,71) günlük gazete okuduğu, toplulaştırma bilinç düzeyi ile günlük gazete okuma durumu arasında doğru yönde bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5.43). Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan çiftçilerin tamamı günlük gazete okuduklarını ifade etmişlerdir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, incelenen işletmelerin %69,37'sinin gazete okumadıkları tespit edilmiştir (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'nde yapılan araştırmada ise, işletme sahiplerinin çok az bir kısmının (%5,66) seyrek olarak gazete satın aldıkları, %43,40'ının kahvehane veya işyerlerinde bulunan gazeteleri okudukları, geriye kalan %50,94'ünü ise hiç gazete okumadıkları saptanmıştır (Kılıç, v.d. 2000).

Çizelge 5.43. İncelenen İşletmelerde Günlük Gazete Okuma Durumu

GAZETE OKUMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)				
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	
- Evet	30	75,00	29	85,29	8	100,00	67	81,71	
- Hayır	10	25,00	5	14,71	0	0,00	15	18,29	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 3,288$		P = 0,193		df = 2			

Yapılan khi-kare analizi sonucuna göre, ankete katılan kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile gazete okuma durumları arasında istatistikî açıdan bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır.

İncelenen işletmelerdeki kişilerin gazete okuma sıklıkları toplulaştırma bilinç düzeyleri itibarıyla değişiklik göstermektedir. Genel ortalama itibarıyla, görüşülen kişilerin %40,30'u haftada 1 kere gazete okuduğunu belirtmiş iken, %34,33'ü haftada birkaç kere ve %25,37'si ise 15 günde 1 kere gazete okumaktadırlar (Çizelge 5.44). Eskişehir-Alpu İlçesi'nde yapılan araştırma kapsamındaki çiftçilerin %85,4'ü hergün gazete okuduklarını belirtmiştir. Toplulaştırmayı benimseyen çiftçilerin %84,8'i hergün, %12,8'i arada sırada, %0,8'i haftada 1 kere gazete okuduğunu, buna karşın %1,6'sı ise hiç gazete okumadığını belirtmiştir (Yavuz ve Erol, 2004).

Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan kişilerin oransal olarak gazete okuma sıklığı da yüksek bulunmuştur. Ancak, kişilerin gazete okuma sıklığı ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında istatistikî açıdan herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

İncelenen işletmelerde gazetenin satın alınma oranı yüksek (genel ortalama %62,20) bulunmuştur (Çizelge 5.45). Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan çiftçilerin tamamı gazete aldıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan khi-kare analizi sonucuna göre, kişilerin gazete alma durumları ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında istatistikî açıdan herhangi bir ilişki söz konusu değildir.

Çizelge 5.44. İncelenen İşletmelerde Gazete Okuma Sıklığı

GAZETE OKUMA SIKLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Haftada 1 kere	14	46,66	10	34,48	3	37,50	27	40,30	
- Haftada birkaç kere	8	26,67	11	37,93	4	50,00	23	34,33	
- 15 günde 1 kere	8	26,67	8	27,59	1	12,50	17	25,37	
TOPLAM	30	100,00	29	100,00	8	100,00	67	100,00	
		$\chi^2 = 2,354$		P = 0,671		df = 4			

Çizelge 5.45. İncelenen İşletmelerde Gazete Satın Alma Durumu

GAZETE SATIN ALMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Evet	23	57,50	21	61,76	8	100,00	52	62,20	
- Hayır	17	42,50	13	38,24	0	0,00	30	37,80	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 2,556$		P = 0,279		df = 2			

İncelenen işletmelerin gazete satın alma sıklıklarına ilişkin bilgiler Çizelge 5.46'da verilmiştir. İncelenen işletmelerde, genel ortalama itibariyle gazete satın alan çiftçilerin çoğunluğunun (%60,75) gazeteyi haftada birkaç kere, geriye kalanların bir kısmının (%19,60) 15 günden 1 kere ve bir kısmının da (%17,65) haftada 1 kere aldıkları belirlenmiştir. Özellikle toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek kişilerin haftada 1 kere gazete almayı daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Yapılan khi-kare analizi sonucuna göre, kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile gazete alma sıklıkları arasında istatistiki açıdan bir ilişki bulunmamaktadır.

Çizelge 5.46. İncelenen İşletmelerde Gazete Satın Alma Sıklığı

GAZETE SATIN ALMA SIKLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Haftada 1 kere	3	13,04	4	19,05	2	25,00	9	17,65	
- Haftada birkaç kere	14	60,87	13	61,90	5	62,50	32	62,75	
- 15 günde 1 kere	6	26,09	4	19,05	1	12,50	11	19,60	
TOPLAM	23	100,00	21	100,00	8	100,00	52	100,00	
		$\chi^2 = 0,793$		P = 0,939		df = 4			

İncelenen işletmelerin gazetelerden tarımsal konularda bilgi alma durumlarını gösterir bilgiler Çizelge 5.47'de verilmiştir. Genel ortalama itibariyle, incelenen işletmelerde ankete katılan kişilerin %43,90'ı okunan gazetelerden tarımsal konularda bilgi aldıklarını belirtmiş olup, bu oran toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda %42,50 ve orta olanlarda %38,24 gibi düşük iken, yüksek olanlarda ise %75,00 gibi çok yüksektir. Bu da, incelenen işletmelerdeki bilinçli kişilerin tarımsal bilgi edinme konusunda yazılı basından daha fazla yararlandıklarını göstermektedir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'deki tarım işletmelerinin %4,50'sinin gazetelerden tarımsal konularda bilgi aldıkları tespit edilmiştir (Almus, 1999). Tokat ilinde yapılan diğer bir araştırmada ise; Niksar-Çengelli, Zile-Güzelbeyli ve

Erbaa-Çevresu’da görüşülen hiçbir üreticinin gazetelerde tarımsal konuları öncelikli olarak okumadıkları saptanmıştır (Arslankurt, v.d. 2005).

Çizelge 5.47. İncelenen İşletmelerin Gazetelerden Tarımsal Konularda Bilgi Alma Durumu

TARIMSAL KONULARDA BİLGİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Alıyor	17	42,50	13	38,24	6	75,00	36	43,90
- Almıyor	23	57,50	21	61,76	2	25,00	46	56,10
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
		$\chi^2 = 3,617$		P = 0,164		df = 2		

Yapılan khi-kare analizi sonucunda, kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile gazetelerden tarımsal bilgi almaları arasında istatistikî açıdan herhangi bir ilişki söz konusu değildir.

Yapılan araştırmada, ankete katılan kişilerin gazete dışındaki diğer yazılı yayınları (dergi, broşür gibi) okuma sıklığı incelendiğinde; bu tip yayınlar arasına okunmakta olup, bunun oranı toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda %37,50, orta olanlarda %41,18, yüksek olanlarda %75,00 ve genel ortalama ise %57,32’dir (Çizelge 5.48). Kişilerin bilinç düzeyleri arttıkça gazete dışındaki yazılı yayınları arasına da olsa okuma sıklıkları artmaktadır. Ancak bunlar arasında istatistikî açıdan herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.

Çizelge 5.48. İncelenen İşletmelerin Dergi, Broşür vb. Yayınları Okuma Sıklığı

OKUMA SIKLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Hiç	25	62,50	20	58,82	2	25,00	47	57,32
- Arasına	15	37,50	14	41,18	6	75,00	35	42,68
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
		$\chi^2 = 3,886$		P = 0,143		df = 2		

İncelenen işletmelerin tamamına yakınının (toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda %93,33, orta olanlarda %92,86, yüksek olanlarda %100,00 ve genel ortalama ise %94,29) arasına da olsa okunan dergi, broşür gibi yazılı yayınlardan tarımsal konularda bilgi aldıkları belirlenmiştir (Çizelge 5.49).

Çizelge 5.49. İncelenen İşletmelerin Dergi, Broşür vb. Yayınlarından Tarımsal Konularda Bilgi Alma Durumu

BİLGİ ALMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	14	93,33	13	92,86	6	100,00	33	94,29
- Hayır	1	6,67	1	7,14	0	0,00	2	5,71
TOPLAM	15	100,00	14	100,00	6	100,00	35	100,00

İncelenen işletmelerdeki kişiler gazete, dergi, broşür gibi yazılı yayınlar ile birlikte televizyon izlediklerini ve radyo dinlediklerini belirtmişlerdir. Tüm gruplar ve genel ortalama itibarıyla televizyonun tüm kişiler tarafından büyük bir çoğunlukla (genel ortalama itibarıyla %79,27) hergün

izlendiği tespit edilmiştir (Çizelge 5.50). Eskişehir-Alpu İlçesi'nde yapılan araştırma kapsamındaki çiftçilerin tamamının hergün televizyon izledikleri belirlenmiştir (Yavuz ve Erol, 2004).

Çizelge 5.50. İncelenen İşletmelerde Televizyon Seyretme Sıklığı

SEYRETME DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Arasına	6	15,00	2	5,88	0	0,00	8	9,76
- Haftada 1-2 kere	7	17,50	1	2,94	1	12,50	9	10,98
- Hergün	27	67,50	31	91,18	7	87,50	65	79,27
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Görüşülen çiftçilerin televizyonda seyrettikleri programlara ilişkin bilgiler Çizelge 5.51'de verilmiştir. İncelenen işletmelerin televizyonda seyrettikleri programlar, tüm işletmeler ortalaması itibariyle; başta haberler (%100,00) olmak üzere, dini yayınlar (%75,61), tarımsal konular (%64,63), spor programları (%34,15), yerli filmler (%25,61), yabancı filmler (%23,17), yerli diziler (%19,51), müzik programları (%12,20), eğlence programları (%3,66), yabancı diziler (%3,66) ve belgeseller (%1,22) olarak tespit edilmiştir (Çizelge 5.51). Özellikle tarımsal konuların yüksek oranda izlenmesi sevindiricidir. Almus (1999) tarafından Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, üreticilerin televizyonda öncelikli olarak izledikleri programlar; %26,63 ile haberler, %26,13 ile tarımsal konular, %22,78 ile eğlence programları, %20,86 ile filmler, %2,16 ile spor, %0,96 ile dini yayınlar ve %0,48 ile belgesellerdir. Arslankurt, v.d. (2005) tarafından Tokat ilinde yapılan diğer bir araştırma sonuçlarına göre, televizyonda izlenen en çok programlar ise; Niksar-Çengelli'deki işletmelerde; %26,19 ile tarımsal konular, %100,00 ile haberler, %9,52 ile filmler, %88,10 ile magazin programları, %11,90 ile spor programları ve %35,71 ile belgesellerdir. Bu değerler, sırasıyla; Zile-Güzelbeyli'de %15,52, %98,28, %8,62, %81,03, %17,24, %27,59; Erbaa-Çevresu'da %4,17, %100,00, %66,67, %83,33, %16,67 ve %4,41; genel ortalama ise %16,94, %99,19, %20,16, %83,87, %15,32 ve %27,42'dir.

Çizelge 5.51. İncelenen İşletmelerde Televizyonda Seyredilen Programlar

SEYREDİLEN PROGRAMLAR*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Haber	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
- Eğlence programı	1	2,50	1	2,94	1	12,50	3	3,66
- Tarımsal konu	24	60,00	21	61,76	8	100,00	53	64,63
- Yerli film	8	20,00	6	17,65	7	87,50	21	25,61
- Yabancı film	10	25,00	5	14,71	4	50,00	19	23,17
- Belgesel	0	0,00	0	0,00	1	12,50	1	1,22
- Yerli dizi	8	20,00	5	14,71	3	37,50	16	19,51
- Yabancı dizi	0	0,00	1	2,94	2	25,00	3	3,66
- Dini yayın	34	85,00	23	67,65	5	62,50	62	75,61
- Spor programı	10	25,00	12	35,29	6	75,00	28	34,15
- Müzik	4	10,00	3	8,82	3	37,50	10	12,20

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Televizyon ile kıyaslandığında radyonun ankete katılan kişilerin çok az bir bölümü tarafından dinlendiği (genel ortalama itibariyle %42,68) tespit edilmiştir (Çizelge 5.52). Kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyi ile radyo dinleme arasında doğru yönde bir ilişki söz konusudur. Radyo, çoğunlukla arasıra dinlenmekte olup, az da olsa hergün ve haftada 1-2 kere dinleyenler de bulunmaktadır.

Eskişehir-Alpu İlçesi'nde yapılan araştırmada, çiftçilerin %42,3'ünün hergün radyo dinlediği, buna karşın %34,6'sının ise hiç radyo dinlemediği saptanmıştır. Toplulaştırmayı benimseyen çiftçilerin %41,6'sının hergün, %20,0'sinin haftada 1-2 gün, %3,2'sinin ayda 1-2 gün radyo dinledikleri, buna karşın %35,2'sinin ise hiç radyo dinlemedikleri belirlenmiştir (Yavuz ve Erol, 2004).

Çizelge 5.52. İncelenen İşletmelerde Radyo Dinleme Sıklığı

DİNLEME SIKLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Hiç	25	62,50	20	58,82	2	25,00	47	57,32
- Arasına	8	20,00	7	20,59	4	50,00	19	23,17
- Haftada 1-2 kere	3	7,50	3	8,82	1	12,50	7	8,54
- Hergün	4	10,00	4	11,76	1	12,50	9	10,97
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin radyoda dinledikleri programlara ilişkin bilgiler Çizelge 5.53'te verilmiştir. İncelenen işletmeler tarafından radyoda dinlenen programlar; başta haberler olmak üzere (%100,00), spor programları, tarımsal konular ve dini yayınlardır. Bu durum, ankete katılan kişilerin radyodan ziyade televizyonda daha fazla program izlediklerini göstermektedir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, anket yapılan üreticilerin radyoda öncelikli olarak dinledikleri programlar; %40,58 ile haberler ve eğlence programları, %17,39 ile spor, %1,45 ile dini yayınlara olarak tespit edilmiştir (Almus, 1999). Tokat ilinde yapılan diğer bir araştırmada sonucuna göre, incelenen işletmelerin radyoda dinledikleri programlar; en fazla eğlence programları (Niksar-Çengelli'de %69,05, Zile-Güzelbeyli'de %58,62, Erbaa-Çevresu'da %79,17 ve genel ortalamada %66,13) olup, geriye kalanlar ise haberleri dinlemektedirler (Arslankurt, v.d. 2005). Kılıç, v.d. (2000) tarafından Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'nde yapılan araştırma sonuçlarına göre, incelenen işletme sahiplerinin %92,45'i günde 3 saatten fazla radyo dinlemekte veya TV izlemektedir. Radyo dinleyenlerin veya TV izleyenlerin %98,11'i çoğunlukla ana haberleri takip ettiklerini belirtmişlerdir. İşletme sahiplerinin %84,91'inin TV'deki tarım programlarını izledikleri, tarım programını izleyenlerin ise %35,55'inin programları süre açısından yeterli bulmadıkları saptanmıştır.

Çizelge 5.53. İncelenen İşletmelerde Radyoda Dinlenen Programlar

DİNLENİLEN PROGRAMLAR*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Haber	15	100,00	14	100,00	6	100,00	35	100,00
- Tarımsal konu	0	0,00	0	0,00	1	16,67	1	2,86
- Dini yayın	1	6,67	0	0,00	0	0,00	1	2,86
- Spor programı	3	20,00	3	21,43	1	16,67	7	20,00

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Araştırma kapsamındaki üreticilerin kitle haberleşme araçlarını kullanma düzeylerini belirlemek amacıyla, üreticilerin bu araçları kullanma sıklıklarına göre puanlama yapılmıştır. Kitle haberleşme araçları kullanım düzeyinin belirlenmesinde gazete, dergi gibi basılı kaynakları okuma, radyo dinleme, TV seyretme gibi veriler değerlendirilmiştir. Buna göre, ankete katılan kişilerden toplulaştırma bilinç düzeyi düşük ve orta olanların kitle iletişim araçlarını çoğunlukla düşük (%55,00) ve orta (%47,06) düzeyde kullandığı, yüksek olanların ise yüksek düzeyde kullandığı (%100,00) tespit edilmiştir (Çizelge 5.54). Diğer bir ifadeyle, toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olanların kitle iletişim araçları kullanım düzeyi yüksek olanlardan olduğu belirlenmiştir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan

araştırmada, incelenen işletmelerin kitle iletişim araçlarını kullanım düzeylerinin; %59,46 ile düşük, %38,74 ile orta ve %1,80 ile ise yüksek olduğu tespit edilmiştir (Almus, 1999). Arslankurt, v.d. (2005) tarafından yapılan araştırmada ise, incelenen tarım işletmelerinin kitle iletişim araçlarını kullanım düzeyleri; Tokat-Niksar-Çengelli’de %26,19, Tokat-Zile-Güzelbeyli’de %37,93, Tokat-Erbaa-Çevresu’da %16,67 ve genel ortalama da ise %29,84 ile düşük, geriye kalanlarda ise orta ve yüksektir.

Çizelge 5.54. İncelenen İşletmelerin Toplulaştırma Bilinç Düzeyi İle Kitle İletişim Araçlarını Kullanım Düzeyleri Arasındaki İlişki Durumu

KULLANIM DÜZEYİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Düşük	22	55,00	10	29,41	0	0,00	32	39,02	
- Orta	17	42,50	16	47,06	0	0,00	33	40,24	
- Yüksek	1	2,50	8	23,53	8	100,00	17	20,73	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	8282	100,00	
		$\chi^2 = 19,430$		P = 0,000		df = 4			

Üreticilerin toplulaştırma bilinç düzeyi ile kitle iletişim araçlarını kullanım düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan khi-kare testi sonucunda, bu ikisi arasında istatistiksel açıdan %1 önem düzeyinde çok yüksek bir ilişki bulunmuştur.

5.3.9. İncelenen İşletmelerin Yayım Servisi İle İlişki Düzeyi

Genel bir yaklaşımla yayımın; “araştırmacılar ile üreticiler arasındaki bir bağ” olarak düşünülebileceği ifade edilmektedir. Araştırmacıların geliştirdiği yeni girdiler ve teknikler yayım kurumlarına iletilir ve yayımcılar da bu bilgileri çiftçiler arasında yaymaktadırlar (Özkaya, 1996).

İncelenen tüm işletmelerin Samsun İl/İlçe Tarım Müdürlükleri ve diğer tarımsal kuruluşların yetkilileri ve/veya görevlileri ile ilişki halinde oldukları saptanmıştır. Tarımsal kuruluşlar ile ilişki sıklığı incelendiğinde; genel ortalama itibarıyla ankete katılan kişilerin %45,12’si çok önemli bir sorunları olduklarında, %41,46’sı şehre gittiklerinde bazen, %7,32’si şehre gittiklerinde çoğunlukla ve %6,10’u ise şehre her gidişlerinde görüştiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 5.55).

Çizelge 5.55. İncelenen İşletmelerde Tarımsal Kuruluşlar İle İlişki Sıklığı

İLİŞKİ SIKLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Çok önemli bir sorun olduğunda görüşür	19	47,50	16	47,06	2	25,00	37	45,12
- Şehre gittiğinde bazen görüşür	17	42,50	14	41,18	3	37,50	34	41,46
- Şehre gittiğinde çoğunlukla görüşür	2	5,00	2	5,88	2	25,00	6	7,32
- Şehre her gidişinde görüşür	2	5,00	2	5,88	1	12,50	5	6,10
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin buldukları köyde yayım elemanı bulunup bulunmadığı veya yayım elemanlarının köylerini ziyaret etme durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 5.56’da verilmiştir. İncelenen işletmelerin büyük çoğunluğu (genel ortalama itibarıyla %63,41) buldukları köyde yayım elemanının bulunduğunu veya yayım elemanlarının köylerini ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, işletmelerin tamamı yayım elemanları tarafından ziyaret edildiklerini ve/veya onlarla

görüşüklerini belirtmişlerdir. Almus (1999) tarafından Tokat-Zile-Güzelbeyli’de yapılan araştırmada; incelenen işletmelerin %63,96’sının yayım elemanları tarafından ziyaret edildiklerini, %35,14’ünün ziyaret edilmediklerini ve %0,90’ının ise yayım elemanlarını tanımadıklarını ifade ettiklerini belirtmiştir. Arslankurt, v.d. (2005) tarafından yapılan araştırmada; Tokat-Niksar-Çengelli’deki işletmelerin %100,00, Tokat-Zile-Güzelbeyli’deki işletmelerin %98,28, Tokat-Erbaa-Çevresu’daki işletmelerin %100,00 ve genel ortalama itibariyle işletmelerin %99,19’una göre yayım elemanları köylerini ziyaret etmiştir.

Çizelge 5.56. İncelenen İşletmelerin Bulunduğu Köyde Yayım Elemanı Varlığı veya Yayım Elemanlarının Köyü Ziyaret Etme Durumu

İLİŞKİNİN VARLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	26	65,00	21	61,76	5	62,50	52	63,41
- Hayır	14	35,00	13	38,24	3	37,50	30	36,59
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Anket yapılan işletmelere göre yayım elemanlarının köylerini ziyaret etme sıklıklarına ilişkin veriler Çizelge 5.57’de verilmiştir. Buna göre; ikamet edilen köyde yayım elemanlarının bulunduğu veya yayım elemanlarının köyü ziyaret ettiğini belirten işletmeler, yayım elemanlarının köyü ziyaret etme sıklığını %67,31 ile 6 ayda 1 kere ve %32,69 ile ayda 1 kere olarak ifade etmişlerdir. Tokat-Zile-Güzelbeyli’de yapılan araştırmada, yayım elemanlarının üreticileri ziyaret sıklığı; %59,15 ile 4-6 ayda 1 kere, %22,53 ile 1 veya 2 ayda 1 kere, %12,68 ile 15 günde 1 kere, %2,82 ile haftada 2-4 kere ve haftada 1 kere olarak tespit edilmiştir (Almus, 1999). Arslankurt, v.d. (2005)’nin yapmış oldukları araştırmada, araştırma alanındaki farklı bölgelere yayım elemanlarının ziyaret sıklıklarının da farklı olduğu ortaya koyulmuştur. Nitekim, Tokat-Niksar-Çengelli’deki tarım işletmelerine göre, yayım elemanlarının ziyaret sıklıkları; %2,38 ile haftada 1 kere, %2,38 ile haftada 2-4 kere, %0,00 ile 15 günde 1 kere, %7,14 ile 1 veya 2 ayda 1 kere ve %88,10 ile 4-6 ayda 1 kere olmuştur. Bu değerler, sırasıyla; Tokat-Zile-Güzelbeyli’de %12,28, %28,07, %22,81, %22,81 ve %14,03; Tokat-Erbaa-Çevresu’da %20,83, %20,83, %41,67, %12,50 ve %4,17; genel ortalama ise %10,57, %17,89, %18,70, %15,44 ve %37,40’tır. Araştırmada, arazi toplulaőtirmasına yeni başlanmış olan Tokat-Niksar-Çengelli’deki tarım işletmelerinin diğerlerine kıyasla daha az ziyaret edildiği görölmektedir.

Çizelge 5.57. İncelenen İşletmelere Göre Yayım Elemanlarının Köyü Ziyaret Etme Sıklığı

KÖYÜN ZİYARET SIKLIĞI	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Ayda 1 kere	9	34,62	5	23,81	3	60,00	17	32,69
- 6 ayda 1 kere	17	65,38	16	76,19	2	40,00	35	67,31
TOPLAM	26	100,00	21	100,00	5	100,00	52	100,00

İncelenen işletmelerin tümü, yayım elemanlarının problemleriyle ilgilendiklerini belirtmiştir. Almus (1999) tarafından Tokat-Zile-Güzelbeyli’de yapılan araştırma sonucuna göre, üreticilerin %21,13’ü yayım elemanlarının kendileri ile ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Arslankurt, v.d. (2005) tarafından yapılan araştırmada ise, Tokat-Niksar-Çengelli’deki işletmelerin %19,05’i, Tokat-Zile-Güzelbeyli’deki işletmelerin %91,38’i, Tokat-Erbaa-Çevresu’daki işletmelerin %83,33’ü ve genel ortalama ise tüm işletmelerin %65,32’si yayım elemanlarının kendileriyle yeterince ilgilendiklerini belirlenmiştir.

Görüşülen işletmelerin tamamına yakını (genel ortalama itibariyle %98,78) yayım elemanlarının bilgi düzeylerinin yeterli olduğunu belirtmişlerdir (Çizelge 5.58). Almus (1999) tarafından yapılan araştırmada, Tokat-Zile-Güzelbeyli'deki üreticilerin %83,10'unun görüştüğü yayım elemanlarının bilgi düzeylerinin yeterli olduğunu belirtmiştir. Arslankurt, v.d. (2005) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre ise, yayım elemanlarının bilgi düzeylerini yeterli bulan tarım işletmelerinin oranı; Tokat-Niksar-Çengelli'de %21,43, Tokat-Zile-Güzelbeyli'de %93,10, Tokat-Erbaa-Çevresu'da %83,33 ve genel ortalama ise %66,94'tür.

Çizelge 5.58. İncelenen İşletmelerin Yayım Elemanlarının Bilgi Düzeyleri Hakkındaki Düşünceleri

ELEMENLARIN BİLGİ DÜZEYLERİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Yeterli	25	96,15	21	100,00	5	100,00	51	98,78
- Yetersiz	1	3,85	0	0,00	0	0,00	1	1,22
TOPLAM	26	100,00	21	100,00	5	100,00	52	100,00

İncelenen işletmelerin yayım elemanları ile daha çok kahvehanede (genel ortalama itibariyle %61,54) olmak üzere tarım işletmesinde ve tarlada görüştüğü saptanmıştır (Çizelge 5.59). Almus (1999) tarafından yapılan araştırmada, Tokat-Zile-Güzelbeyli'deki üreticilerin yayım elemanları ile çoğunlukla şehirde (%72,97) olmak üzere kasabada (%27,03) görüştüğü belirlenmiştir.

Çizelge 5.59. İncelenen İşletmelerin Yayım Elemanları İle Görüştüğü Yerler

GÖRÜŞÜLEN YER	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- İşletme	5	19,23	4	19,05	2	40,00	11	21,15
- Tarla	4	15,38	4	19,05	1	20,00	9	17,31
- Kahvehane	17	65,39	13	61,90	2	40,00	32	61,54
TOPLAM	26	100,00	21	100,00	5	100,00	52	100,00

İşletmelerin tamamına yakını yayım elemanlarına verdikleri bilgiler karşılığında ekstra ücret ödemek istemediklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 5.60). Nitekim, ekstra ücret ödemek isteyenlerin oranları; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda %96,15, orta ve yüksek olanlarda %100,00 ve genel ortalama ise %98,08'tir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, yayım elemanlarının bilgilerinin yetersiz olduğunu düşünen üreticilerin %58,33'ünün yayım elemanlarının kendilerine daha iyi hizmet verilmesi için ekstra ücret ödemek istedikleri tespit edilmiştir (Almus, 1999).

Çizelge 5.60. İncelenen İşletmelerin Yayım Elemanlarına Bilgi İçin Ekstra Ücret Ödeme İsteği

EKSTRA ÜCRET ÖDEME İSTEĞİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	1	3,85	0	0,00	0	0,00	1	1,92
- Hayır	25	96,15	21	100,00	5	100,00	51	98,08
TOPLAM	26	100,00	21	100,00	5	100,00	52	100,00

Yayım elemanları köye geldiklerinde, genel ortalama itibariyle incelenen işletmelerin %36,54'ü her seferinde, %32,69'u genellikle, %17,31'i bazen ve %13,46'sı ise sorunları olduklarında görüştiklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 5.61).

Çizelge 5.61. İncelenen İşletmelerin Yayım Elemanlarının Köye Geldiğinde Tarımsal Konularda Görüşme Durumu

GÖRÜŞME DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Her gelişlerinde	9	34,62	7	33,33	3	60,00	19	36,54
- Genellikle	9	34,62	6	28,57	2	40,00	17	32,69
- Bazen	4	15,38	5	23,81	0	0,00	9	17,31
- Sorunu olursa	4	15,38	3	14,29	0	0,00	7	13,46
TOPLAM	26	100,00	21	100,00	5	100,00	52	100,00

Yayım elemanlarının çiftçilere çok çeşitli konularda bilgi aktardıkları saptanmıştır. İncelenen işletmelere göre, yayım elemanlarının en çok bilgi anlattıkları konular, genel ortalama itibariyle; başta ekim-dikim (%100,00) olmak üzere sırasıyla ilaçlama (%98,08), gübreleme (%98,08), yem bitkileri ve hayvan besleme (%67,31), pazarlama ve ürün değerlendirme (%53,85), sulama (%51,92), tohum-fide gibi yeni çeşitler (%34,62), toprak işleme (%34,62) ile hasat-harman (%34,62) olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.62).

Çizelge 5.62. İncelenen İşletmelere Göre Yayım Elemanlarının En Çok Anlattıkları Konular

EN ÇOK VERİLEN KONULAR*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Ekim ve dikim	26	100,00	21	100,00	5	100,00	52	100,00
- Yem bitkileri ve hayvan besleme	16	61,54	15	71,43	4	80,00	35	67,31
- Sulama	12	46,15	12	57,14	3	60,00	27	51,92
- Pazarlama ve ürün değerlendirme	12	46,15	14	66,67	2	40,00	28	53,85
- İlaçlama	25	96,15	21	100,00	5	100,00	51	98,08
- Gübreleme	25	96,15	21	100,00	5	100,00	51	98,08
- Yeni çeşit	8	30,77	7	33,33	3	60,00	18	34,62
- Toprak işleme	10	38,46	6	28,57	2	40,00	18	34,62
- Hasat ve harman	10	38,46	5	23,81	3	60,00	18	34,62

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Yapılan araştırmada, tüm işletmeler ortalamasına göre; işletmelerin %59,76'sı yayım elemanlarının önerilerine genellikle inandıklarını ve çoğunluğunu uyguladıklarını, %30,49'u tamamen inandıklarını ve her zaman uyguladıklarını, %9,76'sı ise bazılarını inandıklarını ve arasıra uyguladıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 5.63). Yayım elemanlarının önerilerine tamamen inanma ve her zaman uygulama durumunun toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan kişilerde daha fazladır.

İncelenen işletmelerin şehre gittiklerinde İl/İlçe Tarım Müdürlüklerine uğramalarının çok az olduğu (yaklaşık %60'ı arasıra ve nadiren) belirlenmiştir (Çizelge 5.64). Her gidişte uğrayanların oranı ise yok denecek kadar azdır (genel ortalamada %10,98). Bu veriler ışında, genel olarak çiftçi-tarımsal kuruluşlar arası iribatın çok zayıf olduğu söylenebilir. Ancak, toplulaştırma bilinç düzeyinin yüksek olduğu kişiler, diğerlerine kıyasla İl/İlçe Tarım Müdürlükleri ile daha sıkı ilişki halindedirler.

Çizelge 5.63. İncelenen İşletmelerin Tarım Kuruluşları Elemanlarının Önerilerine İnanma ve Uygulama Durumu

ÖNERİLERE İNANMA VE UYGULAMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Tamamen inanyor ve her zaman uyguluyor	11	27,50	9	26,47	5	62,50	25	30,49
- Genellikle inanyor ve çoğunluğunu uyguluyor	23	57,50	23	67,65	3	37,50	49	59,76
- Bazılarında inanyor ve ara sıra uyguluyor	6	15,00	2	5,88	0	0,00	8	9,76
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Çizelge 5.64. İncelenen İşletmelerin Yöneticilerinin İl/ilçe Merkezine Gittiklerinde Tarım İl/ilçe Müdürlüklerine Uğrama Durumu

UĞRAMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Her gidişinde	4	10,00	3	8,82	2	25,00	9	10,98
- Genellikle	7	17,50	7	20,59	3	37,50	17	20,73
- Arasıra	10	25,00	11	32,35	2	25,00	23	28,05
- Bazen	1	2,50	0	0,00	0	0,00	1	1,22
- Nadiren	13	32,50	12	35,29	1	12,50	26	31,71
- Sorun olursa	5	12,50	1	2,94	0	0,00	6	7,32
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Tarım işletmeleri tarımsal konularda birçok kaynaktan bilgi sağlamaktadır. İncelenen işletmelerdeki tarımsal konulardaki en önemli bilgi kaynakları, genel ortalama itibariyle, sırasıyla; köydeki diğer çiftçiler (%80,49), tarım teşkilatının teknik elemanları (%73,17), akrabalar (%30,49), Ziraat Odası (%30,49), bölgedeki önder çiftçiler (%29,27), Üniversite (%10,98), televizyon (%10,98), gazete-dergi-broşür gibi yazılı basın (%10,98) ve radyo (%1,22) olarak tespit edilmiştir (Çizelge 5.65). Tokat-Zile-Güzelbeyli'deki tarım işletmelerinin tarımsal konulardaki bilgi kaynakları; %51,35 ile kooperatifler, %45,05 ile köydeki çiftçiler ve %3,60 ile İl Tarım Müdürlükleri olarak saptanmıştır (Almus, 1999).

Çizelge 5.65. İncelenen İşletmelerin Tarımsal Konulardaki Bilgi Kaynakları

TARIMSAL BİLGİ KAYNAKLARI*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Diğer çiftçiler	38	95,00	26	76,47	2	25,00	66	80,49
- Teknik elemanlar	29	72,50	26	76,47	5	62,50	60	73,17
- Akrabalar	16	40,00	8	23,53	1	12,50	25	30,49
- Ziraat Odası	12	30,00	11	32,35	2	25,00	25	30,49
- Önder çiftçiler	10	25,00	8	23,53	6	75,00	24	29,27
- Üniversite	3	7,50	4	11,76	2	25,00	9	10,98
- Televizyon	3	7,50	3	8,82	3	37,50	9	10,98
- Gazete, dergi, broşür vb.	3	7,50	3	8,82	3	37,50	9	10,98
- Radyo	0	0,00	0	0,00	1	12,50	1	1,22

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Görüşülen çiftçiler, tarımsal kuruluşların elemanları ile birbirine yakın oranlarda (yaklaşık %25) bitkisel ürün ekim-dikimi, bakım işlerinin yapıldığı, kışın boş zamanlarda ve ürün hasat zamanlarında görüştikleri belirtmişlerdir (Çizelge 5.66). Ankete katılan kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile tarım teşkilatı elemanlarıyla görüşme zamanları arasında istatistiki açıdan herhangi bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Çizelge 5.66. İncelenen İşletmelerin Tarımsal Kuruluşların Elemanlarıyla En Çok Görüştikleri Zamanlar

EN ÇOK GÖRÜŞÜLEN ZAMAN	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Ekim-dikim zamanı	11	27,50	8	23,53	2	25,00	21	25,61
- Bakım işlerinin yapıldığı zamanlar	12	30,00	8	23,53	3	37,50	23	28,05
- Kışın boş zaman	10	25,00	9	26,47	2	25,00	21	25,61
- Hasat zamanı	7	17,50	9	26,47	1	12,50	17	20,73
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
	$\chi^2 = 1,691$		P = 0,946		df = 6			

Genel ortalama itibariyle, incelenen işletmelerin %46,34'ü tarımsal kuruluşlardan "ilaç+ilaçlama" konusunda bilgi aldıklarını belirtmiş iken, %41,46'sı "gübre+gübreleme", %6,10'u "ekim" ve yine %6,10'u "hasat" konularında bilgi almışlardır (Çizelge 5.67). Tokat-Zile-Güzelbeyli'de ankete katılan üreticilerin %64,86'sının gübreleme, %27,03'ünün zirai mücadele, %6,31'inin sulama ve %1,80'inin ürün fiyatları konusunda bilgi aldıkları belirtilmiştir (Almus, 1999).

Çizelge 5.67. İncelenen İşletmelerin Tarımsal Kuruluşlardan En Çok Bilgi Aldıkları Konular

EN ÇOK BİLGİ ALINAN KONULAR	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Gübre/Gübreleme	18	45,00	12	35,30	4	50,00	34	41,46
- İlaç/İlaçlama	18	45,00	16	47,06	4	50,00	38	46,34
- Ekim	2	5,00	3	8,82	0	0,00	5	6,10
- Hasat	2	5,00	3	8,82	0	0,00	5	6,10
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin tarımsal kuruluşlara değişik nedenlerle başvurdukları belirlenmiştir. Tüm işletmeler itibariyle, incelenen işletmelerin tarımsal kuruluşlara başvurma nedenleri; %71,95 ile herhangi bir tarımsal bilgi almak ve yapılanları yerinde görmek, yine %71,95 ile tarımsal girdi temini, %68,29 ile herhangi bir tarımsal sorun durumunda yardım almak ve %51,22 ile hizmet almak olarak tespit edilmiştir (Çizelge 5.68). Özellikle toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan işletme yöneticilerinin diğerlerine kıyasla tarımsal kuruluşlara daha fazla başvurdukları saptanmıştır. Almus (1999) tarafından yapılan araştırmada, Tokat-Zile-Güzelbeyli'de incelenen işletmelerin %59,46'sının tarımsal girdi temin etmek, %38,74'ünün herhangi bir tarımsal sorunu olduğunda yardım istemek, %0,90'ının herhangi bir tarımsal bilgi almak ve yapılanları yerinde görmek, %0,90'ının hizmet almak nedeniyle tarım kuruluşlarına başvurdukları belirlenmiştir.

Araştırma bölgesinde tarım ile ilgili Üniversite, Araştırma Enstitüsü ve diğer birçok tarımsal kuruluş bulunmakta olup, bu kurum/kuruluşlar tarım ile ilgili birçok araştırmalar yapmaktadırlar. Bu sonuçların değişik şekillerde yayımı gerçekleştirilmektedir. Ancak incelenen işletmelerin bir kısmının (genel ortalama itibariyle %18,29) araştırma sonuçlarına hiç ulaşamadığı veya sonuçlardan haberdar olmadığı belirlenmiştir (Çizelge 5.69). İlgili sonuçlara tamamen ulaşan veya haberdar olanların oranı

ise %10 civarındadır. Dikkat çekici bir diğer sonuç, toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan işletmelerin tamamen, çoğunlukla ve kısmen de olsa mutlaka araştırma sonuçlarına ulaştığı veya sonuçlardan haberdar olduğudur. Aynı şekilde, toplulaştırma bilinci orta düzeyde olan çiftçilerin araştırma sonuçlarına ulaşma veya sonuçlardan haberdar olmaları (%85,29), düşük düzeyde olanlara (%75,00) kıyasla daha yüksektir. Genelde üreticilerin yaklaşık yarısı (%52,44) araştırma sonuçlarına kısmen ulaştıklarını veya sonuçlardan haberdar olduklarını beyan etmişlerdir. Almus (1999) tarafından yapılan araştırmaya göre, Tokat-Zile-Güzelbeyli’de araştırma sonuçlarının üreticilere ulaşma durumu; %18,02 ile tamamen, %78,38 ile kısmen ve %3,60 ile hiç olarak saptanmıştır.

Çizelge 5.68. İncelenen İşletmelerin Tarımsal Kuruluşlara Başvurma Nedenleri

BAŞVURMA NEDENLERİ*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Tarımsal bilgi almak ve yapılanları yerinde görmek	27	67,50	24	70,59	8	100,00	59	71,95
- Tarımsal girdi temini	28	70,00	25	73,53	6	75,00	59	71,95
- Tarımsal sorun için yardım almak	27	67,50	21	61,76	8	100,00	56	68,29
- Hizmet almak	17	42,50	17	50,00	8	100,00	42	51,22

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00’ü aşmaktadır.

Çizelge 5.69. İncelenen İşletmelerin Araştırma Sonuçlarına Ulaşma veya Haberdar Olma Durumu

ULAŞMA- HABERDAR OLMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Tamamen	3	7,50	3	8,82	2	25,00	8	9,76
- Çoğunlukla	7	17,50	6	17,65	3	37,50	16	19,51
- Kısmen	20	50,00	20	58,82	3	37,50	43	52,44
- Hiç	10	25,00	5	14,71	0	0,00	15	18,29
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Ankete katılan işletmelere göre, tarımsal konulardaki araştırma sonuçlarını kendilerine aktaran kaynaklar; en başta bölgedeki İl/İlçe Tarım Müdürlükleri elemanları (yaklaşık %80) ve diğer üreticilerdir (Çizelge 5.70). Bununla birlikte kooperatif elemanları ile yazılı ve görsel kitle iletişim araçlarından da bilgi alındığı belirlenmiştir. Bölgedeki Üniversite ve Araştırma Enstitülerinin bilgi aktarmadaki payı yok denecek kadar azdır. Almus (1999)’un bildirdiğine göre, Tokat-Zile-Güzelbeyli’deki tarım işletmelerinin araştırma sonuçlarına ulaşma kaynakları; tarım kuruluşları elemanları (%42,34), çiftçi arkadaşları (%30,63), bizzat kendisinin araştırma kuruluşlarına gitmesi (%26,13) ve radyo-TV (%0,90)’dir.

İncelenen işletmeler birçok araştırma konularından haberdar olduklarını ifade etmişlerdir. Nitekim, genel ortalama itibarıyla incelenen işletmelerin tarımsal konularda en çok haberdar oldukları konuların; %81,71 ile yeni tohum/fide çeşitleri, %71,95 ile zirai ilaç çeşidi ve kullanımı, %69,51 ile gübre çeşidi ve kullanımı üzerine olduğu belirtilmiştir (Çizelge 5.71). Bununla birlikte; ürün fiyatları (%39,02), yeni alet-makine ve kullanımı (%37,80), sulama teknikleri (%30,49) ve pazarlama teknikleri (%20,73) konularındaki araştırmalardan da az da olsa bilgi alınmaktadır. Tokat-Zile-Güzelbeyli’de yapılan araştırmada, üreticilerin en çok haberdar oldukları konular; %40,55 ile zirai mücadele ilaçları, %33,33 ile gübre çeşitleri, %24,32 ile yeni çıkan tohum çeşitleri, %0,90 ile zirai mücadele ilaçlarının kullanımı ve ürün fiyatları olarak saptanmıştır (Almus, 1999).

Çizelge 5.70. İncelenen İşletmelere Göre Araştırma Sonuçlarını Aktaran Kaynaklar

KAYNAKLAR*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Tarım İl / İlçe Müdürlüğü Elemanları	31	77,50	27	79,41	7	87,50	65	79,27
- Diğer Üreticiler	20	50,00	20	58,82	2	25,00	42	51,22
- Dergi, Broşür, Çiftçi Mektubu vb.	8	20,00	7	20,59	4	50,00	19	23,17
- Kooperatif Elemanları	5	12,50	3	8,82	0	0,00	8	9,76
- TV ve Radyo	3	7,50	2	5,88	2	25,00	7	8,54
- Üniversite Öğretim Elemanları	0	0,00	0	0,00	1	12,50	1	1,22
- Araştırma Enstitüleri	0	0,00	0	0,00	1	12,50	1	1,22

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Çizelge 5.71. İncelenen İşletmelerin En Çok Haberdar Oldukları Araştırma Konuları

KONULAR*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Yeni tohum / fide çeşitleri	32	80,00	28	82,35	7	87,50	67	81,71
- Zirai mücadele ilaç çeşidi ve kullanımı	27	67,50	27	79,41	5	62,50	59	71,95
- Gübre çeşidi ve kullanımı	26	65,00	26	76,47	5	62,50	57	69,51
- Ürün fiyatları	14	35,00	14	41,18	4	50,00	32	39,02
- Yeni alet-makine ve kullanımı	10	25,00	14	41,18	7	87,50	31	37,80
- Sulama teknikleri	9	22,50	10	29,41	6	75,00	25	30,49
- Pazarlama teknikleri	8	10,00	7	20,59	2	25,00	17	20,73

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

İncelenen işletmelerin tarımda karşılaştıkları en önemli sorunlar Çizelge 5.72'de verilmiştir. Tarımsal faaliyette üretimden pazarlama aşamasına kadar birçok problem görülmektedir. İncelenen tüm işletmeler ortalaması itibariyle, işletmelerin tarımsal üretimde karşılaştıkları en önemli sorunlar; başta ürün fiyatlarının düşüklüğü (%89,02) olmak üzere, toprak yetersizliği ve dağınıklığı (%71,95), işletmelerin finansman yetersizlikleri (%51,22), piyasaların belirsiz oluşu (%40,24), hastalık ve zararlılar (%39,02), girdilerin pahalı olması (%29,27), üreticilerin teknik bilgilerinin yetersiz oluşu (%21,95), sulama kaynağının yetersizliği (%9,76) ve üreticiler arasında birlikteliğin olmaması (%9,76) olarak tespit edilmiştir. Özellikle tarımsal üretim yapılacak toprağın yetersiz ve olanın da dağınık oluşunun çiftçiler tarafından en önemli ikinci sorun olarak görülmesi dikkat çekici olup, arazi toplulaştırmasının önemini ortaya koymaktadır. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, incelenen işletmelerin tarımda karşılaştıkları problemler; %36,04 ile ürünleri değer fiyattan satamama, %31,82 ile toprak yetersizliği ve dağınıklığı, %27,92 ile ürünlerine pazar bulamama, %2,60 ile bilgi eksikliği, %0,65 ile belirsizlik, %0,65 ile sigorta güvencesinin az olması, %0,32 ile ekilecek ürünün fiyatını önceden bilememe olarak belirlenmiştir (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'ndeki işletmelerin tarımsal faaliyet ile ilgili başlıca problemleri; alet-makine eksikliği, arazinin parçalı ve dağınık olması, ürünlerin pazarlanmasında zorluk çekilmesi olarak tespit edilmiştir (Kılıç, v.d. 2000).

Çizelge 5.72. İncelenen İşletmelerin Tarımsal Üretimde Karşılaştıkları En Önemli Sorunları

TARIMDAKİ EN ÖNEMLİ SORUNLAR*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Ürün fiyatının düşüklüğü	36	90,00	30	88,24	7	87,50	73	89,02
- Toprak yetersizliği ve dağınıklığı	27	67,50	27	79,41	5	62,50	59	71,95
- Finansman yetersizliği	21	52,50	17	50,00	4	50,00	42	51,22
- Piyasaların belirsiz oluşu	13	32,50	16	47,06	4	50,00	33	40,24
- Hastalık ve zararlılar	16	40,00	10	29,41	6	75,00	32	39,02
- Girdilerin pahalı olması	11	27,50	9	26,47	4	50,00	24	29,27
- Teknik bilgi eksikliği	13	32,50	4	11,76	1	12,50	18	21,95
- Su kaynağı yetersizliği	5	12,50	2	5,88	1	12,50	8	9,76
- Üreticiler arasında birliktelik olmaması	2	5,00	3	8,82	3	37,50	8	9,76

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

5.3.10. İncelenen İşletmelerin Gelişmiş Tarım Teknolojilerini Benimseme ve Uygulama Düzeyi

Tarımsal kalkınmanın ön koşulu yeni teknolojidir. Tarımda teknolojik yenilik kavramı, üretim sürecinde kullanılan, yeni veya geliştirilmiş girdileri ve yöntemleri kapsamaktadır. Tarımsal üretimin her aşamasında teknolojik yenilikler üreticilere aktarılmaktadır. Diğer sektörlerde olduğu gibi tarımda da her geçen gün yeni teknolojilerin ve uygulamaların devreye girmesi ile sürekli bir gelişme ve ilerleme söz konusu olmaktadır. Tarımda yeni tekniklerin üreticilere en hızlı, en rasyonel ve bilinçli bir şekilde ulaştırılması gerekmektedir (Taluğ, 1975). Bunlar üretimi ya da verimi artırıcı teknik ve uygulamalardır. Bu anlamı ile tarımsal yenilik, yalnızca yeni bulunmuş bir girdi ya da geliştirilmiş bir yöntemin ilk sunuluşunu içermemektedir. Ayrıca yeniliğin herhangi bir ülke ya da yörede yayılmış olsa bile, henüz yayılmadığı topluluklara sunulmasını da kapsamaktadır (Kızılaslan, 1997).

İncelenen işletmelerin bazı tarımsal yenilik ve/veya yeni teknikleri uygulama durumları Çizelge 5.73'te verilmiştir.

Çizelge 5.73. İncelenen İşletmelerin Bazı Tarımsal Yenilikleri / Yeni Tekniği Uygulama Durumu

YENİLİKLER*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Ziraî Mücadele	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
- Sertifikalı Tohum	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
- Toprak Analizi	36	90,00	32	94,12	7	87,50	75	91,46
- Yağmurlama Sulama	32	80,00	28	82,35	6	75,00	66	80,49
- Suni Tohumlama	23	57,50	21	61,76	7	87,50	51	62,20
- Damla Sulama	20	50,00	20	58,82	6	75,00	46	56,10
- Hibrit Tohum / Fide	19	47,50	17	50,00	5	62,50	41	50,00
- Tarım Sigortası	3	7,50	4	11,76	2	25,00	9	10,98
- Örtü Altı Yetiştiriciliği	0	0,00	1	2,94	0	0,00	1	1,22

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

İncelenen işletmelerin tümü tarımsal üretimde zirai mücadele yapmakta ve sertifikalı tohum kullanmaktadırlar. Bununla birlikte, toprak analizi yaptıran (%91,46), yağmurlama sulama sistemini

kullanan (%80,49), suni tohumlama uygulatan (%62,20), damla sulama sistemi kullanan (%56,10) ve hibrit tohum/fide kullanan (%50,00) birçok çiftçi bulunmaktadır. Tarım sigortası yaptıran ve örtü altı yetiştiriciliği yapan çiftçi sayısı ise yok denecek kadar azdır. Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan kişilerin diğerlerine kıyasla daha fazla tarımsal yenilik uyguladığı saptanmıştır. Esengün ve Sivashgil (1993) tarafından Tokat ili Kazova yöresinde yapılan araştırmada, anket yapılan tarım işletmelerinin %27,4'ünün düşük, %54,9'unun orta ve %17,7'sinin ise yüksek seviyede tarımsal yenilikleri uyguladıkları belirlenmiştir. Eskişehir-Alpu İlçesi'nde yapılan araştırma kapsamındaki tüm çiftçilerin tamamına yakını (%97,7) ve toplulaştırmayı benimseyen çiftçilerin de tamamına yakını (%97,6) gelişmiş tarım teknolojilerini uyguladıkları saptanmıştır (Yavuz ve Erol, 2004).

Tarımsal yenilikler bazı çiftçiler tarafından hemen kabul edilmekte ve uygulanmakta iken, bazıları tarafından ise tam tersi bir durum söz konusu olabilmektedir. Genel ortalama itibariyle, ankete katılan kişilerin %10,98'i tarımsal bir yeniliği duyduğunda veya öğrendiğinde tamamen, %60,98'i çoğunlukla ve %28,05'i ise kısmen uyguladığını belirtmiştir (Çizelge 5.74). Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan kişiler tarımsal yeniliği tamamen uygulamada diğerlerine kıyasla yüksek bir orandadır.

Çizelge 5.74. İncelenen İşletmelerin Tarımsal Yeniliği Duyduğunda veya Öğrendiğinde Uygulama Durumu

UYGULAMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Tamamen	3	7,50	3	8,82	3	37,50	9	10,98
- Çoğunlukla	23	57,50	22	64,71	5	62,50	50	60,98
- Arasına	14	35,00	9	26,47	0	0,00	23	28,05
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Tarımsal yenilikler üreticiler tarafından birçok kaynaktan öğrenilmektedir. İncelenen işletmelerde, tüm işletmeler itibariyle tarımsal yeniliğin öğrenildiği en önemli kaynaklar %73,17 ile tarım teşkilatı elemanları ve %51,22 ile köydeki diğer çiftçilerdir (Çizelge 5.75). Bununla birlikte oranları az da olsa önder çiftçiler (%29,27), Üniversite (%20,73), TV-radyo (%19,51), köy muhtarı (%9,76) ve akrabalar (%9,76) da bilgi kaynakları arasındadır. Üreticilerin bilgi kaynakları olarak, özellikle tarım teşkilatı, önder çiftçiler ve Üniversitenin olması önemlidir ve sevindiricidir. Bu tip daha güvenilir bilgi kaynaklarının tercih edilmesi, toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olanlarda da yüksektir. Diğer bir ifadeyle, toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olanlar diğerlerine kıyasla daha yüksek oranlarda tarım teşkilatı, önder çiftçiler, Üniversite ve TV-radyo'dan tarımsal yenilikleri öğrenmektedirler. Almus (1999) tarafından yapılan araştırmada, arazi toplulaştırması yapılan bölgede (Tokat-Zile-Güzelbeyli) üreticilerin yenilikleri öğrenme kaynakları; %47,75 ile tarım teşkilatı elemanları, %43,24 ile köydeki diğer çiftçiler ve %9,01 ile akrabalar olarak saptanmıştır.

Çizelge 5.75. İncelenen İşletmelerin Tarımsal Yeniliği Öğrenme Kaynakları

ÖĞRENME KAYNAKLARI*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Tarım teşkilatı elemanları	27	67,50	26	76,47	7	87,50	60	73,17
- Diğer çiftçiler	24	60,00	16	47,06	2	25,00	42	51,22
- Önder çiftçiler	12	30,00	9	26,47	3	37,50	24	29,27
- Üniversite	5	12,50	7	20,59	5	62,50	17	20,73
- TV ve Radyo	6	15,00	5	14,71	5	62,50	16	19,51
- Muhtar	5	12,50	2	5,88	1	12,50	8	9,76
- Akrabalar	5	12,50	2	5,88	1	12,50	8	9,76

* Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

İncelenen işletmelerin büyük çoğunluğu (genel ortalamada %76,83) bölgeye getirilecek olan yeni bir tarımsal yatırım, teknoloji veya teknolojik ürünün kendisi tarafından kabul görmesinin şartı olarak köydeki diğer üreticilerin çoğunluğunun kabul etmesini ifade etmiştir (Çizelge 5.76). Hemen kabul edenlerin oranı %14,63 ve herkes kabul ettikten sonra en son kabul edeceklerin oranı ise %8,54'tür. Bu tip bir durumu hemen kabul edenler içerisinde toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan kişilerin oranını en yüksektir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de ankete katılan üreticilerin %54,05'i herhangi bir yeniliği duyduğunda hemen kabul edeceğini belirtmiş iken, %39,64'ü herhangi bir yeniliği kabul etmeleri için köydeki üreticilerin çoğunluğunun kabul etmesini bekleyeceğini ve %6,31'i ise herkes kabul ettikten sonra en kabul edeceğini ifade etmiştir (Almus, 1999).

Çizelge 5.76. İncelenen İşletmelerin Bölgeye Getirilecek Olan Yeni Bir Tarımsal Yatırım, Teknoloji veya Teknolojik Ürüne Karşı Olabilecek Tutumları

OLABİLECEK TUTUMLAR	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Hemen kabul eder	2	5,00	5	14,71	5	62,50	12	14,63
- Köydeki üreticilerin çoğunluğunun kabul etmesini bekler	33	82,50	28	82,35	2	25,00	63	76,83
- Herkes kabul ettikten sonra en son kabul eder	5	12,50	1	2,94	1	12,50	7	8,54
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerden toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda gelişmiş tarım teknolojilerini benimseme düzeyi %75,00 ile orta ve %25,00 ile ileri olduğu, buna karşın toplulaştırma bilinç düzeyleri orta ve ileri düzeyde olan işletmelerin ise çoğunluğunun gelişmiş tarım teknolojisini benimseme düzeyleri yüksektir (Çizelge 5.77). Genel ortalama itibarıyla ise, tüm işletmelerin %51,52'sinin gelişmiş tarım teknolojisini benimseme düzeyi orta iken, geriye kalanlarının (%48,78) ise ileri benimseme düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Hiçbir işletmenin gelişmiş tarım teknolojisini benimseme düzeyi az değildir. Arslankurt, v.d. (2005), Tokat-Niksar-Çengelli'deki üreticilerin %50,00'sinin az, %47,62'sinin orta ve %2,38'inin ileri; Tokat-Zile-Güzelbeyli'deki üreticilerin %65,52'sinin az, %32,76'sının orta ve %1,72'sinin ileri; Tokat-Erbaa-Çevresu'daki üreticilerin %75,00'inin orta ve %25,00'inin ileri; genel ortalamada ise %47,58'inin az, %45,97'sinin orta ve %6,45'inin ileri düzeyde yenilikçi olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 5.77. İncelenen İşletmelerin Toplulaştırma Bilinç Düzeyleri İle Gelişmiş Tarım Teknolojisini Benimseme ve Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişki Durumu

BENİMSEME DÜZEYLERİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Az	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
- Orta	30	75,00	11	32,35	1	12,50	42	51,52
- İleri	10	25,00	23	67,65	7	87,50	40	48,78
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00
$\chi^2 = 18,698$ $P = 0,000$ $df = 2$								

Toplulaştırma bilinç düzeyi ile gelişmiş tarım teknolojisini uygulama düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan khi-kare testi analizi sonucuna göre toplulaştırma bilinç düzeyleri ile gelişmiş tarım teknolojisini benimseme ve uygulama düzeyleri arasında istatistiki açıdan

%1 önem düzeyinde çok önemli derecede bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada az yenilikçi üreticiye rastlanmamıştır.

5.3.11. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması İle İlgili Düşünceleri

Ankete katılan tüm işletmeler itibariyle, işletmelerin %9,76'sı bölgede arazi toplulaştırması çalışmaları başlamadan önce böyle bir uygulama yapılacağını hiç duymadıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 5.78). Bununla birlikte, %48,78'i böyle bir şeyi duyduğunu ancak ne olduğunu bilmediğini, %19,51'i duyduğunu fakat nasıl olduğunu bilmediğini ifade etmişlerdir. Buna karşın, %19,51'i bilgisinin olduğunu ve nasıl olacağını bildiğini, %2,44'ü bilgisinin olduğunu ve daha önce arazi toplulaştırması yapılan bazı alanları gördüğünü belirtmiştir. Bu sonuçlar, üreticilerin yarım fazlasının bölgede arazi toplulaştırması başlamadan önce konu hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığını göstermektedir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, üreticilerin %73,87'sinin arazi toplulaştırması yapılmadan önce bu konuyu hiç duymadığı, %21,62'sinin duyduğunu fakat nasıl olduğunu bilmediği, %4,51'inin ise bilgisinin olduğu ve nasıl olduğunu bildiği saptanmıştır (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Boyalı Köyü'nde yapılan araştırmada, görüşülen işletmelerin %73,58'inin 1985 yılında köyleri için arazi toplulaştırması projesi yapıldığından haberdar oldukları, geriye kalan %26,42'sinin ise o dönemde köyde bulunmadıklarından dolayı bu konudan haberlerinin olmadığı belirlenmiştir (Kılıç, v.d. 2000). Adana-Karataş-Yemişli Köyü'nde yapılan araştırmada, görüşülen üreticilerin %31'inin proje öncesi arazi toplulaştırması konusunda bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir (Aktaş, v.d. 2006). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada, incelenen işletmelerin işletme genelinde %66,67'sinin daha önce proje hakkında bilgi sahibi olduğu ve toplulaştırma alanını gördüğü, %10,48'inin daha önce toplulaştırma sahasını görmediği ancak proje hakkında bilgi sahibi olduğu, %16,19'unun detaylı bir bilgiye sahip olmadığı ancak böyle bir projenin var olduğunu bildiği, %6,67'sinin ise daha önceden arazi toplulaştırmasını hiç duymadığı belirlenmiştir (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Çizelge 5.78. İncelenen İşletmelerin Bölgede Arazi Toplulaştırması Çalışmaları Başlamadan Önce Konu Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumları

BİLGİ SAHİBİ OLMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Hiç duymamıştı	6	15,00	2	5,88	0	0,00	8	9,76
- Duymuştu, ancak ne olduğunu bilmiyordu	21	52,50	17	50,00	2	25,00	40	48,78
- Duymuştu, fakat nasıl olduğunu bilmiyordu	8	20,00	6	17,65	2	25,00	16	19,51
- Bilgisi vardı ve nasıl olduğunu biliyordu	5	12,50	8	23,53	3	37,50	16	19,51
- Bilgisi vardı, daha önce toplulaştırma yapılan alanlardan bazılarını görmüştü	0	0,00	1	2,94	1	12,50	2	2,44
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin arazi toplulaştırmasının hangi kurum tarafından yapıldığını bilme durumuna ilişkin veriler Çizelge 5.79'da verilmiştir. İncelenen işletmelerin yarım fazlasının (genel ortalama itibariyle %52,44) arazi toplulaştırmasının hangi kurum tarafından yapıldığını bildiği tespit edilmiştir. Bilenenlerin oranı toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olanlarda %87,50'dir. Geriye kalanların yarısı ilgili kurumu sonradan öğrenmelerine rağmen, diğer yarısı ise halen bilmediklerini belirtmişlerdir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, ankete katılan tüm üreticilerin %72,07'sinin (Almus, 1999), Adana-Karataş-Yemişli Köyü'ndeki üreticilerin ise %38'inin (Aktaş, v.d. 2006) arazi toplulaştırmasını hangi kurumun yaptığını bildiği saptanmıştır.

Çizelge 5.79. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırmasının Hangi Kurum Tarafından Yapıldığını Bilme Durumu

BİLME DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Evet	18	45,00	18	52,94	7	87,50	43	52,44	
- Arazi toplulaştırma çalışmaları başladıktan sonra öğrendi	6	15,00	12	35,29	1	12,50	19	23,17	
- Hayır / Halen tam olarak bilmiyor	16	40,00	4	11,77	0	0,00	20	24,39	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 16,916$		P = 0,002		df = 4			

Khi-kare analizi sonucuna göre, kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile toplulaştırmayı yapan kurumu bilmeleri arasında istatistiki açıdan önemli düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Herhangi bir yeniliğin üreticiler tarafından kabul edilmesi ve uygulanması için toplantı, kurs, seminer gibi tanıtıcı faaliyetlerin yapılması büyük önem arz etmektedir. Araştırma bölgesinde de, arazi toplulaştırması yapılmadan önce konu ile ilgili bilgilendirme toplantıları yapılmıştır. Toplulaştırma bilinç düzeyinin yüksek olduğu kişilerin tamamı, diğerlerinin ise bir bölümü (toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanların %57,50 ve orta düzeyde olanların ise %94,12) bölgede arazi toplulaştırması yapılmadan önce bilgilendirme toplantılarının yapıldığını ifade etmişlerdir (Çizelge 5.80). Tüm işletmeler itibarıyla, incelenen işletmelerin %68,29'u bölgede arazi toplulaştırması yapılmadan önce bilgilendirme toplantısı yapıldığını, %8,54'ü köyde arazi toplulaştırması yapıldıktan sonra böyle bir toplantının yapıldığını, %23,17'si ise o ana kadar arazi toplulaştırması ile herhangi bir toplantı yapılmadığını belirtmişlerdir. Almus (1999) tarafından yapılan araştırmaya göre, Tokat-Zile-Güzelbeyli'de incelenen işletmelerin %87,39'u bölgelerinde arazi toplulaştırması yapılmadan önce konu ile ilgili bilgilendirme toplantıları yapıldığını belirtmişlerdir.

Çizelge 5.80. İncelenen İşletmelere Göre Bölgede Arazi Toplulaştırması Yapılmadan Önce Bilgilendirme Toplantısı Yapılma Durumu

BİLGİLENDİRME TOPLANTISI YAPILMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	18	45,00	30	88,24	8	100,00	56	68,29
- Evet, ama köyde arazi toplulaştırması başladıktan sonra verildi	5	12,50	2	5,88	0	0,00	7	8,54
- Hayır, bugüne kadar hiç verilmedi ama ne olduğunu çevreden öğrendi	17	42,50	2	5,88	0	0,00	19	23,17
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin bölgelerinde arazi toplulaştırılması yapılmadan önce gerçekleştirilen bilgilendirme toplantılarına katılma durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 5.81'de verilmiştir. İncelenen işletmelerin yaklaşık %70'i arazi toplulaştırması yapılmadan önce düzenlenen bilgilendirme toplantılarına katıldıklarını belirtmişlerdir. Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan kişilerin, diğerlerine kıyasla daha yüksek oranda arazi toplulaştırması yapılmadan önce düzenlenen bilgilendirme toplantılarına katıldıkları görülmektedir. Khi-kare testi sonucuna göre, kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile bilgilendirme toplantılarına katılmaları arasında istatistiki açıdan herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Çizelge 5.81. İncelenen İşletmelerin Bölgede Arazi Toplulaştırması Yapılmadan Önce Düzenlenen Bilgilendirme Toplantısına Katılma Durumu

TOPLANTIYA KATILMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Evet	25	62,50	24	70,59	7	87,50	56	68,29	
- Hayır	15	37,50	10	29,41	1	12,50	26	31,71	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 2,066$		P = 0,356		df = 2			

İncelenen işletmelerin yaklaşık %70'i arazi toplulaştırması yapılmadan önce düzenlenen bilgilendirme toplantılarında verilen bilgilerin yeterli olduğunu belirtmişlerdir (Çizelge 5.82). Almus (1999)'un belirttiğine göre, Tokat-Zile-Güzelbeyli'deki üreticilerin yaklaşık yarısı (%50,52) toplulaştırma ile ilgili yapılan toplantıya katılmışlar, toplantıya katılanların ise %93,88'i toplantıda verilen bilgilerin yeterli olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 5.82. İncelenen İşletmelerin Bölgede Arazi Toplulaştırması Yapılmadan Önce Düzenlenen Bilgilendirme Toplantısında Verilen Bilgilerin Yeterlilik Durumu

BİLGİLERİN YETERLİLİK DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Evet	17	68,00	16	66,67	5	71,43	38	67,86	
- Hayır	8	32,00	8	33,33	2	28,57	18	32,14	
TOPLAM	25	100,00	24	100,00	7	100,00	56	100,00	
		$\chi^2 = 0,057$		P = 0,972		df = 2			

Yapılan khi-kare testi sonucuna göre, ankete katılan kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile bilgilendirme toplantılarında verilen bilgilerin yeterli olduğunu belirtmeleri arasında istatistiki açıdan herhangi bir ilişkinin söz konusu değildir.

Toplulaştırma çalışmalarının başlatılabilmesi için uygun ortam yanında, toplulaştırma bilinç düzeyi ve devamında benimseme düzeyinin yüksek olması gerekmektedir. Üreticilerin toplulaştırma hakkındaki bilinç düzeyi, toplulaştırmanın işlevlerinden haberdar olma, yararını bilme gibi bir takım faktörler toplulaştırmayı benimseme kararında etkili olabilir. Bunun için, toplulaştırma ile ilgili yayım hizmetleri götürülürken yayım elemanlarının toplulaştırma bilinç düzeyini yükseltici eğitim çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu tür eğitim çalışmalarının sonucunda toplulaştırmayı benimseme aşamasında olumlu gelişimler izlenebilir (Almus, 1999). Bu gibi araştırmalar toplulaştırma alanlarında benimsenmenin sağlanmasında önemlidir.

İncelenen işletmelerin bölgede arazi toplulaştırmasına başlamadan önce proje hakkındaki bilgileri Çizelge 5.83'te verilmiştir. Genel ortalama itibarıyla, arazi toplulaştırmasını; incelenen işletmelerin %19,51'i arazilerin tesviye edilmesi, %58,54'ü arazilerin tesviye edilerek sulama kanalları ve tarla yollarının yapılması, %56,10'u sadece her şahsa ait parsellerin bir araya getirilerek toplanması, %21,95'i ise arazilerin tesviye edilerek tarla yollarının, sulama ve drenaj kanallarının yapılması, şahıs arazilerinin mümkün olduğunca bir yerde toplanacağı olarak bildikleri saptanmıştır. Bu bilgiler, kişilerin bölgede arazi toplulaştırması yapılmadan önce konu ile ilgili bilgi düzeylerinin iyi olduğunu göstermektedir. Arslankurt, v.d. (2005) tarafından yapılan araştırmada, arazi toplulaştırması başlamadan önce üreticilerin proje hakkındaki bilgileri araştırılmıştır. Buna göre; Tokat-Niksar-Çengelli'deki üreticilerin tamamı arazi toplulaştırmasını "*tesviye+tarla yolu+sulama ve drenaj*" olarak bilirken; Tokat-Zile-Güzelbeyli'deki çiftçilerin %30,51'i "*parsel birleştirme*", %10,17'si "*arazilerin tesviyesi*", %27,12'si "*tesviye+sulama ve drenaj*" ve %32,20'si "*tesviye+tarla*"

yolu+sulama ve drenaj”; Tokat-Erbaa-Çevresu’daki çiftçilerin %8,3’ü “arazilerin tesviyesi” ve %91,70’i “tesviye+tarla yolu+sulama ve drenaj”; genel işletmeler ortalaması itibariyle ise %14,40’ı “parsel birleştirme”, %6,40’ı “arazilerin tesviyesi”, %12,80’i “tesviye+sulama ve drenaj” ve %66,40’ı “tesviye+tarla yolu+sulama ve drenaj” olarak bildiklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 5.83. İncelenen İşletmelerin Köyde Arazi Toplulaştırması Düşünüldüğü Durumdaki Bilgi Düzeyleri

BİLGİ DÜZEYLERİ*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Arazilerin tesviye edilmesi olduğunu sanıyordu	10	25,00	5	14,71	1	12,50	16	19,51
- Arazilerin tesviye edilerek sulama kanalları ve tarla yollarının yapılması olduğunu sanıyordu	25	62,50	22	64,71	1	12,50	48	58,54
- Sadece her şahsa ait parsellerin bir araya getirilerek toplanacağını sanıyordu	23	57,50	21	61,76	2	25,00	46	56,10
- Arazilerin tesviye edilerek, tarla yollarının, sulama ve drenaj kanallarının yapılacağını, şahıs arazilerinin mümkün olduğunca bir yerde toplanacağını biliyordu	5	12,50	9	26,47	4	50,00	18	21,95

* Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00’ü aşmaktadır.

Bölgede yapılacak arazi toplulaştırması ile ilgili bilgilendirme toplantılarının sonucunda çiftçilerin yaklaşımları büyük çoğunlukla (genel ortalama itibariyle %62,20) olumlu olmuştur (Çizelge 5.84). Kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile bilgi sahibi olduktan sonra arazi toplulaştırmasına yönelik yaklaşım ve tutumlarının olumlu olması arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Diğer bir ifadeyle, kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arttıkça arazi toplulaştırması hakkındaki yaklaşım ve tutumları daha olumlu olmaktadır. Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü’ndeki işletme sahiplerinin %71,7’sinin araştırmanın yapıldığı sırada proje ile ilgili düşüncelerinin olumlu, %28,3’ünün ise olumsuz olduğu saptanmıştır (Kılıç, v.d. 2000). Tokat ilinde yapılan toplulaştırmalarda, üreticilerin proje öncesi arazi toplulaştırması ile ilgili görüşlerinin; Niksar-Çengelli’de %97,60, Zile-Güzelbeyli’de %84,50, Erbaa-Çevresu’da %79,20 ve genel ortalama itibariyle ise %87,90 ile olumlu olduğu tespit edilmiştir (Arslankurt, v.d. 2005). Adana-Karataş-Yemişli Köyü’nde yapılan araştırmada, incelenen işletmelerin %93’ünün proje öncesi arazi toplulaştırmasına yaklaşımlarının olumlu iken, %5’inin olumsuz ve %2’sini de fikri olmadığı tespit edilmiştir (Aktaş, v.d. 2006). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada ise, toplulaştırması projesi uygulanmadan önce üreticilerin %95,24’ünün projeyi olumlu, buna karşın %4,76’sının ise olumsuz buldukları saptanmıştır (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Çizelge 5.84. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Hakkında Bilgileri Olduktan Sonra Yaklaşım ve Tutumları

YAKLAŞIM VE TUTUMLAR	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Olumlu oldu	23	57,50	21	61,76	7	87,50	51	62,20
- Olumsuz oldu	17	42,50	13	38,24	1	12,50	31	37,80
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Ankete katılan bazı kişilerin arazi toplulaştırması hakkında bilgi sahibi olduktan sonra yaklaşım ve tutumlarının olumlu olmasının nedenleri, genel ortalama itibariyle; parçalı olan arazilerin bir araya toplanması neticesinde masrafların azalması (%100,00), arazilerin toplu halde olması (%96,08), arazilerin tesviyesi yapıldıktan sonra sulama ve drenaj kanallarının yapılması (%82,35), her bir arazi parçasının başına yol gitmesi (%80,39), sulama ve drenaj tesislerinin yapılması (%68,63), arazilerin tesviye yapılması sonucunda tarımsal işlemlerin kolaylaşması (%50,98) ve arazilerin bir araya toplanması sonucu tarımsal üretimde verim ve dolayısıyla gelirin artması (%52,94) olarak belirtilmiştir (Çizelge 5.85). Adana-Karataş-Yemişli Köyü'ndeki işletmelerin proje öncesi arazi toplulaştırmasına yaklaşımlarının olumlu olmasının nedenleri; %43 ile tarla içi hizmet (tarla yolları, drenaj ve sulama kanalları) ve sulamanın gelmesi, %28 ile tarlanın bir yerde toplanması, %15 ile yukarıdaki her iki durum, %8 ile hazine arazilerinin dağıtılması, %3 ile hisseli tapuların yok olması ve yine %3 ile ürün çeşitlerinin artmasını düşünmeleridir (Aktaş, v.d. 2006). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada ise, toplulaştırması projesi uygulanmadan önce projeyi olumlu bulan üreticilerin nedenleri; %32 ile arazilerin toplu hale geleceği, %23 ile tarımsal işlerin kolaylaşacağı, %16 ile arazilere sulama ve drenaj tesisleri geleceği, %15 ile arazilere ulaşımın kolaylaşacağı ve %14 ile daha az masrafla daha fazla gelir elde edileceğini düşünmeleridir (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Çizelge 5.85. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Hakkında Bilgileri Olduktan Sonra Yaklaşım ve Tutumlarının Olumlu Olmasının Nedenleri

OLUMLU OLMA NEDENLERİ*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Araziler bir araya toplandığı için masraf azalacak	23	100,00	21	100,00	7	100,00	51	100,00
- Arazilerin toplu bir yerde olacak	23	100,00	20	95,24	6	85,71	49	96,08
- Araziler tesviye edilerek sulama ve drenaj tesisleri yapılacak	19	82,61	16	76,19	7	100,00	42	82,35
- Her bir arazi parçasının başına yol gidecek	17	73,91	17	80,95	7	100,00	41	80,39
- Sulama ve drenaj tesisleri yapılacak	15	65,22	14	66,67	6	85,71	35	68,63
- Araziler tesviye edilerek, tarımsal işlemlerin kolaylaşacak	12	52,17	9	42,86	5	71,43	26	50,98
- Araziler bir araya toplandığı için verim ve dolayısıyla gelir artacak	11	47,83	9	42,86	7	100,00	27	52,94

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Araştırma alanındaki toplulaştırma düz ovada yapıldığından dolayı, arazi tesviyesi yapılmamıştır.

Arazi toplulaştırması hakkında bilgi sahibi olunduktan sonra bazı kişilerin yaklaşım ve tutumlarının olumsuz olmasının nedenleri ise, genel ortalama itibariyle; yıllardır işlenen araziden ayrılma (%70,97), arazinin daha uzak (%54,84) ve verimsiz (%29,03) yerden verilmesi ile arazisinin tamamen elinden alınma (%22,58) endişesidir (Çizelge 5.86). Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'nde arazi toplulaştırması projesini onaylamayanların tamamı, yeni arazi parsellerinin köyün merkezinden daha uzak yerden verileceği, arazilerin yol kenarından uzaklaştırılacağı veya şekil olarak düzgün olan arazinin daha bozuk şekildeki arazi ile değiştirileceği gibi endişelere sahip oldukları saptanmıştır (Kılıç, v.d. 2000). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada, toplulaştırması projesi uygulanmadan önce projeyi olumsuz bulan üreticilerin nedenleri; %20 ile toprağından kopması ve %80 ile tarlanın verimsiz yerden verilmesi endişeleridir (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Çizelge 5.86. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Hakkında Bilgileri Olduktan Sonra Yaklaşım ve Tutumlarının Olumsuz Olmasının Nedenleri

OLUMSUZ OLMA NEDENLERİ*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Yıllardır işlenen araziden ayrılmak, topraktan kopma endişesi	14	82,35	7	53,85	1	100,00	22	70,97
- Arazinin daha uzak yerden verilmesi endişesi	8	47,06	8	61,54	1	100,00	17	54,84
- Arazinin daha verimsiz yerden verilmesi endişesi	4	23,53	4	30,77	1	100,00	9	29,03
- Arazinin tamamen elinden alınacağı endişesi	5	29,41	2	15,38	0	0,00	7	22,58

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Yıllardır işledikleri, miras yoluyla ve satın almak suretiyle sahip olunan araziden ayrılmak birçok kişi için çok zor bir durumdur. Aynı zamanda birçok kişi için arazinin manevi değeri bulunmaktadır. Anket yapılan kişilerin de tamamına yakını (genel ortalama itibariyle %95,12) arazinin manevi değeri olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 5.87). Adana-Karataş-Yemişli Köyü'ndeki üreticilerin %89'unun arazinin manevi değeri olduğuna inandıkları saptanmıştır (Aktaş, v.d. 2006).

Çizelge 5.87. İncelenen İşletmelerin Arazinin Manevi Değeri Olduğuna İnanma Durumları

İNANMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	38	95,00	33	97,06	7	87,50	78	95,12
- Hayır	2	5,00	1	2,94	1	12,50	4	4,88
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Bütün bilgilendirme toplantıları sonucunda, incelenen tüm işletmelerin ancak %78,05'inin arazi toplulaştırma projesini destekledikleri belirlenmiştir (Çizelge 5.88). Projeyi destekleme oranının; toplulaştırma bilinç düzeyi düşük olanlarda %70,00, orta olanlarda %82,35 ve yüksek olanlarda %100,00 olduğu tespit edilmiştir. Proje hakkında bilgi sahibi olduktan sonra projeye yaklaşımı olumlu olan 51 adet işletmeye (Çizelge 5.84) ilaveten 13 adet işletme daha süreçte katılarak fikirleri değişmiş ve projeyi destekleme kararı almışlardır.

Çizelge 5.88. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Projesini Destekleme Durumları

PROJEYİ DESTEKLEME DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)		
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)	
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)			
- Evet	28	70,00	28	82,35	8	100,00	64	78,05	
- Hayır	12	30,00	6	17,65	0	0,00	18	21,95	
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00	
		$\chi^2 = 4,130$		P = 0,127		df = 2			

Ankete katılan kişilerin arazi toplulaştırmasını destekleme nedenlerinin çok fazla sayıda olduğu saptanmıştır. Genel ortalama itibariyle, arazi toplulaştırmasının üreticilerin tarafından en önemli

desteklenme nedeni olarak toplulaştırmanın yararına inanması (%85,94) belirtilmiş iken, bunu sırasıyla arazide sulama tesislerinin yapılması (%78,13), parçalı arazilerin toplu hale gelmesi (%65,63), işletme başına düşen arazi parça sayısının azalması (%64,06), arazide drenaj tesislerinin yapılması (%51,56), arazilerin bir araya gelmesi sonucu masrafların azalması (%51,56), araziye ulaşım rahatlığının sağlanması (%51,56), her bir arazi parçasının başına yol gitmesi (%50,00) ve arazilerin bir araya toplanması sonucu verimin ve dolayısıyla gelirin artması (%39,06) izlemiştir (Çizelge 5.89). Bu nedenlerin oranı toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olanlarda %100,00'dür. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada üreticilerin %34,81'inin araziye ulaşım rahatlığı sağlayacağı, %33,33'ünün arazilerin sulama, drenaj ve tesviyelerinin yapılacağı, %27,94'ünün toplulaştırmanın yararına inanması, %2,94'ünün parçalı arazilerin bir arada olacak olması ve %0,98'inin de toplulaştırmadan sonra daha az masrafla daha fazla gelir elde edebilme imkanına kavuşacaklarına inanmaları nedeniyle arazi toplulaştırmasını destekledikleri tespit edilmiştir (Almus, 1999).

Çizelge 5.89. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Projesini Destekleme Nedenleri

PROJEYİ DESTEKLEME NEDENLERİ*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)			
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)
- Toplulaştırmanın yararına inanması	25	89,29	22	78,57	8	100,00	55	85,94
- Arazide sulama tesislerinin yapılması	21	75,00	21	75,00	8	100,00	50	78,13
- Parçalı arazilerin bir arada olacak olması	16	57,14	18	64,29	8	100,00	42	65,63
- Arazilerin parça sayısının azalması	18	64,29	15	53,57	8	100,00	41	64,06
- Arazide drenaj tesislerinin yapılması	15	53,57	10	35,71	8	100,00	33	51,56
- Arazilerin bir araya toplanması sonucu masrafların azalması	14	50,00	11	39,29	8	100,00	33	51,56
- Araziye ulaşım rahatlığı sağlanması	13	46,43	12	42,86	8	100,00	33	51,56
- Her bir arazi parçasının başına yol gitmesi	10	35,71	14	50,00	8	100,00	32	50,00
- Arazilerin bir araya toplanması sonucu verim ve gelirin artması	7	25,00	10	35,71	8	100,00	25	39,06

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

İncelenen işletmelerin çoğunluğunun (özellikle toplulaştırma bilinç düzeyi düşük ve orta olanlar) arazi toplulaştırması projesine karşı olumlu tutumunda veya projeye destek vermesinde başka kişi yada faktörlerden etkilendikleri (Çizelge 5.90) ve bunda daha çok proje kuruluşu ve elemanları ile önder çiftçiler ve bölgedeki tarım teşkilatı elemanlarının etkili olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5.91). Özellikle toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan kişiler resmi kurumlardan daha fazla etkilenmişlerdir. Almus (1999) tarafından yapılan araştırmada, Tokat-Zile-Güzelbeyli'de arazi toplulaştırmasını benimseyen işletmelerin benimsemeye etkilendikleri kişi yada faktörler; %48,00 ile ailedeki ve yakın çevredeki kişiler, %28,00 ile proje kuruluşu ve elemanları, %24,00 ile de tamamlanmış projeleri görmüş olmak olarak tespit edilmiştir. Aktaş, v.d. (2006) tarafından yapılan araştırmada ise, Adana-Karataş-Yemişli Köyü'ndeki çiftçilerin proje öncesi arazi toplulaştırmasına yaklaşımlarının olumlu olmasında etkili olan kişi yada faktörler; en başta proje yürütücüsü kurum ilgilileri ve elemanları (%52,4) olmak üzere, önder çiftçiler ve kişiler (%19,0), ailedeki ve yakın çevredeki kişiler (%14,3), köy muhtarı ve azalar (%9,5) ile diğer yerlerdeki uygulanan projeleri görmüş olmak (%4,8) şeklinde saptanmıştır.

Çizelge 5.90. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Projesine Karşı Olan Olumlu Tutumunda veya Projeye Destek Vermesinde Başka Kişi yada Faktörlerden Etkilenme Durumu

ETKİLENME DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	23	82,14	18	64,29	3	37,50	44	68,75
- Hayır	5	17,86	10	35,71	5	62,50	20	31,25
TOPLAM	28	100,00	28	100,00	8	100,00	64	100,00

Çizelge 5.91. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Projesine Karşı Olan Olumlu Tutumunda veya Projeye Destek Vermesinde Etkilenen Kişi yada Faktörler

ETKİLENEN KİŞİ YADA FAKTÖRLER*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Proje kuruluşu ve elemanları	13	46,43	12	42,86	5	62,50	30	46,88
- Önder çiftçiler	13	46,43	3	10,71	0	0,00	16	25,00
- Tarım kuruluşları - yayım elemanları	5	17,86	4	14,29	4	50,00	13	20,31
- Köy muhtarı ve azalar	4	14,29	2	7,14	1	12,50	7	10,94
- Diğer çiftçiler	1	3,57	0	0,00	0	0,00	1	1,56

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

İncelenen işletmelerden bazılarının (genel ortalama itibarıyla %22,22) arazi toplulaştırmasına karşı olumsuz tutum göstermelerinde başka kişi yada faktörlerden etkilendikleri (Çizelge 5.92) belirlenmiştir. Toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olan üreticilerinin tamamının arazi toplulaştırması projesini destekledikleri için (Çizelge 5.88), projeye karşı olumsuz tutum göstermemişler ve dolayısıyla başka kişi yada faktörlerden etkilenmemişlerdir.

Çizelge 5.92. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Projesine Karşı Olan Olumsuz Tutumunda veya Projeye Destek Vermemesinde Başka Kişi yada Faktörlerden Etkilenme Durumu

ETKİLENME DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	3	25,00	1	16,67	0	0,00	4	22,22
- Hayır	9	75,00	5	83,33	0	0,00	14	77,78
TOPLAM	12	100,00	6	100,00	0	0,00	18	100,00

İncelenen işletmelerden arazi toplulaştırması projesine karşı olumsuz tutum göstermelerinde veya destek vermemelerinde etkilendiği kişilerin köy muhtarı-azalar ile diğer çiftçiler olduğu saptanmıştır (Çizelge 5.93). Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, üreticilerin arazi toplulaştırmasını benimsememe nedenleri; tarlanın daha verimsiz yerden verilmesi (%64,10), tarlanın daha uzak yerden verilmesi (%5,13), toprağının tamamen elinden alınacağı endişesi (%2,56), diğer endişeler (%28,21) olarak belirtilmiştir. Arazi toplulaştırmasının benimsenmemesinde üreticilerin etkilendiği kişi yada faktörler; aile ve yakın çevredeki kişiler (%81,82), proje kuruluşu elemanlarının olumsuz davranışları (%9,09), diğer yerlerde görülen bazı olumsuz uygulamalar (%9,09) olarak saptanmıştır (Almus, 1999).

Ankete katılan tüm kişilerin %14,63'ü arazi toplulaştırması projesinin uygulanmasından sonra önceki tutumlarında bir değişiklik olduğunu belirtmiştir (Çizelge 5.94). Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, incelenen işletmelerin %17,12'sinin arazi toplulaştırması uygulandıktan sonra önceki

olumsuz düşüncelerinde (tutumlarında) değişiklik olduğu, buna karşın ise geriye kalan %82,88 gibi büyük bir kitlenin ise önceki tutumlarında bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir (Almus, 1999). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada ise, toplulaştırma projesinin tamamlanması ve işletmelere parsellerin dağıtılmasından sonra, üreticilerin %80,95'inin toplulaştırmaya karşı tutumlarının (fikirlerinin) değişmediği, buna karşın %19,05'inin ise tutumlarının değiştiği belirlenmiştir (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Çizelge 5.93. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Projesine Karşı Olan Olumsuz Tutumunda veya Projeye Destek Vermemesinde Etkilenen Kişi yada Faktörler

ETKİLENEN KİŞİ YADA FAKTÖRLER	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Köy muhtarı ve azalar	2	66,67	0	0,00	0	0,00	2	50,00
- Diğer çiftçiler	1	33,33	1	100,00	0	0,00	2	50,00
TOPLAM	3	100,00	1	100,00	0	0,00	4	100,00

Çizelge 5.94. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Projesinin Uygulanmasından Sonra Önceki Tutumlarında Bir Değişiklik Olma Durumu

DEĞİŞİKLİK OLMA DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	8	20,00	4	11,76	0	0,00	12	14,63
- Hayır	32	80,00	30	88,24	8	100,00	70	85,37
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

İncelenen işletmelerin arazi toplulaştırması projenin uygulanmasından sonra önceki tutumlarında olumlu yönde bir değişiklik olmasının nedenleri Çizelge 5.95'te verilmiştir.

Çizelge 5.95. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Projesinin Uygulanmasından Sonra Önceki Tutumlarında Olumlu Yönde Bir Değişiklik Olmasının Nedenleri

DEĞİŞİKLİK OLMASININ NEDENLERİ*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Araziler tesviye edilerek, tarımsal işlemler kolaylaşacak	6	100,00	3	100,00	0	0,00	9	100,00
- Araziler tesviye edilerek, sulama ve drenaj tesisleri yapılacak	6	100,00	3	100,00	0	0,00	9	100,00
- Sulama ve drenaj tesisleri yapılacak	5	83,33	3	100,00	0	0,00	8	88,89
- Arazilerin toplu bir yerde olacak	4	66,67	3	100,00	0	0,00	7	77,78

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Arazi toplulaştırması projesinin uygulanmasından sonra olumsuz olan önceki tutumlarında olumlu yönde bir değişiklik olduğunu belirten kişiler, bunun nedenlerini, genel ortalama itibarıyla; arazilerin tesviye edilmesi sonucu tarımsal işlemlerin kolaylaşması (%100,00), arazilerin tesviye edilmesi ile sulama ve drenaj tesislerinin yapılması (%100,00), sulama ve drenaj tesislerinin yapılması (%88,89) ve

arazilerin toplu halde olmasını (%77,78) belirtmişlerdir. Bu veriler, arazi toplulaştırmasının yararlarının çiftçiler tarafından görülmesinden sonra daha fazla destekleneceğini göstermektedir. Tokat-Zile-Güzelbeyli’de yapılan araştırmada, arazi toplulaştırması öncesinde olumsuz düşünüp de sonrasında olumlu düşünenlerin tamamının arazide sulama ve drenaj tesislerinin yapılması ile fikirlerini değiştirdikleri belirlenmiştir (Almus, 1999). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada ise, toplulaştırma yapılmadan önce olumsuz fikre sahip olan ancak toplulaştırma tamamlandıktan sonra olumlu fikre sahip olan üreticilerin fikir değiştirme nedenleri; %40,00 ile arazilerin toplu hale gelmesi, %40,00 ile arazilere sulama ve drenaj tesislerinin yapılmış olması ve %20,00 ile arazilere ulaşımın kolaylaşmasıdır (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Arazi toplulaştırmasının yapılmasından sonra olumlu olan önceki tutumlarında olumsuz yönde değişiklik olduğunu söyleyen kişiler (toplam 3 kişi), bunun nedenlerini; yıllardır işledikleri araziden ayrılmak, toprağından kopmak, yeni verilecek arazinin verimsiz ve uzak yerden olması endişesini belirtmişlerdir (Çizelge 5.96). Tokat-Zile-Güzelbeyli’deki üreticilerin arazi toplulaştırması öncesinde olumlu düşünüp de sonrasında olumsuz düşüncelerinin nedenleri; uygulamada gördükleri bazı aksaklıklar ve söz verilenlerin yapılmamasıdır (Almus, 1999). Adana-Karataş-Yemişli Köyü’nde yapılan araştırmada, proje uygulaması başladıktan sonra üreticilerin arazi toplulaştırması konusundaki düşüncelerinde olumsuz yönde değişme nedenleri; %34,5 ile söz verilenlerin yapılmaması, %32,0 ile çiftçinin arazilerin dağılma korkusu, %10,3 ile toplulaştırma yapan elemanların yetersizliği, %6,9 ile toprak sınıflandırılmasının yapılmaması, %6,9 ile uygulama yanlışlıkları, %6,9 ile taraflı davranılması, %3,4 ile arazilerin daha parçalı olması şeklinde tespit edilmiştir (Aktaş, v.d. 2006). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada, toplulaştırma yapılmadan önce olumlu fikre sahip olan ancak toplulaştırma tamamlandıktan sonra olumsuz fikre sahip olan üreticilerin fikir değiştirme nedenleri; %6,66 ile arazisinden ayrılması/kopması, %46,67 ile arazinin daha verimsiz yerden verilmesi ve %46,67 ile çorak ıslahının yapılmamasıdır (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Çizelge 5.96. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Projesinin Uygulanmasından Sonra Önceki Tutumlarında Olumsuz Yönde Bir Değişiklik Olmasının Nedenleri

DEĞİŞİKLİK OLMASININ NEDENLERİ*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Yıllardır işledikleri araziden ayrılmak, toprağından kopmak	2	100,00	1	100,00	0	0,00	3	100,00
- Arazinin daha verimsiz yerden verilmesi endişesi	2	100,00	1	100,00	0	0,00	3	100,00
- Arazinin daha uzak yerden verilmesi endişesi	2	100,00	1	100,00	0	0,00	3	100,00

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00’ü aşmaktadır.

Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada, üreticilerin %84,76’sının arazi toplulaştırmasından memnun iken, %15,24’ünün ise memnun kalmadıkları saptanmıştır. Toplulaştırmayı olumlu bulan üreticilerden toplulaştırmadan memnun olmaları beklenirken, görmüş oldukları bazı aksaklıklardan dolayı toplulaştırmaya olumlu bakmalarına rağmen memnun olmadığını belirten üreticiye de rastlanmıştır. Üreticilerin arazi toplulaştırmasından memnuniyet nedenleri; arazilerin toplu hale gelmiş olması (%27,56), sulamanın kolaylaşması (%23,62), arazilerin şekillerinin düzelmesi (%20,47), tarlaların yolunun olması (%18,90), arazinin tek parça haline gelmesi (%7,87) ve arazide tesviye yapılmasıdır (%1,58). Buna karşın, üreticilerin arazi toplulaştırmasından memnun kalmamalarındaki etkili faktörler; %60,00 ile tesviyenin düzgün yapılmaması, %20,00 ile arazilerin verimsiz yerden verilmesi ve %20,00 ile çorak ıslahının yapılmamış olmasıdır (Altıntaş ve Akçay, 2009).

İncelenen işletmelere göre, bölgede uygulanan arazi toplulaştırması ile kararlar farklı şekillerde alınmıştır. İşletmelerin önemli bir kısmı (genel ortalama itibarıyla %59,76) bu kararın tüm çiftçilerin oyu yada imzası ile alındığını belirtmiş iken, köy muhtarlığı, köyde seçilen bir komite ve projeyi uygulayan kuruluş tarafından ilgili kararın alındığını söyleyen çiftçiler de vardır (Çizelge 5.97).

Çizelge 5.97. İncelenen İşletmelere Göre Arazi Toplulaştırması İle İlgili Kararların Alınma Şekli

KARARLARIN ALINMA ŞEKLİ*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Tüm çiftçilerin oyu veya imzası ile	20	50,00	21	61,76	8	100,00	49	59,76
- Köy muhtarlığı tarafından	28	70,00	15	44,12	0	0,00	43	52,44
- Köyde seçilen bir komite tarafından	11	27,50	4	11,76	0	0,00	15	18,29
- Projeyi uygulayan kuruluş tarafından	11	27,50	4	11,76	0	0,00	15	18,29

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Anket yapılan kişilerin istedikleri arazi toplulaştırma ile ilgili kararların alınma şekli de sıralama itibariyle bu sonuçlar ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir (Çizelge 5.98). Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırma sonuçlarına göre, incelenen işletmelerin %81,08'inin arazi toplulaştırması ile ilgili kararların köyde seçilecek bir komite tarafından, bununla birlikte ilgili %10,81'inin projeyi uygulayacak kuruluş, %4,51'inin belediye ve %3,60'ının ise kooperatif yönetimi tarafından ilgili kararın alınmasını istedikleri saptanmıştır (Almus, 1999). Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü'ndeki işletme sahiplerinin %69,82'i toplulaştırma ile ilgili kararların çiftçilerin tamamının oluruyla alınmasını, %20,75'i köyde seçilecek bir komite tarafından alınmasını, geriye kalan %9,44'ü ise kararların muhtar tarafından verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Kılıç, v.d. 2000).

Çizelge 5.98. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması İle İlgili Kararların Alınmasını İstedikleri Şekil

KARARLARIN ALINMASI İSTENİLEN ŞEKİL*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Tüm çiftçilerin oyu veya imzası ile	27	67,50	30	88,24	8	100,00	65	79,27
- Köy muhtarlığı tarafından	11	27,50	6	17,65	0	0,00	17	20,73
- Projeyi uygulayan kuruluş tarafından	7	17,50	2	5,88	0	0,00	9	10,98
- Köyde seçilen bir komite tarafından	8	20,00	0	0,00	0	0,00	8	9,76

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Tarım arazilerinin parçalanmasının en önemli nedeni miras yoluyla parçalanmasıdır. Ankete katılan kişilerin büyük bir çoğunluğu (genel ortalama itibariyle %85,37) kendileri hayatta iken tarım işletmesini çocukları arasında paylaştırmayı düşünmediğini belirtmiştir (Çizelge 5.99).

Çizelge 5.99. İşletme Yöneticilerinin Kendileri Hayatta İken Tarım İşletmesini Çocukları Arasında Paylaştırmayı Düşünme Durumu

DÜŞÜNME DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	9	22,50	3	8,82	0	0,00	12	14,63
- Hayır	31	77,50	31	91,18	8	100,00	70	85,37
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Arazilerini paylaştırmayı düşünenlerin bir kısmı ise daha çok erkek ve kız çocuklarına eşit miktarda arazi vereceklerini, buna karşın önemli bir kısmı ise erkek çocukları arasında değişik şekillerde arazi dağıtımını yapacaklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 5.100).

Çizelge 5.100. İşletme Yöneticilerinin Kendileri Hayatta İken İşletmesini Çocukları Arasında Paylaştırma Şekilleri

PAYLAŞTIRMA ŞEKLİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Erkek ve kız çocuklara eşit	4	44,44	1	33,33	0	0,00	5	41,67
- Erkek çocuklara eşit	2	22,22	1	33,33	0	0,00	3	25,00
- Yaşlılığında kendisine kim bakarsa	1	11,11	1	33,34	0	0,00	2	16,67
- En büyük erkek çocuğa	1	11,11	0	0,00	0	0,00	1	8,33
- En küçük erkek çocuğa	1	11,11	0	0,00	0	0,00	1	8,33
TOPLAM	9	100,00	3	100,00	0	0,00	12	100,00

Tarım arazileri miras yoluyla her geçen yıl parçalanmakta ve dolayısıyla varislere düşen arazi miktarı da azalmaktadır. Azalan araziler geçim için yeterli olmamakta ve geçimini sağlayamayanlar kentlere göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Nitekim, incelenen işletmelerde anket yapılan kişilerin %69,51'i miras olarak dağıtılan arazilerin geçim için yeterli olmadığını ifade etmişlerdir (Çizelge 5.101).

Çizelge 5.101. İncelenen İşletmelere Göre Miras Olarak Dağıtılan Arazilerin Geçim İçin Yeterlilik Durumu

YETERLİLİK DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	4	10,00	15	44,12	6	75,00	25	30,49
- Hayır	36	90,00	19	55,88	2	25,00	57	69,51
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Arazi toplulaştırması mali açıdan külfetli çalışmalardır. Dolayısıyla, toplulaştırma sonrası arazilerin tekrar parçalanıp eski haline dönmelerine önüne geçilmelidir. Aksi halde yapılan tüm çalışmalar boşa gidecektir. Çiftçilerin bunun farkında olması gerekir. Ankete katılan çiftçilerin yaklaşık yarısı (toplulaştırma bilinç düzeyi yüksek olanların tamamı) toplulaştırma sonrasında arazilerin miras yoluyla yeniden parçalanmasının arazi toplulaştırma hizmetlerinin boşa gitmesine neden olacağını düşündüğünü belirtmiştir (Çizelge 5.102).

Çizelge 5.102. İncelenen İşletmelere Göre Arazinin Miras Yoluyla Yeniden Parçalanmasının Arazi Topluşturma Hizmetlerinin Boşa Gitmesine Neden Olup Olmayacağı

HİZMETLERİN BOŞA GİTME İHTİMALİ	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	18	45,00	18	52,94	8	100,00	44	53,66
- Hayır	22	55,00	16	47,06	0	0,00	38	46,34
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Üreticilere göre arazi toplulaştırmasının faydaları olduğu gibi sakıncaları da bulunmaktadır. Nitekim, incelenen tüm tarım işletmelerine göre, arazi toplulaştırması; %80,49 ile akaryakıt, %79,27 ile zaman ve %70,73 ile işgücü kaybını önlediği için faydalı görülmektedir (Çizelge 5.103). Akçay (1989) tarafından Tokat-Erbaa-Çalkara Köyü'nde yapılan arazi toplulaştırmasının etkilerinin incelendiği araştırmada, görüşülen çiftçilerin %90'ı arazi toplulaştırmasının faydasına inandığını belirtmiştir.

Çizelge 5.103. İncelenen İşletmelere Göre Arazi Toplulaştırmasının Faydaları

FAYDALAR*	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Akaryakıt kaybını önlemesi	30	75,00	28	82,35	8	100,00	66	80,49
- Zaman kaybını önlemesi	30	75,00	27	79,41	8	100,00	65	79,27
- İşgücü kaybını önlemesi	27	67,50	23	67,65	8	100,00	58	70,73

*Birden fazla şık işaretlendiği için toplam %100,00'ü aşmaktadır.

Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada, incelenen işletmelere göre toplulaştırmanın faydaları; %84,74 ile parsellere yol sağlanması, %82,05 ile su anlaşmazlıklarının giderilmesi, %41,03 ile sınır anlaşmazlıklarının giderilmesi, %21,79 ile verim artışı sağlanması ve %21,79 ile masrafların azalması olarak belirlenmiştir. Buna karşın, üreticilere göre toplulaştırmanın sakıncaları ise; %35,90 ile yapılan tesviyenin yetersizliği, %33,33 ile toplulaştırma sonrası yetkililerin ilgisizliği, %28,21 ile toprak dağılımında dengesizlik ve %25,64 ile arazi değerinde azalma olmasıdır (Çiçek, 1996).

Arazi toplulaştırmasının işgücünden tasarruf sağlama, tarımsal girdi kullanımını azaltma gibi birçok faydaları da bulunmaktadır. Konya-Çumra-Karkın'da yapılan arazi toplulaştırması sonucunda, parsellerin birleştirilmesi sonucu; örnek olarak alınan işletmenin dikenli tel gereksiniminde %77 ve kazık gereksiniminde de %62 oranında azalma olduğu tespit edilmiştir (Çevik, 1974). Eskişehir-Alpu'da arazi toplulaştırması sonrasında ortalama traktör çalışma zamanında işletme başına %5,79 (172 saat/yıl), hektar başına %7,81 (58 saat/yıl), optimum zamana göre ise %16 azalma saptanmıştır (Büker ve Bölükoğlu, 1990). Uzunköprü-Sığırcılı Köyü toplulaştırma alanında yapılan araştırmada; çeltik üretiminde dekar başına kullanılan tarım girdilerden azot gübresi 19,59 kg'dan 13,13 kg'a, fosfor gübresi 11,38 kg'dan 5,88 kg'a ve yabancı ot ilacı 4,22 kg'dan 2,20 kg'a düşmüştür (Özkan, 1990). Manisa-Saruhanlı-Lütfiye Köyü arazi toplulaştırması sonucunda, insan gücünde 2,70 saat/da ve makine gücünde 0,43 saat/da tasarruf sağlanmıştır (Candemir, 1991). Tokat-Erbaa-Kızılcubuk projesinde toplulaştırma sonrası, sürüm işleminde 2,53 saat/ha, parsel şekillerinin düzeltilmesi ile de yine sürüm işleminde 0,29 saat/ha olmak üzere, toplam olarak sadece sürüm işlemi için 2,82 saat/ha makine gücü tasarrufu olduğu, diğer bir ifadeyle tarım arazilerinin yapısal özelliklerinin düzeltilmesi sonucu toplam işleme için birim zaman tüketiminde %33,36 oranında tasarruf sağlandığı belirtilmiştir (Koral ve Güney, 1994). Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada; üreticilerin %100,00'ü arazi toplulaştırması sonucunda insan gücü, makine gücü, tohum, gübreleme ve zirai mücadelede hiçbir değişikliğin olmadığını, %63,06'sı arazi toplulaştırması ile sulama ihtiyacında artış, buna karşın %50,45'i ise yakıt ihtiyacında azalma olduğu ifade etmişlerdir (Almus, 1999). Konya-İçeri Çumra'da yapılan arazi toplulaştırması ile; işletme merkezi ile parseller arasındaki mesafenin kısılması, yol standardının değişmesi ve parsel şekillerinin düzelmesi sonucu toprak işleme için birim zaman tüketiminde %21,70'lik bir tasarruf sağlandığı belirtilmiştir (Taşdemir, 2001). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırma sonuçlarına göre, incelenen işletmelerde toplulaştırması sonrasında üretim girdilerinde meydana gelen değişimler incelendiğinde, işletmeler ortalaması itibarıyla; insan işgücü ihtiyacının %94,29 ile azaldığı ve %5,71 ile aynı kaldığı; makine işgücü ihtiyacının %79,05 ile azaldığı, %19,05 ile aynı kaldığı ve %1,90 ile arttığı; gübre kullanımının %53,33 ile azaldığı, %42,86 ile aynı kaldığı ve %3,81 ile arttığı; ilaç kullanımının %55,24 ile azaldığı, %41,90 ile aynı kaldığı ve %2,86 ile arttığı; sulamanın %63,81 ile arttığı, %19,05 ile azaldığı ve %17,14 ile aynı kaldığı; tohum kullanımının %75,24 ile aynı kaldığı ve %24,76 ile azaldığı; kullanılan yakıt miktarının %71,43 oranında azaldığı, %24,76 oranında aynı kaldığı ve %3,81 oranında arttığı belirlenmiştir (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Ayrıca, arazi toplulaştırması sonrasında sulanan alanlarda sulama oranları artmaktadır. Manisa-Merkez-Tekeliler Köyü arazi toplulaştırmasında, proje öncesinde sulama ve drenaj sisteminden doğrudan yararlanma oranı %25 iken, toplulaştırma sonrası bu değerler %100 olmuştur (Anonim, 1968). Erzincan-Güllüce Köyü'nde yapılan arazi toplulaştırması ile; sulama-drenaj sisteminden doğrudan yararlanan parsel oranı %49'dan %99'a çıkmıştır (Kumbaroğlu, 1969). Konya-Merkez-Hatip Bucağı'ndaki arazi toplulaştırma sonucunda, sulama tesislerinden doğrudan yararlanma oranı %50'den %98'e çıkmıştır (Çevik, 1971). Manisa-Akhisar-Beyoba Köyü arazi toplulaştırması ile sulama ve drenaj açısından doğrudan yararlanan parsel oranı %35'ten %99'a yükselmiştir (Boyacıoğlu, 1981). Eskişehir-Merkez-Yassıhöyük Köyü'nde uygulanan arazi toplulaştırması sonucu, sulama sisteminden doğrudan yararlanan parsel oranı %40'tan %100'e çıkmıştır (Çevik ve Tekinel, 1988). Balıkesir-Sındırgı-İbiller Köyü'nde yapılan arazi toplulaştırması sonucunda, sulama sisteminden yararlanma oranı %19'dan %83,5'e, drenaj sisteminden yararlanma oranı ise %33,4'ten %100,0'e çıkmıştır. Aynı şekilde Tokat-Erbaa-Çalkara'da toplulaştırma öncesi sulama sisteminden yararlanma oranı %30 ve drenaj sisteminden yararlanma oranı %6 iken, bu değerler toplulaştırma ile %100'e çıkmıştır (Takka, 1989). Tokat-Erbaa-Kızılçubuk Köyü'nde yapılan araştırmada, toplulaştırma öncesinde, proje alanında sulama sistemi mevcut olmayıp, toplulaştırma ile birlikte tüm parseller tarla başı kanallarından yararlanabildiği; toplulaştırma öncesinde tüm parsellerin ancak %13,99'unun mevcut drenaj sisteminden yararlanırken, toplulaştırma ile birlikte parsellerin %70,23'üne drenaj hizmeti götürüldüğü saptanmıştır (Koral ve Güney, 1994). Konya-Çumra-Küçükköy'de yapılan arazi toplulaştırması sonucunda; sulama oranı %37,5'ten %99,7'ye yükselmiştir (Uçar, 1995). Tokat-Erbaa İlçesi'nde yapılan araştırmada, toplulaştırma yapılan bölgedeki arazilerde drenaj ve tesviye durumunun daha iyi olduğu tespit edilmiştir (Çiçek, 1996). Edirne-Meriç-Umurca Köyü arazi toplulaştırması sonrası sulama ve drenaj sisteminden faydalanma oranı %30'dan %100'e, alan bazında %20'den %93'e, Uzunköprü-Saçlımüsellim'de %25,48'den %100'e çıkmıştır (Özkan ve Gürel, 1996). Çanakkale-Bayramiç-Pıtlırel Köyü'nde yapılan arazi toplulaştırması sonucunda, sulama ve drenaj sisteminden yararlanma oranı da %3,36'dan %52'ye çıkmıştır (Kaleli, 1999).

Bununla birlikte, arazi toplulaştırması ile birlikte sulama projeleri maliyetleri de düşmektedir. Örneğin, proje maliyetinde Konya-Karaman-Gödet toplulaştırmasında %42,5, Çumra-Dineksaray toplulaştırmasında %50,6 tasarruf sağlanmıştır (Sipahi ve Takka, 1993).

Bunlara ek olarak, arazi toplulaştırma sonrasında işletme merkezi ile parseller arası mesafe azalmakta, her parsel yola bağlanmaktadır. Manisa-Merkez-Tekeliler Köyü arazi toplulaştırmasında, proje öncesinde ulaşım sisteminden doğrudan yararlanma oranı %44 iken, toplulaştırma sonrası bu değer %100 olmuştur (Anonim, 1968). Erzincan-Güllüce Köyü'nde yapılan arazi toplulaştırması ile ulaşım sisteminden yararlanan parsel oranı %69'dan %99'a yükselmiştir (Kumbaroğlu, 1969). Konya-Merkez-Hatip Bucağı'ndaki arazi toplulaştırmasında, ulaşım açısından doğrudan yararlanma oranı proje öncesinde %50 iken, proje sonrasında %98 olmuştur (Çevik, 1971). Isparta-Atabay-Harmanören Köyü'nde uygulanan arazi toplulaştırması ile, her parsel yola kavuşmuştur (Ataman, 1981). Manisa-Akhisar-Beyoba Köyü arazi toplulaştırması ile ulaşım açısından doğrudan yararlanan parsel oranı %72'den %99'a çıkmıştır (Boyacıoğlu, 1981). Eskişehir-Merkez-Yassıhöyük köyündeki arazi toplulaştırması ile ulaşım sisteminden doğrudan yararlanan parsel oranı %50'den %100'e çıktığı belirtilmiştir (Çevik ve Tekinel, 1988). Edirne-Uzunköprü-Sığırcılı Köyü toplulaştırma projesinde yol mesafesi ortalama %75,39 oranında azalmış, bir hektara düşen yol miktarı ise 0,25 m'den 3,63 m'ye çıkmıştır (Özkan, 1990). Çumra-Dineksaray projesinde ortalama yol mesafesi %70 azalmıştır (Sipahi ve Takka, 1993). Tokat-Erbaa-Kızılçubuk Köyü'nde yapılan araştırma sonucuna göre, toplulaştırma öncesinde mevcut ulaşım sisteminden yararlanan parsel oranı %42,57 iken, toplulaştırma sonrasında proje alanındaki tüm parseller ulaşım sisteminden doğrudan yararlanabilmiştir (Koral ve Güney, 1994). Konya-Çumra-Küçükköy'de yapılan arazi toplulaştırması ile yol açısından faydalanan parsel sayısı %30,8'den %100'e çıkmıştır (Uçar, 1995). Çanakkale-Bayramiç-Pıtlırel Köyü'nde yapılan arazi toplulaştırması sonucunda, ulaşım açısından yararlanan parsel sayısı %5,91'den %100,00'e yükselmiştir (Kaleli, 1999). Bursa-Karacabey Ovasındaki 5 köyde yapılan arazi toplulaştırmasında, yoldan yararlanma oranı %55,64'ten %100,00'e çıkmıştır (Cengiz ve Aksoy, 2000).

İncelenen işletmelerde, arazi toplulaştırmasının faydalarını gören çiftçilerin çoğunluğu (genel ortalama itibarıyla %89,02), bu tip çalışmalarını başkalarına da tavsiye edeceklerini belirtmişlerdir (Çizelge

5.104). Kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile arazi toplulaştırmasını tavsiye etmeleri aralarında doğru yönde bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Arazi toplulaştırmasının tavsiye edilme oranları; Tokat-Zile-Güzelbeyli’de yapılan araştırmada %80,18 (Almus, 1999), Tokat-Erbaa-Çalkara Köyü’nde yapılan araştırmada %89,00 (Akçay, 1989), Tokat-Erbaa İlçesi’nde farklı köylerde yapılan araştırmada %87,18 (Çiçek, 1996), Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada ise %97,14 (Altıntaş ve Akçay, 2009) olarak saptanmıştır.

Çizelge 5.104. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırmasını Tavsiye Etme Durumu

TAVSİYE ETME DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	34	85,00	31	91,18	8	100,00	73	89,02
- Hayır	6	15,00	3	8,82	0	0,00	9	10,98
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

Bölgede arazi toplulaştırması ile ilgili tüm çalışmalara rağmen, ankete katılan çiftçilerin yaklaşık yarısı arazi toplulaştırması çalışmalarını yeterli görmediklerini belirtmiştir (Çizelge 5.105).

Çizelge 5.105. İncelenen İşletmelere Göre Arazi Toplulaştırması Çalışmalarının Yeterlilik Durumu

YETERLİLİK DURUMU	TOPLULAŞTIRMA BİLİNÇ DÜZEYİ						GENEL (82)	
	DÜŞÜK (40)		ORTA (34)		YÜKSEK (8)		Frekans (adet)	Oran (%)
	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)	Frekans (adet)	Oran (%)		
- Evet	17	42,50	17	50,00	6	75,00	40	48,78
- Hayır	23	57,50	17	50,00	2	25,00	42	51,22
TOPLAM	40	100,00	34	100,00	8	100,00	82	100,00

5.3.12. İncelenen İşletmelerin Arazi Toplulaştırması Öncesi ve Sonrası Durumlarının Karşılaştırılması

İncelenen işletmelerin arazi toplulaştırması öncesi ve sonrası durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin veriler Çizelge 5.106’da verilmiştir.

Arazi toplulaştırması, tarım arazilerinin kullanımı açısından önemli yararlar sağlamaktadır. Arazi toplulaştırması ile kuru araziler sulamaya açılmış ve işletme başına düşen sulu arazi miktarında artış olmuştur. Nitekim, incelenen işletmelerde toplulaştırma öncesinde işletme başına düşen sulu arazi miktarı 28,67 da (toplam işletme arazisinin %81,66’sı) iken, bu değer %13,33’lük bir azalışla toplulaştırma sonrasında 30,43 da (toplam işletme arazisini tamamı) olmuştur. Toplulaştırma öncesinde işletme başına 6,44 da’lık kuru arazi düşerken, bu arazilerin tamamı sulu arazi niteliği kazanmıştır. Böylece, toplulaştırma sonrası parsellerin hepsinde sulama sistemi tarla yanına getirilerek önemli oranda enerji tasarrufu ve maliyetlerde azalma sağlanmıştır. Çünkü arazi toplulaştırma çalışmaları öncesinde işletmelerin %75’inde sondaj ile sulama bulunmaktaydı. Erzincan-Güllüce’de yapılan bir araştırmada, toplulaştırma sonrasında nadas alanlarında %72,9 azalma olduğu tespit edilmiştir (Boyacıoğlu, 1975). Isparta-Atabay-Harmanören Köyü’nde uygulanan arazi toplulaştırması ile, eskiden kuru tarımın hakim olduğu arazilerin tamamında sulu şartlarda tarımsal üretim yapılmaya başlanmıştır (Ataman, 1981). Tokat-Zile-Güzelbeyli’de yapılan araştırmada; toplulaştırma sonrasında işletme başına düşen sulu arazi miktarı 21,64 da’dan %32,76’lık bir artışla 28,73 da’a, kuru arazi miktarı ise 17,87 da’dan %50,36’lık bir azalışla 8,87 da’a düşmüştür (Almus, 1999). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırma sonuçlarına göre, arazi toplulaştırması sonrasında işletmelere ait sulu arazi miktarında %4,05’lik bir artış (39,43 da/işletme iken 41,03 da/işletme olmuştur), buna karşın kuru arazi miktarında %64,55’lik bir azalış (4,03 da/işletme iken 1,43 da/işletme olmuştur) ve işletme

arazisinin %2,31 azaldığı (43,46 da/işletme iken 42,46 da/işletme olmuştur) hesaplanmıştır (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Çizelge 5.106. İncelenen İşletmelerde Toplulaştırma Öncesi ve Sonrası Durum Karşılaştırması

FAKTÖRLER	ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI	
	ÖNCESİ DURUM	SONRASI DURUM
- Sulu Arazi Miktarı (da/işletme)	28,67	30,43
- Kuru Arazi Miktarı (da/işletme)	6,44	0,00
- Toplam İşletme Arazisi (da/işletme)	35,11	30,43
- Toplam Parsel Sayısı (adet/işletme)	6,14	2,51
- Ortalama Parsel Genişliği (da/işletme)	5,72	12,12
- Mülk Arazisi (da/işletme) (A)	30,94	26,60
- Kiraya Tutulan Arazi (da/işletme) (B)	3,24	2,98
- Ortağa Alınan Arazi (da/işletme) (C)	0,93	0,85
- Toplam İşletme Arazisi (da/işletme) (D=A+B+C)	35,11	30,43
- Alet-Makine Varlığı (adet/işletme)		
▪ Traktör	0,68	0,72
▪ Römork	0,68	0,72
▪ Pulluk	0,68	0,70
▪ Kültivatör	0,37	0,49
▪ Mibzer	0,37	0,39
▪ Tırmık	0,18	0,20
- Gelir Kaynağı (%)		
▪ Yalnızca Tarım	41,46	40,24
▪ Tarım + Tarım Dışı (kira, emekli maaşı vb.)	58,54	59,76
- Tarım Ürünleri Yıllık Satış Tutarı Toplamı (TL) (1)	870.775,00	875.190,00
- Tarım Ürünleri Brüt Üretim Değeri Toplamı (TL) (2)	1.014.700,00	1.013.800,00
- Pazara Dönüklük Oranı (%) (3 = 1 / 2)	85,82	86,33
- Tarım İşletmesinin İhtisaslaşma Durumu (%)		
▪ İhtisaslaşmış İşletme*	9,76	9,76
▪ Yarı İhtisaslaşmış İşletme**	30,49	41,46
▪ Karma İşletme***	59,75	48,78
- Yetiştirilen Ürünlerin Verim Durumları (kg/da)		
▪ Şekerpancarı	6.500	7.000
▪ Buğday	440	490
▪ Tütün	110	125
▪ Dane Mısır (ikinci ürün)	700	750
▪ Fiğ (kuru ot)	460	500
▪ Fasulye	1.600	1.750
▪ Biber	3.000	3.000
▪ Patlıcan	2.700	2.700
▪ Karpuz	3.200	3.500

* Toplam tarım ürünleri yıllık satış tutarının %70'inin tek üründen sağlandığı işletmeler

** Toplam tarım ürünleri yıllık satış tutarının %70'inin iki üretim dalı tarafından (her birinin payı %10'dan az olmaması koşulu ile) sağlandığı işletmeler

*** İhtisaslaşmış ve yarı ihtisaslaşmış işletmelerin dışında kalan işletmeler

İncelenen işletmelerde arazi toplulaştırması sonrasında, tüm parsellere ulaşılacak yol ve sulama kanallarının yapımı gibi nedenlerle, toplam işletme arazisi miktarı da azalmıştır. Nitekim, incelenen işletmelerde toplulaştırma öncesinde işletme başına 35,11 da arazi düşerken, bu değer 30,43 da'a

düşmüştür. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada ise, arazi toplulaştırması yapılan işletmelerde toplulaştırma öncesi ve sonrası durumda işletme başına düşen arazi genişliği değişmemiş olup, bu değer 39,51 da'dır (Almus, 1999).

İncelenen işletmelerde, işletme başına düşen parsel sayısı; toplulaştırma öncesinde 6,14 adet iken, toplulaştırma sonrasında 2,51 adet'e düşmüştür. Bunun neticesinde, işletme başına düşen ortalama parsel genişliği ise 5,72 da'dan 12,12 da'a çıkmıştır. Manisa-Merkez-Tekeliler Köyü'nde yapılan arazi toplulaştırması sonucunda, işletme başına düşen ortalama parsel sayısı 4,9 adet'ten 2,1 adet'e düşmüştür (Anonim, 1968). Konya-Merkez-Hatip Bucağı'nda yapılan arazi toplulaştırmasında, ortalama parsel alanı 16,8 da'dan 22,5 da'a yükselmiştir (Çevik, 1971). Erzincan-Güllüce Köyü arazi toplulaştırması sonucu, ortalama parsel alanı 7,2 da'dan 13,3 da'a çıkmış, işletme başına düşen parsel sayısı ise 4,5 adet'ten 2,4 adet'e düşmüştür (Boyacıoğlu, 1975). Eskişehir-Çavlum Köyü'nde uygulanan arazi toplulaştırması sonucunda, ortalama parsel alanı 17 da'dan 25 da'a çıkmıştır (Anonim, 1981). Isparta-Atabay-Harmanören Köyü'nde yapılan arazi toplulaştırması ile ortalama parsel büyüklüğü 1,4 da'dan 10,1 da'a çıkarılmıştır (Ataman, 1981). Manisa-Akhisar-Beyoba Köyü arazi toplulaştırmasında, proje ile ortalama parsel alanı 14,4 da'dan 16,6 da'a çıkmış ve işletme başına düşen parsel sayısı da 2,4 adet'ten 1,9 adet'e düşmüştür (Boyacıoğlu, 1981). Eskişehir-Alpu İlçesi arazi toplulaştırması çalışmaları sonucunda, işletme başına düşen parsel sayısı 4,1 adet'ten 1,8 adet'e düşmüştür (Büker ve Bölükoğlu, 1990). Tokat-Erbaa-Kızılçubuk'ta yapılan araştırmada ise, toplulaştırma ile; toplam ve işletme başına düşen parsel sayısında %37,32 oranında azalma (3,43 adet'ten 2,15 adet'e), ortalama parsel alanında ise %46,67 oranında artış (1,33 ha'dan 1,98 ha'a) olmuştur (Koral ve Güney, 1994). Tokat-Erbaa İlçesi'nde yapılan diğer bir araştırmada; toplulaştırma yapılan bölgede işletme başına düşen ortalama parsel sayısında düşüş (%66,26), buna karşın ortalama parsel genişliğinde ise artış (%66,60) olduğu tespit edilmiştir (Çiçek, 1996). Arazi toplulaştırması sonrasında ortalama parsel alanı; Uzunköprü-Balabankoru'da 0,77 ha'dan 2,75 ha'a, Uzunköprü-Saçlımüsellim'de 0,18 ha'dan 1,04 ha'a çıkmıştır. İşletme başına düşen ortalama parsel adedi de Balabankoru'da 7,47 adet'ten 2,00 adet'e, Saçlımüsellim toplulaştırmasında 6,61 adet'ten 1,15 adet'e inmiştir (Özkan ve Gürel, 1996). Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada, işletme başına düşen ortalama parsel sayısı; toplulaştırma öncesinde 6,97 adet iken, bu değer toplulaştırma sonrasında 6,93 adet olarak saptanmıştır (Almus, 1999). Eskişehir-Alpu İlçesi'ndeki yapılan araştırmada, incelenen işletmelerden arazi toplulaştırmasını benimseyenlerden %40,8'i 1-5 adet, %35,2'si 6-10 adet, %8,8'i 11-15 adet, %6,4'ü 16-20 adet ve %8,8'i de 21 adet ve üstü parsel sayısına sahip oldukları tespit edilmiştir (Yavuz ve Erol, 2004). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada, arazi toplulaştırması öncesinde işletme başına düşen parsel sayısının 6,74 adet'ten proje sonrasında %50,83'lük bir azalış ile 3,31 adet'e düştüğü tespit edilmiştir (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Arazi toplulaştırması sonucu net arazi kullanım alanı da artmaktadır. Isparta-Atabay-Harmanören Köyü'nde uygulanan arazi toplulaştırması ile net arazi kullanımını artmıştır (Ataman, 1981). Eskişehir-Alpu toplulaştırması ile parsellerin ortalama net kullanım alanında %4,04 artış, ortalama çevre uzunluğunda %29,65 azalma sağlanmıştır (Büker ve Bölükoğlu, 1990).

Ayrıca, parsel sayısının azalması, buna karşın parsel genişliğinin artması işletme maliyetlerinin düşmesine de yol açabilecektir. Konya-Çumra-Karkın'da yapılan bir araştırmada, toplulaştırma sonrası ortalama parsel genişliği artacağı için parsellerin çevrilmesinde kullanılan materyalde %62-78 arasında azalma olabileceği hesaplanmıştır (Çevik, 1974). Tokat-Erbaa-Kızılçubuk'ta yapılan araştırmada ise, toplulaştırma ile birlikte karpuzda %54,80, arpada %50,47, buğdayda %26,05, şekerpancarında %23,46 ve ayçiçeğinde %9,02 oranında maliyet azalışı olduğu hesaplanmıştır (Koral ve Güney, 1994).

Arazi toplulaştırması, araştırma bölgesindeki işletmelerdeki işletme arazisi dağılımında da değişikliğe yol açmıştır. Nitekim, toplulaştırma öncesinde toplam işletme arazisinin (35,11 da) %88,12'si mülk, %9,23'ü kiralanan ve %2,65'i ortağa tutulan arazi durumundadır. Toplulaştırma sonrasında ise, toplam işletme arazisinin (30,43 da) %87,41'i mülk, %9,79'u kiralanan ve %2,79'u ise ortağa alınan arazi şeklinde olmuştur.

Araştırma sonucunda, toplulaştırma sonrasında işletme başına düşen tüm alet-makine varlığında az da olsa bir artma olduğu tespit edilmiştir. Toplulaştırma öncesinde işletme başına 0,68 adet traktör, 0,68

adet römork, 0,68 adet pulluk, 0,37 adet kültivatör, 0,37 adet mibzer ve 0,18 adet tırmık düşerken, toplulaştırma sonrasında ise traktör ve römork sayısında %5,88, pulluk sayısında %2,94, kültivatör sayısında %32,43, mibzer sayısında %5,41 ve tırmık sayısında ise %11,11'lik bir artış söz konusudur. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada; toplulaştırma öncesi-sonrası itibariyle traktör, römork ve pulluk sahibi olan işletmelerin oranı %37,50'den %38,89'a yükselmiş, buna karşın kültivatör, dişli tırmık, çapa makinesi, hububat mibzeri, batöz, gübre dağıtıcısı ve süt makinesine sahip işletme oranında ise bir değişiklik olmamıştır (Almus, 1999).

Araştırmada, arazi toplulaştırması sonucunda işletmelerin gelir kaynakları olarak yalnızca tarımdan olan kısmında çok az bir azalma olduğu, bunun toplulaştırma süreci ile emekli olan ve dışarıya çalışmaya gidenlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Buna karşın, tarım ve tarım dışı gelir kaynağının oranında da bir miktar artış olmuştur. Nitekim, incelenen işletmelerdeki gelirin kaynağı; %41,46 ile yalnızca tarım ve %58,54 ile tarım ve tarım dışı iken, bu değerler toplulaştırma sonrasında sırasıyla %40,24 ve %59,76 olmuştur. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada ise, işletmelerin %54,95'i yalnızca tarımdan, %45,05'i ise tarımın yanında sürekli tarım dışı gelir elde etmektedirler (Almus, 1999).

İncelenen işletmelerde arazi toplulaştırma sonrasında; brüt üretim değerinde çok düşük de olsa bir azalış, buna karşın tarım ürünleri yıllık satış tutarında ise çok az bir oranda (%0,51) artış gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, arazi toplulaştırması sonrasında işletmelerde gelir artışı sağlanmaktadır. Örneğin, arazi toplulaştırması sonrasında; gayrisaf hasılanın İsviçre'nin Zürih bölgesinde %12,5 ve Aargau yöresinde ise %20-30 arası arttığı (Ercan, 1966); Erzincan-Güllüce'de yapılan araştırmada, işletmelerin gayrisafi hasılanının %31,7, saf hasılanın %394 ve fert başına düşen tarımsal gelirin ise %45,8 oranında yükseldiği (Boyacıoğlu, 1975); Isparta-Atabay-Harmanören Köyü'nde uygulanan arazi toplulaştırması ile, arazilerin tamamında kuru tarımdan sulu tarıma geçilmesiyle birlikte üretim ve gelirin arttığı (Ataman, 1981); Manisa-Akhisar-Beyoba Köyü'nde yapılan arazi toplulaştırması sonrasında, dekar başına net gelirin %189, dekar başına gayrisafi hasılanın %93 ve kişi başına gayrisafi hasılanın da %67 arttığı (Boyacıoğlu, 1981); Uzunköprü-Sığırcılı toplulaştırma alanında çeltik üretiminde brüt gelirin %38 arttığı (Özkan, 1990); Manisa-Saruhanlı-Lütfiye Köyü arazi toplulaştırması ile net gelirden %85 artış olduğu, en uygun bitki deseni ile mevcut gelire kıyasla %24,65'lik bir artış olacağı (Candemir, 1991); Tokat-Erbaa-Kızılçubuk Köyü toplulaştırma alanında yapılan araştırmada da, ürün deseninin değişmesi sonucunda dekara tartılı ortalama net gelirin %542 arttığı (Koral ve Güney, 1994); Bursa yöresinde arazi toplulaştırması yapılan yerlerde planlı koşullarda, brüt karın arazi toplulaştırması öncesi hektar başına %10,29 ve toplulaştırma sonrası %20,72 arttığı (Çetin, v.d. 1995); Şanlıurfa-Harran Ovasındaki arazi toplulaştırması sonucu brüt karda sulu tarım yapan işletmelerde %16,66 ve kuru tarım yapan işletmelerde ise %15,49'luk bir artış (Çelik, 2000); Konya-İçeri Çumra'da yapılan arazi toplulaştırması ile net gelirden %652'lik bir artış olduğu (Taşdemir, 2001) saptanmıştır.

Tarımsal ürünlerin pazara arz edilmesi, kırsal toplumdaki bireylerin dış kültür ile temas geçmelerine neden olmaktadır. Pazara arz edilen tarımsal ürünlerin artması, üreticilerde ekonomik çıkarlarını koruma bilinci oluştuğunun bir göstergesi olabilir. Ekonomik çıkarlarını koruma bilincinde olan üreticinin de kendisine faydalı olacak yeni teknikleri daha kolay benimseyeceği düşünülebilir (Almus, 1999). Arazi toplulaştırması ile birlikte verimi artan, maliyetleri azalan ve dolayısıyla geliri artan işletmelerin pazara dönüklük oranında da artış söz konusudur. Nitekim, incelenen işletmelerde arazi toplulaştırması yapılmadan önceki dönemde pazara dönüklük oranı %85,82 iken, bu değer özellikle tarım ürünlerinin yıllık satış tutarı toplamının artması nedeniyle arazi toplulaştırması sonrasında %86,33 olmuştur. İncelenen işletmelerin pazara dönüklük oranları; %15,09'unda %50-65, %30,19'unda %66-80, %43,40'ında %81-95 ve %11,32'sinde ise %96 ve üzeridir. Almus (1999)'un belirttiğine göre, Tokat-Zile-Güzelbeyli'de incelenen işletmelerin %95,50'sinin pazara dönük olduğu saptanmıştır.

İncelenen işletmeler ihtisaslaşma durumu itibariyle incelendiğinde, toplulaştırma ile birlikte karma işletme oranının azaldığı (%48,78), buna karşın yarı ihtisaslaşmış işletme oranının arttığı (%41,46), ihtisaslaşmış işletme oranında ise herhangi bir değişiklik olmadığı (%9,76) tespit edilmiştir. Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırmada ise; işletmelerin %62,16'sının ihtisaslaşmış, %35,14'ünün yarı ihtisaslaşmış ve %2,70'inin ise karma işletmeler olduğu belirlenmiştir (Almus, 1999).

İncelenen işletmelerde, bölgede yaygın olarak münavebeye giren ürünlerden şekerpancarı üretiminde %7,69, buğday üretiminde %11,36, tütün üretiminde %13,64, ikinci ürün dane mısır üretiminde %7,14, fiğ üretiminde (kuru ot) %8,70, az yetiştirilen ürünlerden de fasulye üretiminde %9,38 ve karpuz üretiminde ise %9,38 oranında verim artışı elde edilmiş iken, biber ve patlıcanda verim açısından herhangi bir değişiklik söz konusu değildir. Erzincan-Güllüce Köyü arazi toplulaştırması ile birlikte buğdayda %15, arpada %15 ve şekerpancarında ise %19 verim artışı sağlanmıştır (Boyacıoğlu, 1975). Manisa-Akhisar-Beyoba'da yapılan bir araştırmada, toplulaştırma sonrasında buğday üretiminde %15,0, şekerpancarı üretiminde %20,0 ve pamuk üretiminde ise %18,8 oranında bir artış olduğu belirlenmiştir (Boyacıoğlu, 1981). Manisa-Akhisar-Beyoba Köyü arazi toplulaştırması ile buğdayda %28, pamukta %19 ve üzümde %10 verim artışı sağlanmıştır (Boyacıoğlu, 1981). Uzunköprü-Sığırcılı Köyü toplulaştırma alanında yapılan araştırmada; dekara elde edilen çeltik verimi 473 kg'dan 647 kg'a çıktığı saptanmıştır (Özkan, 1990). Tokat-Erbaa-Kızılçubuk'da yapılan araştırmada, toplulaştırma sonrasında; biberde %119,03, şekerpancarında %38,03 ve buğdayda %26,86 oranında verim artışı olmuştur (Koral ve Güney, 1994). Tokat-Erbaa İlçesi'nde arazi toplulaştırması yapılan bölgede üretim deseni içerisinde yer alan birçok üründe (buğday, sebze, çeltik ve şekerpancarı) verim artışı olduğu tespit edilmiştir (Çiçek, 1996). Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan araştırma toplulaştırması sonrasında; şekerpancarında %100,00, buğdayda ve arpada %33,33 verim artışı söz konusu iken; nohut, fasulye ve fiğ veriminde bir değişiklik (artış-azalış) tespit edilememiştir (Almus, 1999). Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırma sonuçlarına göre, arazi toplulaştırması sonrasında ürünlerde meydana gelen verim artışları; buğdayda %34,16, soğanda %30,24, ayçiçeğinde %24,71, yeşil fasulyede %23,80, şekerpancarında %21,38, karpuzda %19,41, tütünde %18,84, kuru fasulyede %11,05, yer domatesinde %9,89, patlıcanda %4,46 ve biberde %1,94 olarak saptanmıştır. Araştırmada özellikle bu verim artışının tamamının toplulaştırmaya bağlanması gerektiği; son yıllarda özellikle yüksek verimli çeşitlerin ıslah edilmesi veya ülkeye getirilmesi ile çeltik, ayçiçeği, buğday vb. ürünlerin verim potansiyellerinde artış olduğu; ancak toplulaştırmadan sonra tarımsal işlemlerin tekniğine uygun olarak yapılabilmesine olanak sağlayan parsel şekli ve altyapısının da ürün verimlerinde etki yaptığı belirtilmiştir (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Tüm veriler incelendiğinde, arazi toplulaştırmasının bölgedeki tarım işletmelerine ekonomik açıdan önemli yararlar sağladığı söylenebilir.

6. SONUÇ

Bu araştırma, Bafra İlçesi Sol Sahil Sulama Projesi kapsamında yapılan arazi toplulaştırma sahalarında üreticilerin davranışlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Söz konusu proje kapsamında yapılacak yaklaşık 10.000 ha'lık toplulaştırma projesinin birinci kısmı olan ve yaklaşık 500 ha'a tekabül eden Bafra ilçesi Örencik, Yörgüç ve Dedeli köylerindeki 82 adet işletme ile anketler gerçekleştirilmiştir. Bu köylerde arazi toplulaştırması tamamlanmış ve yer teslimleri yapılmıştır.

Bu çalışmada arazi toplulaştırması yapılan köylerdeki üreticilerin sosyo-ekonomik yapıları ayrı ayrı incelenmiştir. Buna göre ilk olarak üreticilerin yaş durumları incelenmiştir. Toplulaştırma yapılan köylerde yaşlı grupta yer alan üreticilerin oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma genç nüfusun kentlere göç etmeleri, buralara yerleşmeleri ve kırsal alanla bağlarını tamamen koparmaları önemli nedendir. Anket yapılan üreticilerin yaşının toplulaştırma bilinç düzeyi üzerinde etkisinin olup olmadığı, diğer ifadeyle toplulaştırma bilinç düzeyi ile üreticinin yaşı arasında bir ilişki olup olmadığı analiz edilmiş ve ilişki bulunamamıştır.

Ayrıca arazi toplulaştırması bilinç düzeyi ile üreticilerin mesleki deneyimleri, üreticilerin ve ailelerinin eğitim durumu, üreticilerin aile genişliği ve üreticilerin mesleki tecrübeleri arasında istatistiki açıdan yapılan analizlerde bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırma bölgesi kapsamında üreticilerin gelişmiş tarım teknolojilerini benimseme ve uygulama düzeyleri incelenmiş ve buna göre üreticilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri ile gelişmiş tarım teknolojilerini benimseme ve uygulama düzeyleri arasında önemli düzeyde ilişki bulunmuştur. Bu ise yenilikçi üreticilerin toplulaştırmaya karşı olumlu bir tutum içerisinde olduklarını göstermiştir.

Ayrıca araştırma bölgesi içerisinde üreticilerin sosyal katılım ve çevresel ilişki düzeyleri, kitle iletişim araçlarını kullanma düzeyleri ve yaşam düzeyi ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında yapılan khi-kare testinde kuvvetli derecede ilişki olduğu bulunmuştur.

Yine araştırma alanındaki işletme büyüklükleri ile toplulaştırma bilinç düzeyleri arasında ilişki olup olmadığı analiz edilmiş olup, yapılan khi-kare testinde iki faktör arasında önemli düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur. İşletmelerin arazi büyüklüğü ile toplulaştırma bilinç düzeyi arasında doğru yönde bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Arazi toplulaştırma projelerinde önemli hususlardan biri çiftçi davranışlarının bazen yan yana iki köy arasında bile değişkenlik göstermesidir. Araştırmada arazi toplulaştırmasına karşı çiftçilerin daha çok sosyal faktörler olan yaşam düzeyi, sosyal katılım ve çevresel ilişkileri, yenilikçilikleri ve kitle iletişim araçlarını kullanma sıklıkları ile yakından ilişkili oldukları tespit edilmiştir. Türkiye'de arazi toplulaştırması yapılması gereken bir çok yer mevcuttur. Bu anlamda yapılacak yeni projelerde bu parametrelerin dikkate alınarak yayım çalışmalarının bu yönde daha özenle yapılması, büyük maliyetler ile yapılan bu projelerin başarısını daha da artıracaktır.

Bu araştırma ile elde edilen bulgular, yörede ve ilde yapılacak diğer arazi toplulaştırması çalışmalarını için önemli bir kaynak oluşturacaktır. Özellikle arazi toplulaştırmasının çiftçiler tarafından daha kolay ve daha fazla benimsenmesi için yapılması gerekenler dikkate alınabilir.

KAYNAKLAR

- Akçay, Y., 1989. Tokat İli Erbaa İlçesinde Arazi Toplulaştırması Yapılmış Olan Çalkara Köyündeki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Aksoy, S., 1984. Tarım Hukuku. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 907, Ankara.
- Aksoy, S., Gün, S. ve Gülçubuk, B., 1995. Tarım Topraklarının Parçalanması ve Miras Hukuku. Türkiye Ziraat Mühendisliği IV. Teknik Kongresi, 9-13 Ocak, T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları No:26, 1. Cilt, Ankara, 125-141.
- Aksöz, İ., 1969. Türkiye’de Arazi Toplulaştırmasının Önemi. TOPRAKSU Dergisi, 29: 13-21.
- Aktaş, E., Bilgili, M.E., Akbay, A.Ö. ve Bal, T., 2006. Adana İli Karataş İlçesi Yemişli Köyünde Arazi Toplulaştırması Kararını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Belirlenmesi. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 13-15 Eylül, Antalya, 564-571.
- Almus, S., 1999. Tokat-Zile-Güzelbeyli Kasabasında Uygulanan Arazi Toplulaştırmasında Benimsemeyi Etkileyen Faktörlerin ve Çiftçi Eğilimlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- Altıntaş, G., 2006. Tokat İli Erbaa Ovasında Arazi Toplulaştırması Yapılmış Alanlardaki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Optimum Üretim Planlarının Belirlenmesi Üzerine bir Araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat.
- Altıntaş, G. ve Akçay, Y., 2009. Arazi Toplulaştırma Uygulamalarında Üreticilerin Toplulaştırmaya Bakış Açılarını Etkileyen Faktörler (Tokat-Erbaa Örneği). Tarım Ekonomisi Dergisi, 15(1): 35-43.
- Anonim, 1968. Arazi Toplulaştırması Manisa-Merkez-Tekeliler Köyü. Köyişleri Bakanlığı, TOPRAKSU Gediz Planlama Bölge Müdürlüğü, Toprak ve Su Amenajman Başmühendisliği Yayınları, Yayın No:2, İzmir.
- Anonim, 1980. 1980 Genel Tarım Sayımı Hanehalkı Anketi Sonuçları. DİE Yayın No:1028, Ankara.
- Anonim, 1981. Yurdun Dört Bucağından. TOPRAKSU Bülteni, 29, Ankara.
- Anonim, 1994. 1991 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler Araştırma Sonuçları. DİE Yayın No:1691, Ankara.
- Anonim, 2000. DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005). Arazi Kullanımı, Arazi ve Arsa Politikaları ve Arazi Toplulaştırması Alt Komisyonu Raporu, 17 Ocak, Ankara.
- Anonim, 2005. <http://tarim.gov.tr/kurumsal/birimler/merkez/trgm/hizmetler.htm> (Erişim Tarihi: 30.12.2005)
- Anonim, 2009a. Bafra İlçe Tarım Müdürlüğü Web Sitesi. www.bafratarim.gov.tr (Erişim Tarihi: 05.03.2009)
- Anonim, 2009b. DSİ Genel Müdürlüğü Web Sitesi. www.dsi.gov.tr/bolge/dsi7 (Erişim Tarihi: 06.03.2009)
- Anonim, 2009c. Arazi Toplulaştırma Toplantısı. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Web Sitesi. <http://www.tarim.gov.tr> (Erişim Tarihi: 02.03.2009)
- Anonim, 2009d. http://www.tarim.gov.tr/E_kutuphane.arazi_toplulastirmasi.html (Erişim Tarihi: 31.12.2009)
- Anonim, 2009e. http://www.tarimkutuphanesi.com/ARAZI_TOPLULASTIRMASI_00160.html (Erişim Tarihi: 31.12.2009)
- Anonim, 2009f. Samsun Tarım Reformu Bölge Müdürlüğü Kayıtları. Samsun.
- Anonim, 2009g. Stratejik Plan 2010-2014. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim, 2009h. Samsun Tarım Reformu Bölge Müdürlüğü Kayıtları, Samsun.
- Anonim, 2010a. <http://www.dsi.gov.tr/topraksu.htm> (Erişim Tarihi: 07.03.2010)
- Anonim, 2010b. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=44&ust_id=13 (Erişim Tarihi: 03.03.2010)
- Anonim, 2010c. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü’nün 14.09.2009 tarih ve 4810 sayılı yazısı.
- Anonim, 2010d. 24.07.2009 tarih ve 27 298 sayılı Resmi Gazete.

- Arslankurt, H.B. ve Altıntaş, A., 2004. Tokat İlinde Arazi Toplulaştırması Bilinç Düzeyine Etkili Sosyo-Ekonomik Özelliklerin Tespiti ve Bunların Ekonometrik Analizi. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül, Tokat, 656-663.
- Arslankurt, B., Altıntaş, A. ve Güleç, M., 2005. Tokat İlinde Arazi Toplulaştırması Yapılan Alanlarda Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Toplulaştırma Bilinç Düzeyine Etkili Faktörler. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tokat Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Genel Yayın No:148, Tokat.
- Ataman, Ö., 1981. Arazi Toplulaştırma Çalışmalarında İşbirliği. TOPRAKSU Teknik Dergisi, 57: 6-8.
- Ballı, B., 1993. Arazi Toplulaştırması, Gelişimi, Amaç ve Uygulamaları. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi, 89.
- Bayraç, N. ve Yenilmez, F., 2006. Tarım Sektörünün Yapısal Analizi ve Avrupa Ortak Tarım Politikası. www.econturk.org/Türkiyeekonomisi/Naci2.doc (Erişim Tarihi: 07.03.2010)
- Boyacıoğlu, R., 1975. Arazi Toplulaştırması Yapılan Erzincan Güllüce Köyündeki Tarımsal İşletmelerin Ekonomik Analizi. TOPRAKSU Teknik Dergisi, 40-41: 14-26.
- Boyacıoğlu, R., 1981. Manisa-Akhisa-Beyoba Köyü Sulama Geliştirme Projesinde Yatırım Verimliliği Araştırması. Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığı, TOPRAKSU Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:228, Eskişehir.
- Büker, M. ve Bölükoğlu, H., 1990. Arazi Toplulaştırmasının Teknik ve Ekonomik Analizi (Alpu Örneği). Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Eskişehir Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:228, Eskişehir.
- Candemir, M., 1991. Manisa Saruhanlı Lütfiye Köyü Arazi Toplulaştırmasının Ekonomik Sonuçları. Menemen Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü, Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Yıllığı 1990, Genel Yayın No:172, Seri No:R-113, Menemen-İzmir.
- Cengiz, N. ve Aksoy, S., 2000. Toprak Toplulaştırma Çalışmalarının Tarım İşletmelerindeki Yapısal Sorunlar Üzerine Etkileri. IV.Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 6-8 Eylül, Tekirdağ.
- Çelik, Y., 2000. Şanlıurfa İli Harran Ovasında Arazi Toplulaştırması Yapılmış Alanlarda Sulu Tarım Yapan ve Yapmayan Tarım İşletmelerinin Optimum Üretim Planlarının Tespiti Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Çevik, B., 1971. Toprak ve Su Kooperatiflerinde Arazi Toplulaştırması. TOPRAKSU Dergisi, 34: 8-11.
- Çevik, B., 1974. Konya İli Çumra-Karkın Köyünün Kültürteknik Sorunları ve Bu Sorunların Çözümünde Arazi Toplulaştırmasının Yeri ve Önemi Üzerinde Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No:52, Ankara.
- Çevik, B. ve Tekinel, O., 1988. Sulama Projelerinde Arazi Toplulaştırmasının Yeri, Önemi ve Yararları. DSİ Genel Müdürlüğü, Teknoloji Dairesi Başkanlığı, Sulama Projelerinde Arazi Toplulaştırması Semineri Notları, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- Çetin, B., Yüksel, G. ve Rehber, E., 1995. Bursa Yöresinde Arazi Toplulaştırmasına Dahil İşletmelerde Optimal Plan Şartları Altında Traktör Kullanım Analizi. Tarımsal Mekanizasyon 16. Ulusal Kongresi, 5-7 Eylül, Bursa, 668-676.
- Çiçek, A., 1996. Arazi Toplulaştırmasının Sosyo-Ekonomik Yararları ve Bitkisel Üretim Değeri Üzerine Etkisinin Fonksiyonel Analizi. Türkiye 2. Tarım Ekonomisi Kongresi, 4-6 Eylül, Cilt: 2, Adana, 313-323.
- Dernek, Z., 1998. Ankara Yöresinde Arazi Toplulaştırma Uygulamaları ile İlgili Bir Değerlendirme. TOPRAKSU Dergisi, 1-2.
- Doğanca, M.Y., 1975. Ege Bölgesi'nde Seçilmiş Bir Kırsal Toplumda Modernleşme Açısından Tarımsal Yeniliklerin Yayılması ve Benimsenip Uygulanmasını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İzmir.
- Doğanca, M.Y., 1983. Batı Anadolu'nun İki Orman Köyünde Yayım Açısından Kooperatifleşme Olayı ve Kooperatiflere Katılımı Etkileyen Faktörler Üzerinde Bir Araştırma. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No:469, İzmir.
- Ercan, F., 1966. İsviçre'de Arazi Toplulaştırmasının Ekonomik Neticeleri. TOPRAKSU Dergisi, 24: 35-38.

- Esengün, K. ve Sivashgil, A.C., 1993. Tokat İli Kazova Yöresinde Başlıca Tarımsal Ürünlerde, Yayım Servisi Tarafından Önerilen Tarımsal Yeniliklerin Benimsenip Uygulanmasını Etkileyen Faktörlerin Analizi Üzerine Bir Araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 10(1): 59-78.
- Gujarati, D.N., 1995. Basic Econometrics. 3rd Edition, McGraw - Hill. Inc., New York.
- Gün, S., 2001. Türkiye’de Tarım Topraklarının Mülkiyet Durumu ve Uygulanan Politikalar. Cumhuriyetin 100. Yılına Türk Tarımının Hedefleri Sempozyumu, 30 Nisan-1 Mayıs, Ankara, 325-336.
- Kaleli, Ş., 1999. Arazi Toplulaştırma Çalışmaları ve Pıtreli Köyü Örneği. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarımsal Yapılar ve Sulama Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.
- Kılıç, O., Ceyhan, V. ve Özyazıcı, G., 2000. Çiftçilerin Arazi Toplulaştırmasına Karşı Tutumlarının Belirlenmesi (Boyacı Köyü Örneği). Ondokuzmayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 15(3): 80-91.
- Kızılaslan, N., 1997. Tokat İli Merkez İlçede Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine Katılımı Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat.
- Koral, A. ve Güney, D., 1994. Tokat-Erbaa-Kızılçubuk Köyünde Uygulanan Arazi Toplulaştırmasının Ekonomik Analizi. T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tokat Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Genel Yayın No:130, Rapor Seri No:82, Tokat.
- Kumbaroğlu, S., 1969. Toprak Mülkiyeti ve Güllüce Köyü Arazi Tevhidi Projesi. Topraksu Dergisi, 29:45-49.
- Merter, F., 1990. 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği). Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Bilim Serisi:2, Ankara.
- Mirer, T.W., 1995. Economic Statistics and Econometrics. 3rd Edition, Prentice Hall. Inc., New Jersey.
- Özçatalbaş, O., 1994. GAP Bölgesi’nde (Şanlıurfa’da) Tarımsal Yayımın Analizi ve Etkin Bir Yayım Çalışması İçin Gerekli Koşulların Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Özkan, E., 1990. Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri İle Birlikte Uygulanan Toplulaştırma Projelerinin Yararlarının Saptanması (Uzunköprü-Sığırcılı Projesi). Atatürk Araştırma Enstitüsü 1984-1985-1989-1990 Yıllıkları, Kırklareli.
- Özkan, E. ve Gürel, A., 1996. Trakya’da Uygulanan Arazi Toplulaştırmalarının Kırsal Alanda Verimliliğe Etkileri. Türkiye 2. Tarım Ekonomisi Kongresi, 4-6 Eylül, Cilt: 2, Adana, 399-403.
- Özkaya, T., 1996. Tarımsal Yayım ve Haberleşme. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı, Yayın No: 520, İzmir.
- Serim, T., 1972. Türkiye’de Aile Yapısı. Hacettepe Üniversitesi Yayınları No: D-15, Ankara.
- Sipahi, Ö. ve Takka, S., 1993. Karaman Gödet Barajı Sulama Sahası Arazi Toplulaştırması Projesi. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Takka, S., 1989. Arazi Toplulaştırması. Köy Hizmetleri Bülteni, 26-30: 21-37.
- Takka, S., 1993. Arazi Toplulaştırması. Kültürteknik Derneği Yayınları, No:1, Ankara.
- Taluğ, C., 1975. Tarımda Teknolojik Yeniliklerin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat Politikası ve Yayım Kürsüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Taluğ, C. ve Tatlıdil, H., 1993. Tarımsal Yayım ve Haberleşme. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notu, Teksir No:141, Ankara.
- Taşdemir, N., 2001. Konya-İçeri Çumra’da Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri İle Birlikte Uygulanan Arazi Toplulaştırmasının Ekonomik Analizi. Trakya Toprak ve Su Kaynakları Sempozyumu, 24-27 Mayıs, Kırklareli.
- Uçar, Y., 1995. Konya Çumra-Küçükköy’de Arazi Toplulaştırmasının Altyapı Hizmetlerine ve Sulama Oranına Etkisi. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarımsal Yapılar ve Sulama Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Yavuz, O. ve Erol, A.O., 2004. Eskişehir İli Alpu İlçesi’nde Arazi Toplulaştırması Yapılan Köylerde Sosyo-Ekonomik Yapı ve Yeniliklerin Benimsenme Düzeyi. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül, Tokat, 664-666.

EK

İNDEKS VE AĞIRLIKLAR

1. ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI BİLİNÇ DÜZEYİ

Araştırma yöresinde anket yapılan üreticilerin, toplulaştırma bilinç düzeylerini saptamak üzere aşağıdaki puanlama yapılmıştır.

	Puan
<u>1- Bölgenizde arazi toplulaştırma çalışmaları başlamadan önce arazi toplulaştırma konusunu duymuş muydunuz, ne olduğunu biliyor muydunuz veya bu konuda bilginiz var mıydı?</u>	
- Hiç duymamıştım / Halen fazla bir bilğim yok	0
- Duymuştum, ancak ne/nasıl olduğunu bilmiyordum	1
- Evet bilğim vardı ve nasıl olduğunu biliyordum	2
- Bilğim vardı, hatta daha önce toplulaştırma yapılan alanlardan bazılarını görmüştüm	3
<u>2- Arazi toplulaştırma çalışmalarını hangi kurumun yaptığını biliyor muydunuz?</u>	
-Evet - Tarım Reformu	2
-Evet - DSİ	1
-Hayır / Halen tam bilmiyorum	0
<u>3- Köyünüzde arazi toplulaştırması düşünüldüğünde siz bu proje nasıl hakkında bir bilgiye sahiptiriniz?</u>	
- Arazilerin tesviye edilmesi	1
- Tesviye yapılarak sulama kanalı ve yollar yapılacağı	2
- Her şahsa ait parsel birleştirmek	0
- Tesviye, tarla yolu, sulama, drenaj ve mümkün olduğunca arazilerin az parsele indirilmesi	3
<u>4- Arazi toplulaştırmasına yaklaşımınız, tutumunuz neydi?</u>	
- Olumlu	1
<u>5- Eğer olumlu buluyorsanız nedenleri?</u>	
- Arazilerim toplu bir yerde olacağı için	1
- Sulama ve drenaj tesislerinin yapılacağından	1
- Araziler tesviye edilerek, tarımsal işlemlerin kolaylaşacağından	1
- Araziler tesviye edilerek, sulama ve drenaj tesisleri yapılacağı için	1
- Arazilerin bir araya toplandığı için masraf azalacağı için	1
- Arazilerin bir araya toplandığı için verim ve dolayısıyla gelir artacağı için	1
- Her bir arazi parçasının başına yol gideceği için	1
<u>6- Projeye karşı olan olumlu tutumunuzda başka kişi yada faktörlerin etkisi oldu mu?</u>	
- Evet	1
<u>7- Arazinin sizce manevi değeri olduğuna inanıyor musunuz?</u>	
- Hayır	1
<u>8- Arazi toplulaştırması konusundaki düşüncelerinizde projeden sonra değişiklik oldu mu?</u>	
- Evet olumlu yönde oldu	1
<u>9- Arazinizin yeniden parçalanması (miras ile) arazi toplulaştırma hizmetlerinin boşa gitmesine neden olacak mı?</u>	
- Evet	1
<u>10- Arazi Toplulaştırmasını tavsiye eder misiniz?</u>	1
Maximum puan : 21	
Aralık : 0 - 21	
Düşük : 0 - 9	
Orta : 10 - 16	
Yüksek : 17 - +	

2. YAŞ

Anket yapılan üreticilerin yaşları aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır.

1. Genç : < 40 yıl
2. Orta yaşlı : 41 – 50 yıl
3. Yaşlı : 51 - + yıl

3. MESLEKİ DENEYİM

Anket yapılan üreticilerin çiftçilikle ilgili mesleki deneyimlerinin belirlenmesi aşağıdaki gibidir.

- Yeni çiftçi : 1-10 yıldan arası tarımla uğraşanlar
- Orta düzeyde deneyimli çiftçi : 11-20 yıl arası tarımla uğraşanlar
- Deneyimli çiftçi : 20 yıldan fazla tarımla uğraşanlar

4. AİLE GENİŞLİĞİ

Anket yapılan üreticilerin, ailelerindeki birey sayısı aile genişliği olarak kabul edilmiş ve aşağıdaki grupta yapılmıştır.

- Az bireyli aile : 1 - 3 kişi
- Orta sayıda bireyli aile : 4 - 5 kişi
- Çok bireyli aile : 6 - + kişi

5. EĞİTİM DÜZEYİ

Anket yapılan üreticilerin eğitim düzeyleri aşağıdaki gibi dikkate alınmıştır.

- a) Okuryazar değil Resmi eğitim görmemiş
- b) Okuryazar
- c) İlkokul
- d) Ortaokul
- e) Lise Resmi eğitim görmüş
- f) Yüksekokul

İşletme nüfusunun eğitim düzeyi de yaş gruplarına göre eğitime devam edenler veya mezunlar olarak değerlendirilmiştir.

6. GELİŞMİŞ TARIM TEKNOLOJİSİNİ BENİMSEME ve UYGULAMA DÜZEYİ

Anket yapılan üreticilerin teknik konulardaki yenilikleri uygulama düzeyini bir başka ifade ile yenilikçilik düzeyini ölçmek için üreticilere faaliyette buldukları üretim dalları ile ilgili yeni tekniği uygulamayı uygulamadıkları sorulmuştur. Bu tarımsal yenilikler şunlardır:

- İneklerde suni tohumlama tekniği
- Yağmurlama sulama
- Damlama sulama
- Tarım sigortası
- Toprak analizi
- Zirai mücadele
- Hibrit sebze
- Örtü altı yetiştiriciliği
- Sertifikalı tohum

Araştırma yöresinde söz konusu tarımsal yeniliklerin yayım çalışmaları yapılmaktadır.

Üreticilere benimseyip uyguladıkları her tarımsal yenilik için bir puan verilmiştir. Böylece, üreticilerin kendileri için söz konusu olabilecek toplam tarımsal yeniliklerden benimseyip uyguladıklarının yüzdesi tarımsal yenilikçilik düzeyini belirlemiştir. Bu şekilde her üretici için hesaplanan tarımsal yenilikçilik düzeyine göre üreticiler şu şekilde gruplara ayrılmışlardır.

- Yeniliklerden birkaçını kabul edenler : %0 - 14
- Yeniliklerden bazılarını kabul edenler : %15 - 65
- Yenilikçi olanlar : %66 - 100

7. SOSYAL KATILIM VE ÇEVRESEL İLİŞKİ DÜZEYİ

Anket yapılan üreticilerin sosyal katılım düzeylerini belirleyebilmek amacıyla herhangi bir dernek ve tarımsal kuruluşa üye olup olmadıkları sorulmuş ve verilen her olumlu cevaba bir puan verilmiştir.

<u>Sosyal Katılım ve Çevresel İlişki Düzeyi</u>	<u>Puan</u>
Hiçbir derneğe üye değil	0
Ziraat Odasına üye	1

A. Şehre İniş Sıklığı:

Her gün	: 7	Haftada iki-üç kez	: 6	Haftada bir kez	: 5
15 günde/ayda birkaç	: 4	Ayda bir	: 3	Yılda birkaç kez	: 2
Yılda bir kez	: 1	Hiç	: 0		

B. Tarımsal Kuruluşlarla İlişki Sıklığı:

Hiç ilişkisi yok	: 0	Nadiren	: 1
Arasıra	: 2	Yarıyarıya/arasıra	: 3
Sürekli/Çoğunlukla	: 4		

Maksimum puan	: 12
Aralık	: 0 - 12

1. Düşük düzeyde dış kültüre açılım : 0 - 4
2. Orta düzeyde dış kültüre açılım : 5 - 8
3. Yüksek düzeyde dış kültüre açılım : 9 - +

8. KİTLE HABERLEŞME ARAÇLARI KULLANIM DÜZEYİ

Anket yapılan üreticilere televizyon seyretme, radyo dinleme, gazete, dergi, broşür v.s. okuma sıklıkları sorulmuş ve kitle haberleşme araçları kullanım düzeyi belirlenmiştir.

A. TELEVİZYON

<u>Seyretme Sıklığı</u>	<u>Puan</u>
Hiç seyretmez	0
Arada- sırada	1
Haftada 1-2 kez	2
Her gün	3

B. RADYO

<u>Dinleme Sıklığı</u>	<u>Puan</u>
Hiç dinlemez	0
Arada-sırada	1
Haftada 1-2 kez	2
Her gün	3

C. GAZETE

<u>Okuma Sıklığı</u>	<u>Puan</u>
Yılda bir/Hiç okumaz	0
Ayda bir/birkaç	1
Haftada 1-2 kez	2
Her gün devamlı okur	3

D. DERGİ. BROŞÜR. V.S.

<u>Okuma Sıklığı</u>	<u>Puan</u>
Hiç okumaz	0
Arada sırada eline geçtikçe	1
Haftada 1-2 kez	2
Hergün devamlı okur	3

Maksimum puan	: 12
Aralık	: 0 - 12

1. Düşük düzeyde kitle haberleşme araçlarının kullanımı : 0 - 3
2. Orta düzeyde kitle haberleşme araçlarının kullanımı : 4 - 7
3. Yüksek düzeyde kitle haberleşme araçlarının kullanımı : 8 - +

9. YAŞAM DÜZEYİ

Anket yapılan üreticilerin yaşama düzeyleri, evlerinde bulunan eşyaların niteliği, evin tipi ve evdeki yaşantıyı kolaylaştıracak olanakların varlığı göz önünde tutularak saptanmıştır.

		<u>Puan</u>		<u>Puan</u>
Evin inşaat materyali	Taş-tuğla	1	Kerpiç-biriket	0
Evin içinde su	Var	1	Yok	0
Evin içinde tuvalet	Var	1	Yok	0
Video/DVD	Var	1	Yok	0
Televizyon	Var	1	Yok	0

Elektrik Süpürgesi	Var	1	Yok	0
Çamaşır makinesi	Var	1	Yok	0
Bulaşık Makinesi	Var	1	Yok	0
Sabit Telefon	Var	1	Yok	0
Uydu Yayını	Var	1	Yok	0
Evde Fırın Var mı	Var	1	Yok	0
Evin içinde banyo	Var	1	Yok	0
Binek otomobil	Var	2	Yok	0
Cep telefonu	Var	1	Yok	0
Yemek Piş. Tüpgaz mı?	Evet	1	Hayır	0
Evin Isınmasında Kömür-Soba	Evet	1	Hayır	0

<u>Ev büyüklüğü (m²):</u>	<u>Puan</u>
< 80	0
81 - 100	1
101 - 120	2
120 - +	3

<u>Ev yaşı (yıl):</u>	<u>Puan</u>
0 - 5	4
6 - 10	3
11 - 20	2
21 - 30	1
30 - +	0

<u>Evdeki oda sayısı (adet):</u>	<u>Puan</u>
1 - 2	0
3 - 4	1
5 - +	2

Maksimum puan : 26
Aralık : 0 - 26

1. Düşük yaşam düzeyi : 0 - 14
2. Orta yaşam düzeyi : 15 - 20
3. Yüksek yaşam düzeyi : 21 - 26